

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

Nathanson, M. L.

Historisk Fremstilling af Jødernes Forhold og
Stilling i Danmark, navnlig Kjøbenhavn.

Kjøbenhavn : F. H. Eibe, 1860

VIII, 272 s.

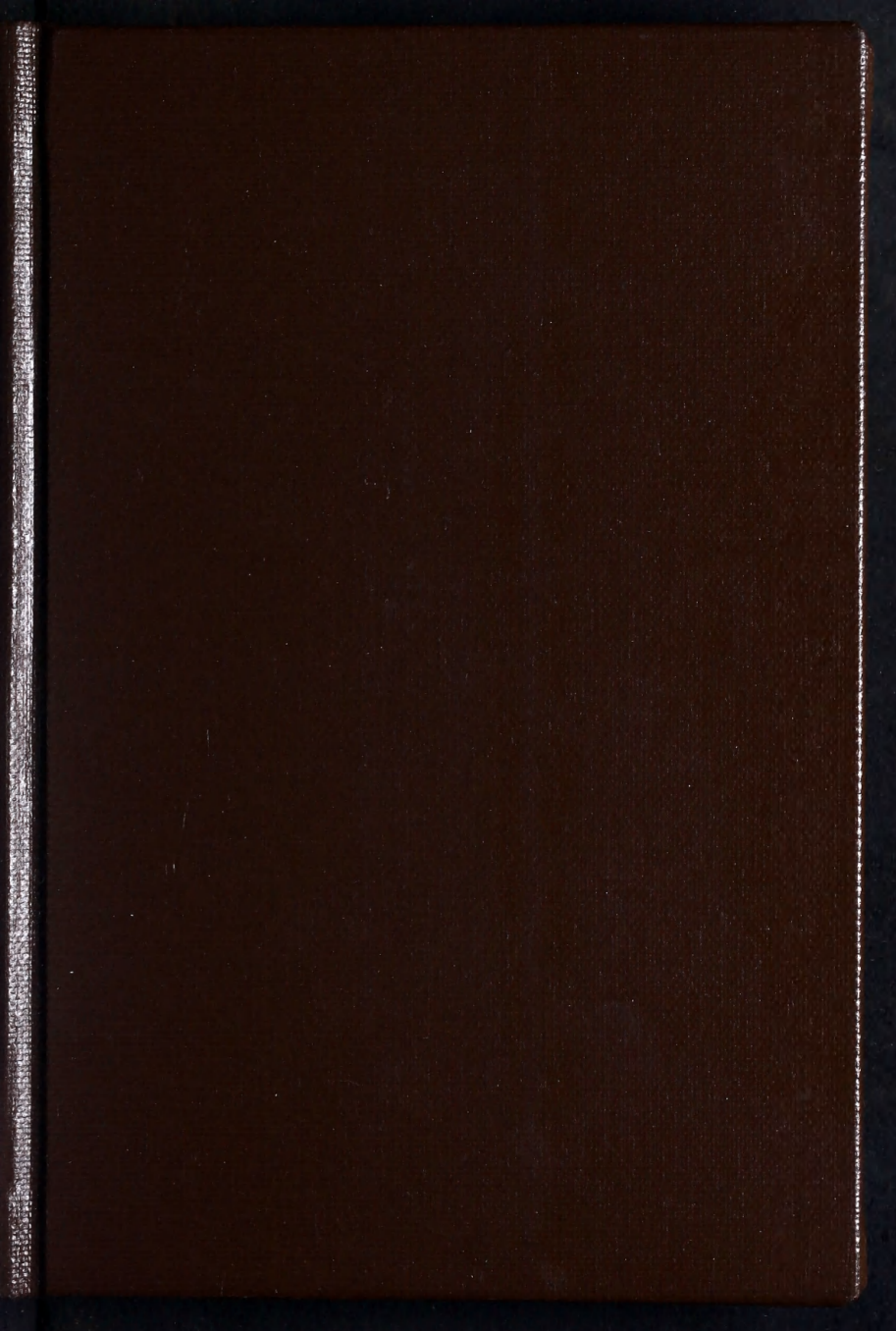
DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

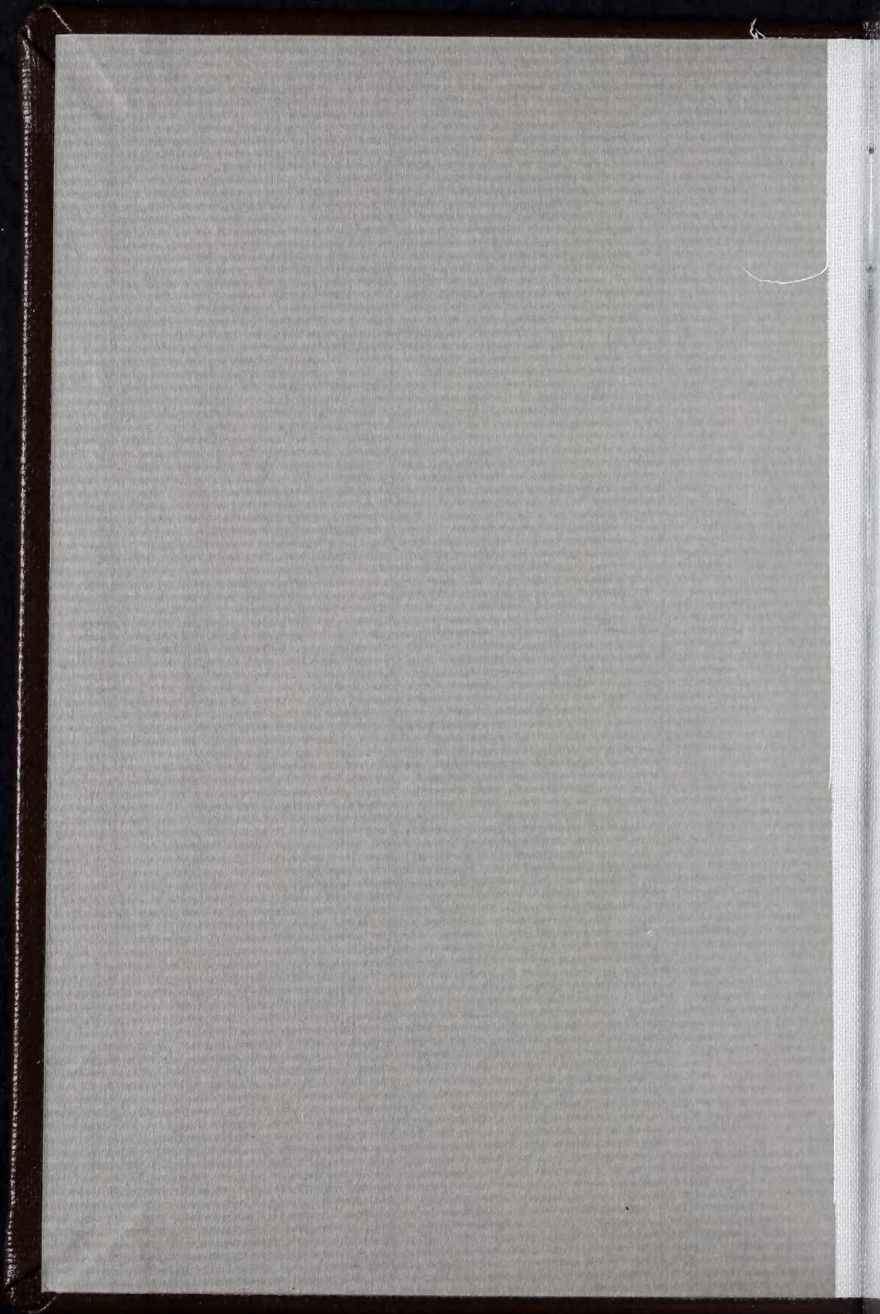
2.-54.-8°

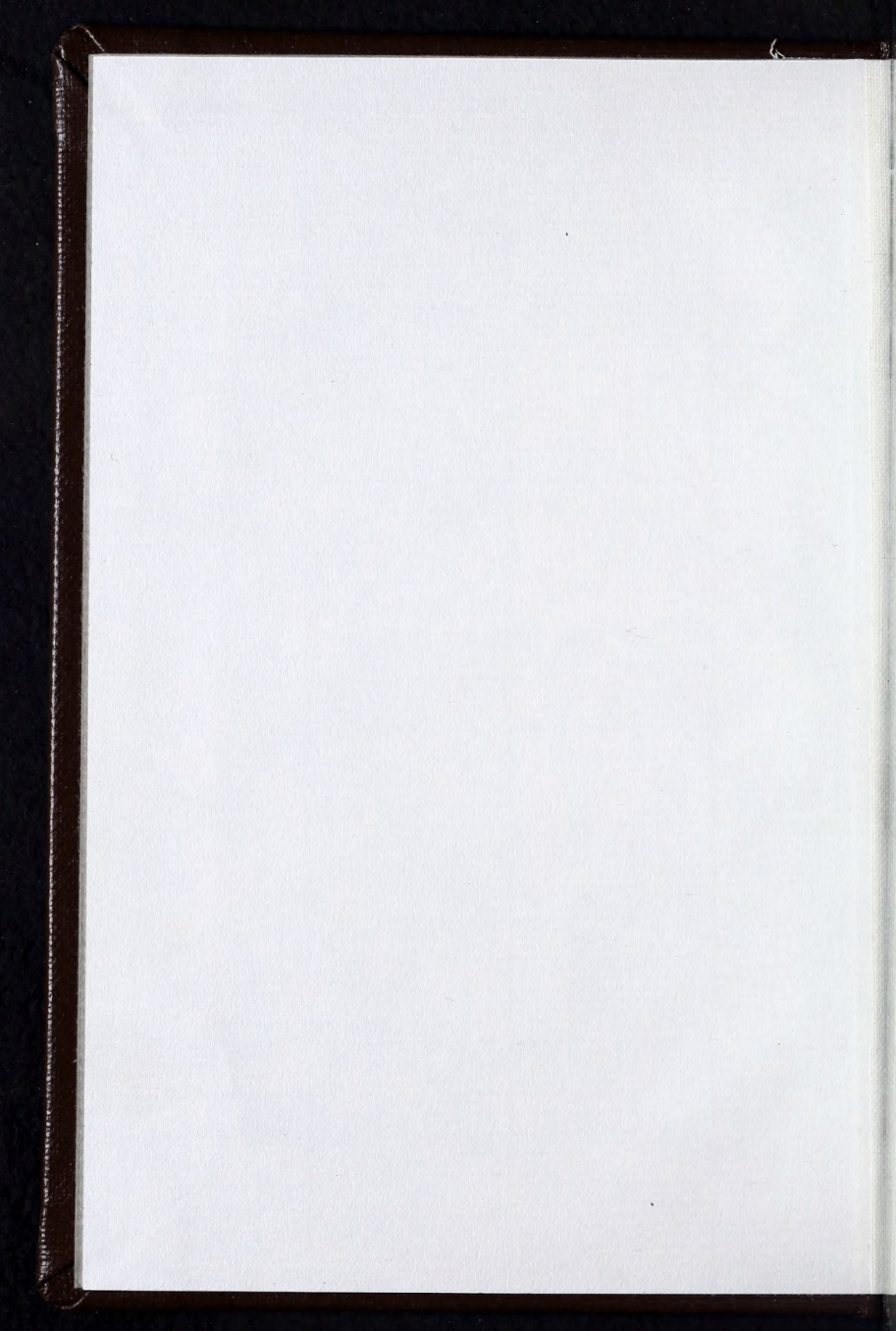

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130020710897

Historisk Fremstilling

af

Jødernes Forhold og Stilling

i

Danmark, navnlig Kjøbenhavn.

Red

M. L. Nathanson,

R. af D. og Dtm.

Kjøbenhavn.

Saaes hos J. S. Eibe.

Berlingske Bogtrykkeri ved N. S. Stenderup.

1860.

Indledning

Om Forfatteren

Indledning og Stilling

Det ved Færdig Skriftet forfatteren har
været bevidst og forfatteren har været
til de mest interessante og vigtige
ting i Danmark, der først og fremmest
Sprogets forhistorie. Det er derfor af den
understøttede Betydning at se på
hvad den gamle, forfatteren er
af Indledning og Stilling for den
de betydningsfulde og vigtige
være.

Til Kongen!

Allernaadigste Konge!

Det ved Deres Majestæts Forfædres Regering begyndte og forberedte Værk, med Hensyn til de mosaiske Troesbefjenderes borgerlige Stilling i Danmark, har Deres Majestæt i alle Henseender fuldendt. Det er derfor, at jeg med undersaatlig Taknemmelighed tilegner Deres Majestæt dette Skrift, som indeholder en Fremstilling af Jødernes Forhold og Stilling fra den Tid, de begyndte at bosætte sig hertillands, og indtil vore Dage.

Kjøbenhavn, i December 1859.

Allerunderdanigst
M. L. Nathanson.

Die Kunst zu leben

Die Kunst zu leben ist eine Wissenschaft, die sich nicht in Büchern
lernen lässt, sondern nur durch die Erfahrung des Lebens erlangen
lässt. Sie ist die Kunst, die uns lehrt, wie wir mit den
Schicksalen des Lebens umzugehen haben, wie wir die
Freude des Augenblicks zu schätzen wissen, und wie wir
die Sorgen und Kummer des Lebens mit Geduld ertragen
sollen. Sie ist die Kunst, die uns lehrt, wie wir mit
den Menschen umzugehen haben, wie wir die Liebe
des Nächsten zu schätzen wissen, und wie wir die
Pflichten des Lebens mit Eifer erfüllen sollen.

Forord.

Idet jeg overgiver Læseren nærværende Skrift, som fremstiller Jødernes Forhold og Tilstand i de sidste 200 Aar, maa jeg gjøre opmærksom paa, at min Behandling af denne Sag næsten udelukkende angaaer Jøderne i Kjøbenhavn. Det er kun et ringe Antal af disse, som boe i Kjøbstæderne i Kongeriget udenfor Hovedstaden, og skjøndt disse tildeels holdt Skridt med Beboerne af Kjøbenhavn, saa ere dog de opnaaede Forbedringer oprindeligen udgaaede fra Hovedstaden. Fra min tidligste Alder har jeg beskæftiget mig med Jødernes Anliggender her i Staden (see Skriftet); jeg har i de første 25 Aar af dette Aarhundrede selv deeltaget i og virket for alle de Foretagender, som havde Forbedring af deres Stilling og Cultur til Hensigt. Derfor er jeg paa det Noieste bekendt med alle disse Anliggender og seer mig istand til at give de væsentligste Oplysninger herom. Jeg har opholdt mig længst

ved Fremstillingen af det, der er blevet udrettet ved begge Friskolerne, fra hvilke der er udgaaet henved 900 Elever, og hvis store Indvirkning paa det Hele jeg troer Den bedst kan erkjende, som i over 50 Aar har staaet i saa noie Forhold til Skolerne. Jeg har naturligtviis ikke kunnet undgaae at indføre min egen Person i nærværende Fremstilling, fordi jeg har staaet i saa nært et Forhold til saa mange af de herhenhørende Begivenheder.

Ligesom jeg ikke særskilt har omtalt Jøderne i Provindserne, saaledes har jeg ikke heller afhandlet deres Stilling og Forhold, som boe i Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen, hvor endnu de ældste tunge Baand og Underkuelser hvile paa dem. Alle Forjøg paa at formaae Stænderne til at forlade deres Standpunkt have været forgjæves, baade Regjeringens Forslag og Privates Petitioner bleve forkastede. Beboerne i Hertugdømmerne kunne nu af nærværende Fremstilling bedst bedømme, hvad man har bevirket ved at gaae frem i den modsatte Retning. Muligen kunde man derved lade sig bevæge til større Liberalitet ved fremtidig Behandling af denne Sag.

Hr. Cohen, forhenværende Catechet i Tjen, nuværende Præst i Frederiksstad, har med megen Flid samlet alle Anordninger, som angaae Jøderne i hele Monarchiet, hvilket ogsaa senere er skeet af Hr. Fuldmægtig Barfod i „Brage og Idun“; til disse to Arbejder maae vi henvisse.

Bed at navngive flere Mænd, som have valgt Videnskabernes og Kunstens Bane, er det muligt, at jeg har overseet enkelte; saaledes har jeg t. Ex. paa rette Sted glemt at nævne Prof. Albert Jacobsen, Medlem af Kunstacademiet. Jeg maa ogsaa gjøre opmærksom paa, at jeg i nærværende Fremstilling ikke har optaget alle de Videnskabsmænd, som i nærværende Aarhundrede ere komne hertil fra Udlandet.

Jeg har S. 7 iblandt de første Jøder, som have nedsat sig her, nævnt „Hofjuveleer Israæl David og hans Compagnon Meyer Goldschmidt“. Bestallingen for den Sidstnævnte (Goldschmidt), i hvilken han under 9de September 1699 bliver udnævnt som „Hof-Juveleer“, har jeg nu havt Leilighed til at see; den er egenhændig underskrevet af Kong Frederik den Fjerde.

Med Hensyn til Ständerinstitutionen (s. S.

242) maae vi endnu tilføie, at, da de 70 „oplyste Mænd“ vare samlede 1832 for at gjøre Udkast til Stænderloven, var Jødernes Forhold til denne Institution blevet Gjenstand for stor Debat. Medens afdøde Biskop P. C. Müller, afdøde Statsraad Schæffer og nuværende Geh. raad Treschow m. Fl. stemte for Jødernes Optagelse i Stænderforsamlingen, var et andet Parti, hvoriblandt Biskop Allgaard, af den Mening, at de hverken skulde optages eller have Valgret. Det var da Treschow, der bragte Enighed tilveie ved at foreslaae, at de — saaledes som det ogsaa blev endelig bestemt og er blevet anført — skulde have Valgret, men ikke være valgbare. — Det fortjener endnu at bemærkes, at Pastor Grundtvig i en kort Afhandling i „Brage og Idun“ fra 1840 med frifindet Aand og megen Kraft har udtalt sig for Jødernes Valgbarhed til Stænderne i Anledning af Debatterne om denne Sag i Stænderforsamlingen 1838.

Kjøbenhavn, i December 1859.

Maar Befjendere af den mosaifke Tro have bosat sig her i Kjøbenhavn, lader sig ikke aldeles usigtigt angive; men af alle de for os liggende Actstykker maa jeg antage, at det har fundet Sted i de sidste 30 til 40 Aar af det syttende Aarhundrede. Det var nemlig ved Forordning af 6te Februar 1651 forbudt, at nogen Jøde turde nedsætte sig her i Landet. Forordningen lyder saaledes:

Wi Frederich den Tredie, med Guds Naade, Danmarkis, Norgis, Wendis oc Dithmarskens, Gressve udi Oldenborg oc Delmenhorst, Gjøre alle vitterligt, at efterfom Wi komme udi Naadigste Forsfaring, at adskillige Jøder sig, imod den i dette losslige Kongerige velherbracte Brug, her skal haffve indsneget, oc til fordristet atskillige Handel med Soeler oc andet at bruge, Hvilken deris Dumdriftighed Wi icke længere ustraffet ville lade hengaae, medens saadan Misbrug affskaffe. — Haffve derfor Naadigst for got anseet, at forbinde alle Jøder, sig her effter udi forbemeldte

Bort Rige Danmark, uden Boris Special oc særdeelis Geleiz-Breff, at indbegiffve, eller der finde lade: Saa oc derhos at befale alle Jøder, som sig her nu befinder, inden en Tiorten Dagis Tijd, effter at denne Boris Nabne-Mandat paa tilbørlige Steder er bleffven forkyndet, sig herfra at forsoye, under et Tusinde Rixdl. Straff af hver Person, som effter forbemeldte Tijd, uden foreskreffne Boris særdeelis Geleiz-Breff, betrædis, eller antræffis. — Oc paa det herudinden ingen Undersleiff skal begaais, ville Vi den, som nogen Jøde herefter angiffver, oc vor Lehnsmænd anviser, dersore hver Gang, Et halff hundrede Rixdl. Naadigt haffve tilsagt. — Huor effter alle oc enhver som dette vedkommer sig kand vide at rette oc forholde.

Giffvet paa Bort Slot Kjøbenhavn,
den 6te Febr. 1651.

Under Bort Signet
Frederich.

Man seer altsaa heraf, hvor strengt det var forbudet Jøderne at opholde sig her i Landet, dog med Undtagelse af den eller dem, som vare forshnede med Kongens Leidebrev. Det varede ikke mange Aar, førend Kongen fandt sig foranlediget til at gjøre visse Undtagelser gjeldende. Sagen var denne: En megen formuende samt agtet og indflydelsesrig Jøde i Hamborg, ved Navn Diego Texeira de Matos,

havde i Aaret 1657 forstrakt Kong Frederik den Tredie med nogle hundrede Tusinde Daler, og for denne Tjeneste havde han ei alene faaet Bevilling til at bosætte sig her, men havde endog udvirket den Tilladelse, at alle Jøder, som hørte til de portugisiske Menigheder, hvoraf han selv var Medlem, maatte „reise om i Landet og drive Handel og Næring.“ Det er en Selvfølge, at denne Tilladelse maatte efterhaanden føre derhen, at flere Familier af de her anførte portugisiske Menigheder fik Tilladelse til at bosætte sig her og i Provindserne.

Christian den Femte har, efter Ansøgning af Gabriel Gomes, en portugisisk Jøde, confirmeret ved Aabent Brev af 14de December 1670 hine Privilegier, som ere tilstaaede Diego de Texeira. Dette aabne Brev lyder saaledes:

1670. 14de Dec.

Obet Brev, angaaende Frihed til Næring og Reiser for Hebraiske af den Portugisiske Nation (Efter Ansøgning af Gabriel Gomes). Til hdermere Confirmation af Kongeligt dem samtlige givne Brev, dat. 19de Jan. 1657, bevilges og tillades, at bemeldte portugisiske Nation, og i Særdeleshed de af den Samme, som i Amsterdam ere bosiddende, eller sig i Kongens Kjøbstæd Hamborg og Fæstning Glückstad redeligen og ærligen opholde, maae, herefter som tilforn, udi Kongens Riger,

Førstendømmer og Vande fri og ubehindret i deres lovlige Grinde reise og forreise, og her drive og fortsætte deres tilbørlige Handel og Næring, saasom de bedst veed og kan, naar de herimod efter de ind- og udførende Vares rigtige Angivende erlægge den Told og Rettighed, som Kongen deraf kan tilkomme, og sig ellers saaledes forholde, at Tungen med billig Marsag kan have sig over dem at besvære.

Vi antage, at denne Gomez var bosat i Hamborg eller Altona. Christian den Femte har imidlertid i den almindelig bekjendte, for hele Landet udfomne Lov af 16de April 1681 om Commerciens og Navigations Befordring paa ny optaget Bestemmelsen angaaende Tøder i Frd. af 6te Febr. 1651, hvorved det er dem forbudt at drive Handel, hvilket ogsaa er optaget i samme Konges Lovbog i 3die Bog 20de Capitel, hvor det hedder: „Tungen Tøde maa sig her i Riget indbegive eller sig finde lade uden Kongens særdeles Leidebrev.“ Disse gjentagne strænge Forbud have foranlediget den ovennævnte Diego Teixeira de Matos, at indgive en Begjæring til Kongen om, at de anførte Lovbestemmelser ikke skulde præjudicere de af Frederik den Tredie i Aaret 1659 givne Privilegier til Tøderne af portugisiste Menigheder. Som en Følge af denne Begjæring, udfom under 30te Juli 1684 neden-

staaende mærkelige Forordning, hvori denne mægtige Herre endog tillægges Prædicat af „Ds Elskelige.“ Hans Anseelse maa altsaa have været stor; han har formodentlig fornøyet Laanet eller endog forøget samme. Sagnet vil vide, at de kongelige Godser, som bleve pantsatte til Texeira for de laante Penge, har han senere kjøbt af Kongen, og at de saaledes bleve hans Eiendomme. Det hed sig ogsaa, at han forinden sin Død gik over til den christelige Religion. — Vi affkrive iøvrigt denne mærkelige Forordning:

1684. D. 30te Juli.

Vi Christian den Femte af Guds Naade Konge til Danmark, Norge &c. &c. Gjøre alle vitterligt, at eftersom Ds Elskl. Diego Texeira de Matos, for sig og samtlige Portugiser af den Hebraiske Religion for Ds allerunderdanigst haver ladet andrage, hvorledes dennem imod et af Bores Elskl. Kjære Hr. Fader Sal. og Høilovlig Ihukommelse den 19de Januar 1657 bemeldte Nation allernaadigst givne, og af Ds den 14de Decbr. 1670 allernaadigst confirmerede Privilegium, nogen Hinder af een og anden Bores Betjente skal tilføies, og det formedelst een Bores den 16de April 1681 allernaadigst udgangne Forordning, som udtryffeligen forbyder Jøder udi Almindelighed sig udi Bore Riger og Lande at lade finde, med

mindre de med Bores eget Allernaadigste Pas-
 sport ere forshnede; da som bemeldte Portugiser
 af den Hebraiske Religion, saavel af Bores Elffel.
 Kjære Hrr. Forsædte, som af Os selv, altid haver
 frem for andre Løder været taget udi allernaadigste
 Henseende til en Deel af dennem isærdelighed, som
 hos andre Potentater staar udi virkelig Tieniste
 og betiene anseelige Bestillinger, men og ellers
 udi almindelighed til deres eget stikkelige Forhold
 udi andre Maader; have Vi efter forbemeldte
 Diego Teixeira de Matos hans herom gjorde
 allernaadigste Ansøgning og Begjæring, aller-
 naadigst bevilget og tilladt, saa og hermed bevilliger
 og tillader, at bemeldte Bores om Løderne udi
 almindelighed allernaadigste udgangne Forordning,
 ei til dennem skal hentydes eller om dennem for-
 staaes, men forskrevne dennem af høistbemeldte
 Bores Elffel. Kjære Hr. Fader og Os selv aller-
 naadigste givne og confirmerede Privilegier at
 blive udi deres fulde Kraft, ligesaa fuldkommen,
 som der herudi Ord fra Ord kunne være indførte,
 og da lige ved andre fremmede Nationer frie og
 uhindrede udi Bore Kongeriger og Lande frem og
 tilbage at maa reise, samt Handel og Wandel
 uformeent at drive. — Hvor efter Bores Stifts-
 Befalingsmænd, Ambtmænd, Præsidentere, Borger-
 mestere, og Raad, sambt Toldere, Fogeder og

andre sig allernaadigst have at rette, ei gjørendes dennem herudi Hinder eller Forfang i nogen Naade, under Vor Hyldest og Naade.

Tilladelsen for enkelte Jøder, til at bosætte sig her i Kjøbenhavn, indskrænkede sig imidlertid ikke til de portugisiske Jøder, ogsaa enkelte saakaldte tydske Jøder have vidst at forskaffe sig denne Begunstigelse. Hvad der har bevæget Regjeringen hertil, kjende vi ikke, men efter al Sandsynlighed have de tilkjøbt sig denne Frihed, ved enten selv at have fortrakt med Penge, eller ved deres Bekjendtskab at have skaffet Kongen Penge i Udlandet. De Vedkommende, som have faaet Tilladelsen, findes anførte i Rescriptet af 16de December 1684, hvori det hedder: „Hof-Jubilere Israel David og hans Compagnon Meyer Goldschmidt (hvilke allerede ere benaadede at maa i Kjøbenhavn bygge og boe, og efter deres jødiske Ceremonier usformenet leve) maa saavel som de Andre af deres jødiske Nation, som sig sammesteds med kongl. Tilladelse opholde, udi benævnte Dvendes Huus deres Devotion med Morgen- og Aftenbønner og Psalme tilsammen forrette, dog for dem selv inden tillukte Kamre og foruden nogen Prædiken, saa at ingen Forargelse deraf skeer.“

Begge disse Navne ere ikke oprindelig portugisiske; desuden seer man af andre Rescripter 4 Aar senere, at tydske Jøder have faaet Tilladelse til at

bosætte sig her; saaledes hedder det i Rescriptet af 31te Marts 1688: „At de thdske Jøder ei maa spinde eller handle med Tobak her i Rigerne, med mindre de inden St. Hansdag 1689 vilde bygge paa Christianshavn, under sammes Confiscation $\frac{1}{2}$ til Børnehuset, $\frac{1}{2}$ til Angivere samt 100 Daler Straf til Christianshavns Kirke.“ I et andet Rescript til Politimesteren i Kjøbenhavn af 4de August 1688 hedder det:

„At de thdske Jøder, som ere Tobakspindere og i de kongelige Lande boesatte, maa blive boesiddende, benævnte Næring fortsætte, og sig selv egne Huse og Gaarde paa de Stæder som de boer forskaffe, hvilket for Magistraten i de øvrige Kjøbstæder, hvor slige Jøder sig opholde, skal comuniceres.“

Heraf sees altsaa, at i Slutningen af det 17de Aarhundrede flere Jøder, som hørte til de thdske Menigheder, trods de strænge Forbud i Forordningen af 1681 og dansk Lov af 1683, dog vare bosatte her i Kjøbenhavn. Man seer isvrigt af hiin Forordning, hvor principløs man har handlet, idet man paa den ene Side paa det Strengeste har forbudt Jødernes Ophold i Landet, og paa den anden Side til selsamme Tid ved specielle Bevillinger har tilladt enkelte Familier at nedsætte sig, og det, fordi disse Enkelte vare Tobakspindere! Paa hvilket

usfelt Trin maa ikke Industrien paa hiin Tid have staaet, naar man paa Grund af denne ikke vanskelige Industrigreen har tilladt Indvandring eller Bosættelse af Folk, som man i den Grad har anseet for farlige, at det ene Forbud efter det andet udkom imod deres Ophold i Landet, og Straffen for Overtrædelsen heraf ikke alene var Pengemulct, men ogsaa Slaveri!! Og hvad Beviis havde man for, at hine Jøder forstode sig paa Tobaksspinderi, eller at samme drev denne Fabriksgreen i noget væsentligt Omfang? Men denne Mani for Anlæggelse af Fabrikker steg endnu mere i den paafølgende Kong Christian den 6tes Regjeringstid, saa at man endog glemte alle Forbud, naar man kunde lokke Fremmede, enten det var Christne eller Jøder, ind i Landet, blot paa den Betingelse, at de vilde anlægge Fabrikker.

Det er iøvrigt vel her paa det rette Sted, nærmere at omtale Forskjellen paa de portugisiske og de thdske Jøder, hvorover der næsten i 150 Aar havest særskilte Love. Hele Forskjellen bestod i, at de førstnævnte fulgte en anden Ritus ved Guds-tjenesten, ligesom der i flere Ceremonier og Bedtægter fandt en eller anden Afvigelse Sted. Men hvorledes var det muligt for Autoriteterne, især i Provinserne, at sskjelne, hvilke Personer der hørte til de portugisiske og hvilke til de thdske Menigheder? Mange have derfor udgivet sig for at høre til de første,

blot for at faae flere Friheder, og paa denne Maade blev Loven omgaaet; hvorpaa vi kunne anføre flere Exempler (dog herom senere Mere). Forinden vi gaae videre i vor Undersøgelse om Jødernes Bofættelse i Kjøbenhavn, ville vi gjøre opmærksom paa, at Kong Christian den Fjerde allerede under den 1ste August 1641 havde indrømmet de saakaldte tydske Jøder mange Friheder i Altona (Portugiserne havde allerede flere Aar tidligere erholdt borgerlige Rettigheder). Denne Forordning eller, rettere sagt, Confirmation af de ældste Privilegier, som blev de tydske Jøder tilstaaet under den Schauenborgske Regering, lyder i Indledningen paa Tydsk saaledes: 1641. D. 1ste August.

Wir Christian der Vierte von Gottes Gnaden, zu Dännemark, Norwegen, der Wenden und Gothen 2c. 2c. Thun kund hiermit, gegen männiglich, nachdem die Zeit hero zu Altona Schutzverwandte Juden, um Confirmation ihrer von voriger Obrigkeit des Orts genossener Privilegien, und Sicherheit unterthänigst angehalten, daß Wir nach vorher eingeholtem Bericht Unserer pinnebergischen Beamten endlich ihrem Suchen mit dieser Condition, nemlich wann sie zu Schutzgeld für eine jede Familie jährlich Fünf Reichsthaler entrichten, und solches zugleich auch diejenigen, so in Hamburg wohnen, welchen dann hergegen freh stehen soll,

ihres Gefallens sich auch allda zu setzen, umzu-
gehen und niederzulassen, mit ausgeben wollen,
gnädigst geruhet, nemlich sie auch darauf in Unfern
Königl. Specialschutz und Schirm, auch sicher
Geleit, samt Weib und Kind, Gesinde und was
ihnen mehr zugehörig, hiemit auf und an, daneben
confirmirend ihre zuvor gehabte Privilegien, die
an des nachfolgenden ohngekehrten Inhalts.

Iblandt de mange Friheder eller Rettigheder
som bleve indrømmede disse saakaldte „Schutz-Jøder“
var ogsaa, i den 5te Paragraph i Loven, denne:
at det var dem tilladt at laane paa Pant imod en
ugentlig Rente af een Pfening af hver Mark,
med andre Ord: man har ved Lov tilladt Jøderne,
at tage 25 p. C. aarlig Rente af Udlaan
imod Pant i rörligt Gods!! Mange Jøder
som boede i Hamborg, sluttede sig da til Menigheden
i Altona og underkastede sig Præsters og Forstan-
deres Kjendelser i flere Anliggender, — Vi have
al Grund til at antage, at de fleste af de jødiske Fa-
milier, som nedsatte sig her i Staden i Begyndelsen
af det 18de Aarhundrede, ere komne fra Altona med
speciel Tilladelse, og ere paa denne Maade beslæg-
tede og besvogrede med Familierne der. Men ogsaa
fra andre Stæder og Lande stete Indvandring,
hvilket sees af Navnene, da Jøderne paa hiin Tid
have faaet Tilnavne af de Stæder, hvor de oprinde-

lig hørte hjemme: de Indvandrede kom saaledes fra Mecklenborg og andre tydske Stæder, nogle kom ogsaa fra Holland, og endelig nogle fra enkelte Stæder i Holsteen, saasom Glückstadt og Rendsborg, ogsaa fra Moisling i Nærheden af Lübeck.

Hvormange Familier der har været bosat her i de første 10 Aar af det 18de Aarhundrede, lader sig ikke nøiagtigt angive. Jeg antager at Antallet var 20 Familier, noget sildigere var der sikkert flere, thi man seer af en Bevilling af 6te Marts 1722, som tillader den tydsk-jødiske Nation i visse Tilfælde at bruge den lette Band, at Bevillingen er givet efter Andragende fra de Ældste af den tydsk-jødiske Nation, nemlig: Meyer Goldschmidt, Nathan Goldst, Abraham Levin, Berend Jacob, Henric Fürst og Isaac Mendel Speyer. Disse 6 Mænd ere altsaa de Ældste eller Forstandere for Menigheden, der har andraget allerunderdanigst for H. M. Kongen, „hvoreledes nogle af deres Nation skulle være meget modvillige og gjenstridige, og vil ikke tilbørlig og sømmelig sig rette og forholde efter deres Skolars (Synagoger) Ceremonier og Vedtægter, men opføre sig som opsætsige imod den jødiske Skik i deres Forsamlinger og forstyrre den Enighed og Stilhed, med hvilken de ere tilfornbundne at holde deres Religionsøvelse, og desforuden vægre sig ved at give deres Contingent saavel til Stadens Fattige, som til deres

Egne, og contribuere til de Omkostninger, som til deres Synagoger og Kirkegaardens Vedligeholdelse og deres Betjentes Løn bør udredes — og derhos allerunderdanigst andrage, til saadant at forekomme, at bruge den Lette Band.“ Af dette Andragende sees altsaa, at der paa hiin Tid maa have været en Menighed af ikke saa Medlemmer, hvilket endvidere tydeligt fremgaaer af Andragende fra Kjøbenhavns Magistrat af 2den September 1726 (altsaa kun 4 Aar sildigere) til Kongen eller Cancelliet, hvor Antallet af de i Kjøbenhavn boende Jøder angives til 65 Familier, der i et Tidsrum af omtrent 30 Aar have vidst at forskaffe sig Tilladelse til at boesætte sig i Kjøbenhavn. Efter al Sandsynlighed fandt man, at dette Antal var altfor stort; thi det hedder i en Erklæring fra Kjøbenhavns Magistrat angaaende nogle fremmede Jøder, „at man har bragt i Erfaring, at Jødernes Tal i Kjøbenhavn formeeres, og at Mange opholde sig uden Leidebrev;“ Magistraten har derfor foreslaaet forskjellige Indstrænkninger, som bleve befalede af Regjeringen. Som en Følge heraf udkom følgende Placat af 9de September 1726:

„Ingen Jøde maa nedsætte sig efterdags i Kjøbenhavn, med mindre han selv virkelig eier 1000 R d l r. Capital, eller og enten reverterer sig inden en ham præfigeret Tid paa visse Steder i Kjøbenhavn, Byen

til Zirat, af egne Midler at opsætte nogle visse Fag Huus, eller at indrette og fortsætte et Manufactuur af Sarger, Kaff, Chalong, Strømper, Flonel, og alle Slags Ulden-Barer. Og til Forsikring, at han enten af Delene rigtig præsterer, skal han stille borgerlig Caution, før han kan vente at faae Kgl. Privilegium og Frihed til at nedsætte sig. Saa skal og alle de Jøder, som erholde Privilegium paa at boe i Kjøbenhavn, førend dem nogen borgerlig Næring at bruge tillades, være forbundne paa Raadstuen at vinde deres Borgerskab og aflægge baade deres Trostabs Ced og pleje al den Rettighed, som andre Kgl. Underfaatter, naar de tage Borgerskab efter Loven, ere pligtige. Ingen Jøde maa uden Kgl. Leide-Brev lade sig indfinde i Kjøbenhavn eller paa kort eller lang Tid opholde sig, under Straf efter 3—20—1 af 1000 Rdl. eller i Mangel af promte Betaling at lide paa Kroppen ved Arbeide paa Bremmerholm eller anden haard Straf. Og skal alle i Kjøbenhavn boende Jøder, som Kgl. Frihed dertil have, hvilke ikke have aflagt Trostabs Ced og taget Borgerskab, 14 Dage efter denne Placats Publication indfinde sig paa Raadstuen for at aflægge saadan Ced, saafremt de agte at nyde den erholdte Frihed og ikke som Kgl. Mandaters Overtrædere at blive anseete og straffede. Men de Jøder, som opholde sig her uden Kgl.

Privilegio og ikke allerede ere Borgere her i Staden skal enten inden 3 Uger fra Dato see dem forsynede med Frihed til deres Nedsættelse, eller og begive dem her fra Staden; under den forhen anførte Straf. Endelig skal de Ældste for de bevilgede Jødiske Skoler i Kjøbenhavn lade denne Placat een gang aarlig i deres Skoler oplæse, samt uophødelig for Magistraten tilkjendegive, naar nogen Jøde herefter til Kjøbenhavn ankommer og sig hos dem anmelder, saafremt de ikke i vidrig Fald vil undgjelde selv den Straf, som de Personer bør lide, der uden Tilladelse, imod Loven og denne Anordning, sig her lader finde, om nogle saadanne Jøder formedelst deres Forsømmelse eller Fortielse maatte echappere og bortkomme."

Disse Betingelser for Bevillinger til at vinde Borgerkab og bosætte sig her vare ikke vanskelige at opfylde, og tildeels kunde de ogsaa paa forskjellig Maade omgaaes. Paa Anlæggelsen af Fabrikker har man vel ikke indladt sig, og vi mindes ei heller, at nogen saadan er bleven dreven af Jøder fra hiin Tid lige til Begyndelsen af det 19de Aarhundrede, med Undtagelse af Italianders Tobaksfabrik paa Christianshavn. Man har altsaa i Almindelighed valgt den første Betingelse, hvilken var let at opfylde ved Giftermaal, Slægtskab og paa forskjellig anden Maade. Desuden var Summen kun meget

lille, og for fremmede Handlende, som ønskede at nedsætte sig her, var det ikke saa vanskeligt at godtgjøre at være i Besiddelse af en virkelig Formue af 1000 Daler. Her var altsaa Leilighed nok for fremmede Jøder eller for dem, som boede i Altona til at nedsætte sig her, hvilket ogsaa blev Tilfældet; desuden bleve de ansøgte Betingelser som oftest modificerede eller estergivne. Saaledes bleve de fremmede Jøder, som gistede sig i Kjøbenhavn ifølge kgl. Resolution af 10 April 1750 fritagne for at bygge Huse eller at anlægge Fabrikker imod at erlægge 100 Daler til Politikassen. Iøvrigt bleve selv de Jøder, som allerede inden den Tid vare bosatte, underkastede mange nærgaaende Indskrænkninger, hvortil Magistraten især har bidraget. Saaledes hedder det i Rescrp. af 6te Januar 1725, at: „Ingen af den Christelige Religion maa tjene hos nogen Jøde.“

Men denne Bestemmelse er efter „den jødiske Nations veemodige Bøn,“ under 23de Marts s. A. bleven forandret saaledes: „De af den jødiske Nation maa vel herefter holde Christne Folk i deres Tjeneste, men dog skulle de af Qvindesjønnet være over 50 Aar gamle og de af Mandesjønnet 30 Aar“; men dette Bud er atter blevet ophævet under 6te August 1634 „paa Grund af Besværligheder, som den jødiske Nation havde i at kunne tilveiebringe slige Tjenestefolk.“

En anden Bestemmelse, som viser Tidens Aand i sit hele Omfang, var den, som i Aaret 1728 ifølge kongelig Befaling blev paalagt alle Jøder, som boede i Kjøbenhavn, at møde hver Torsdag i Vaisenhuus = Kirken „for at høre Christendommens Lære forklares“; dog blev denne Befaling snart igjen ophævet, da Jøderne beklagede sig herover og ei heller mødte.

Vi have ovenfor omtalt, at de Jøder, „som sig i Kjøbenhavn gifte“, vare fritagne for at anlægge Fabrikker eller bygge Huse „til Ziir for Hovedstaden“ imod at indbetale 100 Daler til Politikassen. Den oprindelige Bestemmelse om saadanne Indbetalinger grundede sig paa Følgende:

Magistraten havde nemlig i en Erklæring indberettet til Kongen eller Cancelliet, at, da Politikassen havde en aarlig Underbalance af 800 Daler, saa vidste Magistraten intet bedre Middel at foreslaae (?), end at Kongen vilde tillade, at enhver Jøde, som efterdags indkom for at nedsætte sig i Kjøbenhavn, skulde, foruden hvad forhen var beselet, betale 100 Daler til Politikassen, hvilket kunde hjælpe til at afdrage det Manglende. Det andet Forslag var, „at Jøderne maatte holde Skifte efter Loven, da en god Sum for Stempelpapir kunde indkomme, hvorfor igjen kunde completeres det, som til Politivæsenet mere kunde behøves, end Politi-

kassens Indtægter strække". Den første Indstilling blev bevilliget, men med Hensyn til den anden skulde det have sit Forblivende ved den sædvanlige Praxis.

Jøderne beholdt altsaa deres særskilte Skifteret indtil 1814, som for længe siden burde været dem frataget; men saa principløst handlede man i Alt, hvad der angik Jøderne. Thi hvorfor skulde vel Jøderne være fritagne for det omtalte Stempelpapir, da man dog ellers ikke behandlede dem lemsældigt?

Af det Foregaaende (s. S. 13) erfares, at Antallet af jødiske Familier udgjorde i 1726: 65 — eller omtrent 350, maaskee flere, Individider; men om deriblandt ogsaa var de saakaldte portugisiske Jøder, lader sig ei udfinde. Det var dem i det Hele ikke tilladt at bygge en Synagoge; Gudstjenesten holdtes i private Huse (s. ovenfor). Dog har man 3 Aar senere (1729) indrettet en stor Sal, som den 20de Mai blev indviet til Synagoge. Man forsøgte noget senere paa Vandkunsten at bygge en Synagoge, men det blev ved Rescript af 24de Mai 1737 forbudt; det hedder nemlig i dette Rescript til Politimesteren i Kjøbenhavn:

„at Jøderne ey maae bygge nogen Synagoge i Kjøbenhavn, men vel i Fremtiden, som hidtil, have Frihed til at holde deres Gudstjeneste i al Stilhed i visse dertil hørende Værelser i en anden

ordinair Bygning, som beboes af dem selv eller af Andre; samt at de for deres formastelige Egenraadighed, ved uden Tilladelse at have foretaget sig at begynde at opbygge en Synagoge, skal bøde til vor Frelfers Kirke 800 Daler."

I et senere Rescript af 20de December s. A. hedder det, „at det fremdeles skal forblive ved Rescript af 24de May 1737 om Jødernes Gudstjeneste, samt at han (Politimesteren) skal tilsee, at de ikke lade opsætte anden Bygning end som et ordinairt Borgerhuus, som udbortes ikke maa have ringeste Appearance og Anseende af nogen publique Bygning.“ — Menigheden havde imidlertid udvidet sig, og man trængte alt mere og mere til et stort Locale. Iblandt Medlemmerne af den tydsk-jødiske Menighed var vel ogsaa dengang nogle formaaende Mænd, som nok have vidst at forstaae sig Indslydelse. Jeg har ved Udarbeidelsen af Penge- og Finantshistorien gjennemgaaet Particulairkassens Regnskaber og fundet, at man i Christian den Sjettes Regjeringstid har gjort Vexelforretning med et her i Staden etableret Huus, ved Navn Meher Moses Nathan. — Foruden denne var der vel flere nogenlunde ansete Handlende og Andre, som ved deres Indslydelse have bevirket Tilladelse til at opføre en Synagoge.

Berillingen hertil er af 7de December 1765. Det hedder i en Cancellie-Skrivelse til Magistraten: „Efterat Magistraten har meldt, at Jøderne vare findede at opføre en ny Bygning i Kjøbenhavn til en Synagoge, havde Jacob Raphael og Ascher Unna (Stamfædre til den Unnasse og Raphaelske Familie, de meest Ansete paa hiin Tid og vel tillige Forstandere) andraget, at det Huus, de vare findede at bygge, bliver indrettet til Kjælder og Værelser i underste Etage, hvorudi Andre skal boe, og at der ikkun er en Sal, deres Forsamlinger skal holdes udi, hvilket ogsaa Hofbygmester Anthøn har bevidnet.“ „Naar det saaledes forholder sig,“ hedder det videre i samme Skrivelse, „da kan det tillades Jøderne med den af dem begyndte Bygning at fortsætte, dog med de Vilkaar, at Kjælderen og Værelserne i den nederste Etage virkelig bestandig ere bortleiede, og at ikkun den Sal reserveres for Jøderne, som de bruge til deres Tjenesteholdelse.“

Synagogen blev da opført i Væderstrædet. De Ældste havde nemlig allerede i 1742 kjøbt Gaarden Nr. 21 i Væderstrædet for 3500 Daler Courant. I denne Gaard gjordes Indretning til Bedehuset, hvor Enhver, som deeltog i Gudstjenesten, maatte betale Leie for en Plads.

I Aaret 1756 tilkjøbte man sig i samme Gade Gaarden Nr. 10 Litra B, og i Aaret 1765 kjøbtes

et Stykke Grund af Nr. 10 Litra A og endelig kjøbtes en Gang af Gaardseieren Nr. 11. Grunden betaltes med 1000 Daler og Gangen med 250 Daler. Paa samtlige disse fire Eiendommes Grund blev Kirken opført og indviet den 3die Novbr. 1766, paa Kong Christian den Syvendes Formælingsfest. Den opførte Bygning skal ialt have kostet 24,000 Daler Courant, og Kirken var assureret for 16,000 Daler.

I Kirken blev indrettet 320 Stole til Mand- og Qvindesjønnet, hvilke Stole efterhaanden bleve solgte, og det indkomne Beløb udgjorde omtrent 24,000 Daler, hvorpaa strax af Kjøbesummen blev betalt 10 à 11,000 Daler, og Resten indestaaende imod 4 pCt. Renter.

Jeg har Grund til at antage, at Menigheden paa hiin Tid maa have bestaaet af omtrent 130 til 140 Familier. Det kan ikke være os paafaldende, at Jødernes Antal fra 1726 til 1755 har tiltaget med 70 Familier, da Vilkaarene, som ere angivne i Forordningen af 9de Septbr. 1726, hvorefter de kunde vinde Borgerskab og nedsætte sig her, ikke vare vanskelige at opfylde og i det Hele i Sammenligning med de Vilkaar, under hvilke de vare kun taalte i Udlandet uden at være Borgere, vare meget gunstige. Jøderne gistede sig, som bekjendt, især i ældre Tider, meget tidligt, og som en Følge heraf maatte Antallet temmelig hurtigt tage til. De fremmede Mænd,

som gistede sig med Døttre af her bosatte Familier, vare jo ifølge den ovenfor citerede Resolution af 10de April 1750 meget begunstigede; thi de bleve jo derved dispenserede fra Opfyldelsen af de Vilkaar, som forekrefves i Forordning af 9de Septbr. 1726. Mærkelig er ellers denne Resolution, da den skete efter en Beslutning i et Geheime-Conseil, formodentlig ved Indflydelse af formaaende Jøder.

Man har ogsaa fuld Grund til at antage, at Syvaarskrigen har loffet mange jødiske Handlende hertil baade fra Hamborg og Holland, paa Grund af den her meget udbredte Handel directe paa China, Ostindien og Vestindien. I Udlandet, og især i Hamborg, hvor paa den Tid denne directe Handel paa de oversjøiske Lande ikke fandt Sted, trængte man til ostindiske og chinesiske Producter. Her var altsaa megen Leilighed for driftige Jøders Erhverv, især paa Grund af deres Forbindelser. Og saa den saakaldte Pengehandel og Buxel-Omsætningen, som er nær beslægtet hermed, var meget stor. Der er desuden ingen Tvivl om, at den ældre Schimmelmann, som netop paa hiin Tid kom hertil, vidste godt at benytte dem i Anledning af de mange i Udlandet optagne Laan. Man har altsaa Grund til at antage, at i hiin Periode bosatte sig flere fremmede Jøder her, og det ikke af den simplere Klasse, men Handlende med nogen Formue. Man har ei heller i hiin Pe-

riode taget det saa nøie med Opretholdelse af Loven imod fremmede Jøder, og, medens der i Perioden fra 1726 til 1754 ideligen er udkommen de strængeste Forbud mod fremmede Jøder, er dette aldeles ikke Tilfælde i hele Perioden fra 1757 til Aaret 1771. Iblandt de strænge Anordninger imod fremmede Jøder maae vi anføre Placaten af 10de December 1745 og især Placaten af 16de December 1748. Vi ville affrive nogle Paragrapher af denne Placat for deraf tillige at erfare, at trods alle Forbud imod fremmede Jøder, saa vare dog vel de hos de jødiske Borgere tjenende Folk for det Meste Fremmede. Dette var jo ogsaa tillige en Selsølgge, naar man havde forbudt dem at tage Christne i deres Tjeneste. Af flere for os liggende Lister og modtagne Oplysninger maae vi antage, at flere Jøder, som vare bosatte i Provindserne, især i Nakkov, paa hiin Tid flyttede hertil Kjøbenhavn. De ovenomtalte Paragrapher lyde saaledes:

1) Ingen fremmed Jøde, som ei har med sig Kongl. Veidebrev, maa sættes i Land enten ved Kjøbenhavn eller andre Steder i Danmark, i hvad Paa han end fra fremmede Steder medfører. Og maae ingen af de Jøder, som ere bevilgede at boe i nogen Kjøbstæd i Danmark og sammesteds have taget Borgerskab, oversføres at komme til Sjælland, uden han med sig bringer Dvrig-

hedens paa det Sted, hvor han boer, deres rigtige Reisespas og Beviis, at han er reist i sit lovlige Grinde, og Stedet samt Tiden deri er determineret, hvorhen og hvorklængde han agter at reise.

2) Ankommer nogen fremmed Jøde uden Leidebrev hemmelig til Kjøbenhavn, enten til Lands eller Bands, da skal de Eldste for den jødiske Nation i Kjøbenhavn, saasnart han ankommer, strax melde det til Magistraten og Politimesteren til behørig Action og Strafs Undgjeldelse efter 3—20—1, og i Mangel af den dicterede Mulct med Fængsel og Arbeide i Citadellet, efter Pl. 9 September 1726. Og saafremt de Eldste det ikke efterleve, skal de paa den Skyldiges og den ganske Nations Begne betale for saadan uprivilegeret Person den Straf, som 3—20—1 befaler. Men dersom nogen af de i de andre Kjøbstæder i Danmark med kongelig Bevilling boende Jøder eller jødiske Tjenestefolk hidreise uden Dyrighedens Reise=Passer, eller opholde sig her længere, end i Passet er mentioneret, at de til deres lovlige Grinde nødvendig behøve, skal de med første Skibs=Veilighed tilbagesendes til det Sted, hvorfra de ere komne, og de Eldste paa den ganske Nations Begne betale saavel de derpaa medgaaende Omkostninger, som deres Underholdning her imidlertid. Og saafremt den Skipper, som mod dette

Forbud har hidført dem, kan antræffes, skal han uden Betaling bringe dem tilbage igjen.

3) Enhver Jøde skal opholde sig paa det Sted, som han har Leidebrev og Borgerskab paa, og ei uden nyt Leidebrev være tilladt, at nedsætte sig eller boe i andre Kjøbstæder. Og naar han i noget Grinde med behørig Pas, som før er meldet, er andensteds i de kongl. Provindsfer forreist, da skal han, naar saadant Grinde er forbi, begive sig til sin Boepæl igjen og tilbagelevere Dvrigheden Pasjet, for ikke enten selv eller ved andre at misbruge.

4) Hvo, som huser eller hæler nogen fremmed eller anden hidreisende Jøde, uden strax at melde det for vedkommende Dvrighed, skal desuden straffes, som de, der huse og hæle Fredløse (!!) efter Loven, hvad enten saadanne Værter ere Christne eller Jøder (see 1—24—17).“

Endelig udkom en Raadstue-Placat af 7de Oct. 1750, „at om nogen Skipper eller Færgemand efterdags befindes at have indført til Kjøbenhavn eller andetsteds i Sjælland affat nogen Jøde, som ei er forsynet med kongeligt Leidebrev eller vedkommende Dvrigheds Pas efter Forordning af 16de December 1748, skal han, foruden efter forberørte Placat at føre dem tilbage, betale i Straf for hver Jøde 10 Daler til Politikassen osv. osv. —“

Af det Anførte sees, at man har gjort Alt, hvad muligt var, for at forhindre fremmede Jøders Ophold her i Staden. Men disse strænge Forholdsregler imod Fremmede have vi fuld Grund til at antage, vare vel tildeels en Følge af de jødiske Borgeres eget Forlangende. Tilløbet var altfor stærkt af fattige Jøder, som faldt Menigheden til svær Byrde; man maatte altsaa søge at sætte Grændser for hine Indvandring, der i flere Henseender vare skadelige for de allerede bosatte Jøder. En eller Anden af Samme har altsaa gjort Autoriteterne opmærksomme herpaa, og Resultaterne maae vi tildeels søge i de anførte Anordninger. Men trods disse var det dog vanskeligt at holde de Fattige ganske ude, fordi de som oftest fandt Medhold hos Mange, der fandt det stridende imod Religionens Bud at vise streng Adfærd imod Fattige af deres Troesforvandte; tvertimod paabyde Religionens Forskrifter at hde de fattige Fremmede al mulig Understøttelse, og paa denne Maade fandt Mange af de Indvandrede Leilighed til at forlænge deres Ophold her, og tilsidst faldt de Menigheden til Byrde. Dette var allerede Tilfældet, da Kirken blev bygget, altsaa omtrent 1767, hvilket jeg kan skjønne af en for mig liggende Liste over Staderne i Kirken og af den 30 Aar senere forfattede Fortegnelse over samtlige Medlemmer af Menigheden samt Enker. For nu, som anført, at have en

stræng og nøiagtig Control med de fra Udlandet eller Provindserne ankommende fremmede Tøder, blev der ansat en jødisk Politibetjent, som ved deres Ankomst bragte dem til Politimesteren, og Denne bestemte da, om de strax skulde reise igjen eller efter Omstændighederne maatte forlænge deres Ophold. Politibetjenten havde imidlertid dog kun at gjøre med de Fattige eller dem, som ikke havde Slægtninge eller Bekjendte her. Omstændighederne bøde ofte, at Opholdet af disse fattige Mennesker paa Grund af de større Høitidsdage, saasom Paaske, Nytaar og Løvsals-Festen, blev 10 til 12 Dage. Ialmindelighed naar de ankom om Torsdagen, fik de Tildelse til at blive Løverdag over til om Søndagen, da de derpaa bleve affendte med Paquetten til Kiel. Under deres Ophold gif disse fattige Folk fra Huus til Huus hos Tøderne for at tigge, og man blev paa denne Maade stærkt beskattet, thi Antallet var ikke ringe, 4 til 6 ad Gangen, og til Høitiderne maaffee 15 til 20, som ogsaa bleve bespiste. De omreisende Tøder fra Polen, som gave sig ud for fromme Mænd, og som ofte vare forsynede med ægte eller falske eller ogsaa leiede Unbefalingsbreve, vare de meest Paatrængende og forstode ogsaa godt at forskaffe sig Medhold hos de rigtig Rettroende. Man har ogsaa Exempler paa, at de Velhavende have ladet sig forlede til at tage disse

saakaldte fromme, lærde Mænd i Huset, for at læse i de hellige Skrifter, deels med dem selv, og deels med deres Børn. Igjennem den jødiske Politibetjent, som gjaldt for en formaående Mand, kunde man nok forskaffe en eller anden fattig Reisende et længere Ophold; ellers var denne Mand, som jeg første Gang lærte at kjende i Aaret 1794, da han allerede var temmelig gammel, en gedigen lumpen Karl og gjorde ofte stor Fortrød, ogsaa naar fremmede Føder af en bedre Klasse kom hertil; de fattige behandlede han med den strængeste Haardhed.

I selve Menigheden herskede lige fra Begyndelsen af dens Oprettelse den største Uenighed; kun Riv og Trætte fandt Sted iblandt dem; Folket bøier sig sjældent for Foresatte af dets egen Midte; vi have jo allerede givet et Exempel paa (s. S. 13), at man i Aaret 1722 var nødsaget til at anholde Kongen om Bemyndigelse til at indføre den saakaldte lille Ban, blot for at skaffe Ro og Orden ved Gudstjenesten. Man har Exempler paa de meest usømmelige Optrin i denne Henseende. Folket hylder Lighedsprincipet alt fra Moses Tid, og ligesaa slavisk det underkaster sig de christelige Autoriteter og taaler nok saa ydmygende Befalinger, ligesaa stridigt og opstædigt er det mod dets egne; „vi ere Alle lige for vor Herre,“ hedder det, „naar vi opfylde Hans Bud“. Man tager mærkelig Feil, naar

man troer, at den fattige Jøde høier sig, især i religiøs Henseende, for den Rige; desuden anseer Hiin det for en religiøs Pligt, at der sørges for den Fattige. I Kirkestridigheder deeltog den Fattige lige med den Rige, og her gaves ofte Leilighed til Strid. Ved Skolegangen herskede ligeledes paa hiin Tid Lighedens Princip. Men desværre vare Skolerne hyderst flette. Børnene vare anbetroede polske uvidende Mennesker, som læste Ebraisk og Talmud med dem, uden at give dem nogen Underviisning hverken i Landets Sprog eller i noget andet Sprog; om enkelte Undtagelser kan her ikke være Tale. Først i Aaret 1770 have Jøderne ansøgt om at maatte holde Skolelærere; det desangaaende udfomne Rescript lyder saaledes:

„Jøderne saavel af den portugisiske som høithdste Nation maae have og holde saamange Skolemestre, som Magistraten, efter Overlæg med de Ældste og Rabbineren, finder fornødent at der bør være; men hver Gang med nogen Skolemester skeer Forandring, enten at han bortreiser eller ved Døden afgaaer, skal de Ældste være pligtige at melde saadant, og ingen Fremmed igjen dertil at der maa indkomme eller antages uden Magistratens Forevidende og Tilladelse, alt under Straf efter Omstændighederne, samt Politi- og Commerce-Collegii Kiendelse, saa maa ingen Jøde-Skolemester besatte sig med ringeste Handel, borgerlige Nærings-

brug eller andet, end alene at undervise Jødernes Børn, og de Jøde=Skolemestre, som overtræde samme, ansees lige med andre sig i Kjøbenhavn uden Leide opholdende Jøder."

Dvindekjønnets nød slet ingen Under=viisning. Det var ogsaa paa hiin Tid forbudt at optage Jødebørn i christelige Skoler.

De ved Kirken ansatte Præster vare ligeledes af den polske Race, blottet for alle Kundskaber. En saadan Mand blev ansat i Aaret 1776 og døde 1793. Om hans utrolige Uvidenhed har man mange mærkelige Historier.

Vi have ovenfor anført, at Syvaarskrigen sikkert har givet Anledning til, at flere Jøder med Formue have etableret sig her, og deriblandt vare nogle enkelte Bezelhuse, men egentlige Handelshuse eller saadanne, som førte, hvad man kan kalde udbredt Handel, fandtes ikke i Perioden 1754—1770. Ei heller fandtes Mænd af betydelig Formue; Flere vare nok velhavende, men videre gif det ikke.

Men umiddelbart paa hiin Periode fulgte en af de allervigtigste Handelsperioder for Danmark, og det var den nordamerikanske Krigsperiode, og her var Leilighed for alle Classer til stort Erhverv og Bessjæstiggelse. De her i Staden boende Jøder stode ikke tilbage for at benytte denne Leilighed til Udbredelse af deres Handel, hvilket ogsaa lykkedes.

Den Green af Handelen, som Iøderne især kastede sig paa, var den saakaldte Bodmeri-Handel. Paa Grund af Danmarks Neutralitet under den nord-amerikanske Krig var Handelen og Skibsfarten paa de overspiste Lande, China, Ostindien og Vestindien, størst fremfor de fleste andre Lande. Handelen var af utroligt Omfang. I enkelte Aar ankom hertil over 100 Skibe fra Vestindien alene; man tænke sig, hvilken Omsetning her har været! Som sagt altsaa, Iøderne have godt benyttet denne Periode; da hele Skibenes Besætning lige fra Capitainen til Matrosen, som gik ud til China og Ostindien, førte Gods hjem og tog flere Varesorter ud til Forhandling for egen Regning, saa var her en viid Mark for dem, som deeltog i den saakaldte Bodmeri-Handel, en Green, som kastede meget af sig. Tvende Artikler, som Besætningen især medtog til China, vare Rav og Guldraad; denne Handel var udelukkende i Iødernes Hænder. I denne Periode var der ogsaa megen Bezelhandel og særdeles megen Omsetning i Actier i det asiatiske Compagnie. Ligesom denne Periode var fordeeltig for Alle, saaledes var den det ogsaa for Iøderne, og enkelte Familier samlede Formue, og Nogle begyndte med at drive Handel i det Store, og deriblandt maa jeg især fremhæve det Amstel Meyerske Huus. Af de fremmede Iøder, som i hiin Periode have nedsat

sig her, maa jeg især nævne en meget kyndig og dannet hollandsk Kjøbmand ved Navn Daniel Symons. Man ansaae ham for den fortrinligste Theekjender her i Kjøbenhavn.

Denne Handelsperiode traf sammen med den store Philosoph Mendelsohns Periode i Berlin, hvis Reformer og Virksomhed i Forening med mange andre udmærkede Mænds — og deriblandt en dansk Jøde her fra Kjøbenhavn ved Navn Isaac Euchel (Broder til afdøde Grosserer Gottlib Euchel) — havde overordentlig Indflydelse paa Jødernes Oplysning i Almindelighed og begyndte ogsaa at vise sin heldige Virkning her. I den nyoprettede Opdragelses-Skole for Jøderne i Berlin bleve flere Lærere uddannede, og enkelte Familier her antog Saadanne som Huuslærere for deres Børn. Mange af de i Berlin udfomne Skrifter, angaaende tilfattede Reformer med Hensyn til Jødernes Oplysning, bleve ogsaa læste her, og derfra hidkom ogsaa de hyperlige Oversættelser af det gamle Testamente, Psalmer m. m. Virkningen heraf udeblev ei heller, og der sporedes paa hiin Tid iblandt den yngre Slægt megen Eyst til ogsaa her at indføre Reformer.

Forinden vi nu fortsætte Fremstillingen af Begivenhederne, maae vi dvæle lidt igjen ved de saakaldte portugisiske Jøder (s. S. 10). Vi have allerede bemærket, at

Alle, som have udgivet sig for at henhøre til de portugisiske Menigheder, i Virkeligheden ikke gjorde det, men antog portugisiske Navne og søgte derved at forskaffe sig flere Friheder, som Loven indrømmede de portugisiske Jøder, og større Lethed til at erhverve Leide og Tilladelse til at bosætte sig her. Dette var ogsaa Tilfældet med flere Familier, som flyttede fra Naksfod hertil i Tidsrummet 1747—1750. I denne ubetydelige, lille By paa Volland havde flere jødiske Familier allerede bosat sig i det 17de Aarhundrede. Vi kjende ikke Grunden, hvorfor de netop havde valgt denne By, da her ikke var synderlig Leilighed til Erhverv eller til at udbrede Handel, hvilket ogsaa senere har viist sig, da de fleste Familier forlode Byen og drog til Kjøbenhavn. Desuden har man paa Forlangende af de derværende christne Kjøbmænd indskrænket Jødernes Handel og Haandteringer paa alle mulige Maader. I Rescriptet af 4de Februar 1751 hedder det endog:

„At Jødernes Antal i Naksfod skal formindskes indtil Fire, naar de efterhaanden ved Døden afgaaer, saa at Ingen skal nyde Privilegium sig der at nedsette, saalænge der endnu er fire tilbage af de der Priviligerede.“

Antallet af dem, der saaledes flyttede fra Naksfod og drog hertil, var ikke ringe, hvilket fremgaaer af en for mig liggende Fortegnelse over de

Jøder, som paa hiin Tid hørte til Samsfundet her; thi paa denne Fortegnelse ere de opførte med deres Tilnavne efter de Stæder, hvor de oprindelig hørte hjemme (s. S. 11), medens de i deres borgerlige Stilling tillagde sig selv andre Tilnavne. Saaledes finder jeg t. Ex. 3 Brødre, som flyttede hertil fra Nakskov, hvoraf hver tillagde sig et andet Tilnavn: den ene kaldte sig nemlig Henriques, den anden Philippen, og den tredie Hertz eller Valentin.

Som sagt altsaa, Mange udgave sig for portugisiske Jøder uden at være det. De dannede paa hiin Tid egne Menigheder, d. v. s. forsaavidt Guds-tjenesten angik, og de havde saaledes særskilte Bedehuse eller Synagoger. Paa een Tid (1784) var der tre saadanne, nemlig den Italianderiske, den Henriquesiske og den Warburgiske. For efter den jødiske Ritus at danne en fuldstændig Forsamling, udfordres 10 Mænd, og for at faae disse samlet, maatte man gaa til Hovedmenigheden, til de saakaldte tydske Jøder, og tog i Almindelighed fattige Folk, som endog fik Betaling for at samles i de portugisiske Synagoger. Saaledes forholdt det sig med de portugisiske Jøder. Vi have kun kjendt tre Familier, som oprindeligen virkelig hørte til de portugisiske Menigheder i Udlandet, nemlig den Meldola'ske, den Underad'ske og den van Seca'ske Familie.

Antallet af mosaiske Troes = Bekjendere har altsaa fra de første Aaringer af det attende Aarhundrede formeret sig trods de strengeste Forbud, men det har sikkert ikke været vanskeligt at forskaffe sig Leide til Bosættelse her, ellers var det ikke muligt, at Antallet kunde have forøget sig saameget, som i de hidtil afhandlede Perioder. Af det Foregaaende har man erfaret, at i Begyndelsen af det attende Aarhundrede har jeg anslaaet Familiernes Antal til omtrent 20. I Aaret 1714 var Antallet af de jødiske Familier efter autentiske Kilder kun 18; de vare ligesaavel ansatte til at yde Bidrag til de Fattige i Kjøbenhavn som de øvrige Borgere, og de 18 Familiers Bidrag var af Magistraten ansat til 68 Daler Courant aarsligt. Men Antallet kan gjerne have været større, og Tøderne have vel skjult det rigtige Antal for at undgaae en større Afgift; desuden var der vel iblandt dem flere Fremmede, som opholdt sig her uden Leidebrev. Vi have saameget mere Grund til at antage, at Antallet var større, som Magistraten i Aaret 1726 (s. S. 13) har angivet Familiernes Antal til 65, og man har dog ingen Grund til at antage, at fra 1714 til 1726, altsaa i 12 Aar, Familiernes Antal skulde være steget med 47. Imidlertid steg Antallet efterhaanden, og i Aaret 1766, da den store Synagoge blev bygget, have vi anslaaet Familiernes

Antal til 120—130. Fra 1765 til 1784 har Menigheden betydelig formeret sig, og det for en stor Deel ved indvandrede Fremmede, da, som anført, Conjuncturerne for Handelen vare meget gunstige. Men de Indvandrede vare sikkert ikke alle velhavende, ligesom en stor Deel af de Eldre havde vanskeligt ved at ernære sig; de Fattiges Antal var derfor allerede paa hii Tid stort. Af forskjellige for os liggende Fortegnelser kunne vi anslaae Familiernes Antal til omtrent 250, og deraf mindst 70 fattige, altsaa over Fjerdedelen!! Det kan altsaa ikke være os paafaldende, at Bøderne selv maatte holde strengest paa Anordningen imod Indvandring af fremmede Bøder. Hvad nu den øvrige Deel af Menigheden angaaer, da bestod denne paa ingen Maade af velhavende Folk; vi kunne antage 100 Familier af Middelfstanden, som tildeels saa at sige kun havde fra Haanden til Munden, og som kun ved streng Deconomie kunde slaae sig igjennem. Familier, som hørte til denne Klasse, havde ikke synderlige Fornødenheder. Iblandt dem, som man i hii Tid kaldte velhavende, og hvis Antal var omtrent 70 Familier, vare ogsaa Enkelte, der havde samlet sig Formue, hvilket havde været saameget lettere for dem, som deres Udgifter ikke vare store. Bøderne levede indgetogent, og deres Omgang indskrænkede sig til deres egen lille Kreds; her gaves slet ingen Leilighed til

store Udgifter, og i de offentlige Fornøielser deeltogede de kun meget sjældent. Den, som sad i en god Handel, kunde altsaa ved en saadan Levemaade hvert Aar oplægge en lille Sum, som ved en god Huusholdning efterhaanden voksede til en lille Formue, og dette var Tilfældet med de Familier, der paa hiin Tid kaldtes velhavende og formuende.

Iødernes Erhverv indskrænkede sig til Penge- og Bærel-Handel og til Vare-Handel, især med ostindiske og chinesiske Varer, samt adskillige Forbrugs-Gjenstande, som de forskreve fra Udlandet og igjen solgte til Kræmmerne, der paa hiin Tid ikke forskreve Varene directe fra Udlandet, saaledes som det nu er Tilfældet. Hvad nu Penge- og Bærel-Handelen angaaer, da var der paa hiin Tid paa Grund af Coursfluctuationer og forkeerte Finantsoperationer god Leilighed til Fortjeneste. Kun et Par Enkelte dreve en mere udbredt Handel en gros. Vi maae endnu tilføie, at Mange af den ringere Classe ernærede sig ved Omløben med Varer, trods de strengeste Forbud; de sandt Affætning til bestemte Kunder; de mere velhavende Handlende forsynede disse Omløbere med Varer til Forhandling her i Staden og paa Landet i de nærliggende Bher og paa Herregaardene. Iøvrigt vare Iøderne udelukkede fra alle andre Erhvervs-grene, samtlige Laug og Corporationer vare

luffede for dem; til Studeringer havde de ingen
 Afgang, man tillod dem ikke engang at søge christne
 Skoler, og deres egne Skoler vare yderst flette, og
 hvad kunde man vente af dem, naar de Mænd, der
 repræsenterede Menigheden, vare blottede for al
 Viden og ikke havde mindste Interesse for høiere
 Dannelsesanstalter? Hvad kunde man vente af saa-
 danne Mænd ved Siden af en Præst, blottet for
 alle Kundskaber, der ikke bekymrede sig om Ung-
 dommen, og allermindst om Dvindelfønnet, der des-
 værre aldeles blev forsvemt og ikke nød nogen Skole-
 gang; en Præst, som ikke kjendte det Allermindste
 til det Land, hvori han levede, og ikke til Landets
 Sprog, kort sagt, en Præst, som ikke i nogen Henseende,
 hverken ved Prædiken eller paa anden Maade kunde
 bidrage til at fremme Oplysningen, da han selv stod
 paa et lavt Trin af Cultur? Han havde ikke engang
 Indflydelse, Kraft eller Omsigt nok til at forebygge-
 eller standse den megen Riv og Trætte i Menig-
 heden, eller at gjøre de Vldste, som forestode Sam-
 fundet, opmærksomme paa den despotiske Aand, som
 ledede dem i Alt, hvad der angik Bestyrelsen af
 Kirken og Menighedens indre Anliggender, der gav
 Anledning til Forargelse og Strid.

Saaledes var den sørgelige Tilstand i hele
 Samsfundet 1784. Hvad Jødernes politiske Stilling
 angik, da vare de vel siden 1726 (s. S. 13) kjø-

benhavnske Borgere, men nøde kun yderst faa borgerlige Rettigheder. Men netop paa samme Tid, som man her iblandt Nogle af den yngre Slægt sporede Virkningen af den Mendelschufske Skole med Hensyn til den religiøse Dannelselse og Oplysning, aabnede der sig ogsaa en lysere Fremtid i politisk Henseende. Det var den for hele Landet heldbringende Ministerforandring i Maret 1784 og den liberale Aand, som udviklede sig under Kronprindsens Etryelse, der havde en særdeles gunstig Indflydelse paa Jødernes politiske og moralske Stilling. En af de virksomste Embedsmænd, Christian Colbjørnsen, var en ivrig Talsmand for Forbedring af Jødernes Aaar og understøttede ethvert Forslag, sigtende til Reformer, hvorved de kom i nærmere Forbindelse med deres kristne Medborgere.

Vi ville nu følge Historiens Gang med Hensyn til de indre Anliggender.

Vi have allerede gjort opmærksom paa, at der herskede Uenighed i Menigheden, og der dannede sig et Oppositions-Parti, der ikke vilde underkaste sig de Klostres Vilkaarligheder. Lederne af dette Parti vare: M. Fürst, W. L. Wallich, S. Isacson og Brødrene Jacobsen (Graveurerne).

Af det Foregaaende (s. S. 27) har man seet, at der i Reglen hver Uge og til Spitidsdagene indfandt sig reisende fattige Jøder, for hvis Underhold

man har draget Omsorg i et Par Dage, oftest fra Torsdag til Søndag (Sabbathen over). De Eldeste havde nu fundet paa at udstede Spisefedler paa Menighedens Medlemmer efter Tour eller efter Godtbefindende. Sedlerne lode paa Bespiisning Fredag Aften og Lørdag Middag. Med denne Anviisning henvendte den Fattige sig til Bedkommende, paa hvem Spisefedlen lød, og man maatte uden Indsigelse honorere Anviisningen, for ikke at udsætte sig for en Mulct, som det behagede de Eldeste at dictere. Desuden bleve i Bøgringsfaald de anviste Personer bespiste for Bedkommendes Regning imod en Betaling af 2 R 2 B Courant for hvert Maaltid. Jeg har for mig liggende en Klage fra Menighedens Medlemmer til Øvrigheden, hvori det blandt Andet hedder:

„De Eldeste har fundet for godt at anordne Spisefedler for fremmede reisende Jøder, og det uden Forstel om de ere skikkelige Folk, eller ikke, om de ere rene eller urene, velklædte eller pjaltede, da det dog ikke kan være en skikkelig Mand ligemeget, hvem der har Gang i hans Huus, og spiser ved hans Bord. At disse Spiisningsfedlers Paalæg er byrdefuld, æretrænkende, og den huuslige og borgerlige Frihed fornærmende, kan vel ikke nægtes, thi at være nødt til at sætte en Landstryger, der ofte er en Spitzbube ved sit

Bord, og spise med ham, kan vel ikke andet end frænke en honet tænkende Mand“.

Denne Foranstaltning fremkaldte da megen Utilfredshed, og Flere vægrede sig ved at modtage saadanne uindbudne Personer. De despotiske Ældste grebe den første den bedste Leilighed til at hævne sig paa disse urolige Hoveder, som man kaldte dem. Det var i Maret 1787, at man paa en Maade excommunicerede en Person ved Navn Joseph Philip, fordi hans Perruque ikke i alle Dele var accomoderet som de Ældstes. Man havde forbudt at læse Betsignelse i Synagogen ved en Høitid eller Familienfest, hvor denne formastelige Person var tilstede. En saadan Udfærd vare ogsaa Andre underkastede. Et af Menighedens Medlemmer, Moses Fürst (saavidt jeg erindrer, var han en Paarørende af Philosophen Mendelsohn) lod de Ældste beskikke. Vi gjengive her Beskikkelsen efter det originale Document.

Pro-Memoria!

„Foruden at Jødernes ældste i lang Tid saavel ved Paalæg, hvorudi jeg ei haver samthykket, som ulovlige Tvangs-Midler imod Nationen, i Kirken har søgt at tilvende sig og udøve en Magt, som Despoten endog miskjender, og ikke kan fortjene Navn af andet end Voldsomhed, saa har disse endog i Dag aflagt herpaa de kjendeligste Prøver:

Berndt Phillips Søn Abraham, en Broder = Søn af min Fuldmægtig Joseph Phillip, som fyldt sit 13 Aar, var i Gaar i Synagogen til Bar-Mitzva, en Ceremonie hvorved læses i den hellige Thora, og hvorved han antages i Kirken til alt hvorfra han før var udelukt formedelst hans Minnorenite, paa denne Dag som er en høytiidelig Dag for Familien tilkøbte Berndt Phillip sig det saakaldte Segan, en Ceremonie, hvorved han er berettiget til at opkalde 7 Mænd, som i Almindelighed ere Familien, til den hellige Thora, og hvortil altsaa min Fuldmægtig nødvendig efter Etiqvetten maatte kaldes, men da Israel Moses Cohn som biesidder hos de ældste nogen Dage i Forveien havde advaret Berndt Phillip ei at kalde hans Broder Joseph til den hellige Thora, formedelst at hans Peruque ei havde samme format som Isach Abrahams og Goldschmidts Peruque, hvilket Israel Moses Cohn gjorde for at Berndt Phillip skulde undgaae ærgrelse, lod Berndt Phillip det være; men da Berndt Phillips Søn Abraham skulde lade læse Betsignelsen for hans Familie begjærede Berndt Phillip Betsignelsen læst for hans Broder Joseph, svarede Forsyngeren at han havde Ordre af de ældste til ei at nævne hans Navn i Betsignelsen.

Joseph Phillip som er barnsødt her af stikkelige

Forældre, og som i adskillige Aar har tient mig ærlig og vel som Handels-Betient maae altsaa paa Grund af denne Jødernes ældstes Handle-Maade see sig excommuniceret af Kirken paa Grund af hans Peruque, skjøndt Ritualen som formodentlig er bedre kiendt af mig end af Jødernes ældste ikke handler noget herom, og uagtet Jødernes ældste ingen Model haver opgivet hvorefter Peruquer skulde gjøres, hvortil formodentlig Isach Abrahams eller Joseph Goldschmidts Peruquer skulde tiene til Regel.

Da jeg nu paa min Betients Vegne finder mig besøgt til at paatale denne ulovlige Handle-Maade af Jødernes ældste, som ved paaflagede Handlinger allerede noksom har udmærket sig, hvortil jeg ingen anden Grund kan finde end deres Lyft til Proces, som mueligt kan være dem en Fortieneste, saa vilde de 2de gode Mænd besikkelsesviis afæste Jødernes ældste deres Svar paa om det ikke i alle Maader forholder sig i Sandhed: at de i Gaar haver forbudt Forsyngeren for Nationen at læse Betsignelsen for min Betient Joseph Phillip, og om Aarsagen hertil ikke var, at hans Peruque ikke er saaledes som de vil have den.

Det videre fornødne forbeholdes mig, og vilde de 2de Mænd meddele det påserede Svar saa

sandfærdig som de det i alle Tilfælde med Gød kan bekræfte.

Kjøbenhavn den 21de October 1787.

Til
Beskikkelses-Mændene!

Moses Fürst.

No. 1787 den 21de October indfandt vi 2de undertegnede os hos den Jødiske Nations Eldste, i Deres Forsamlings Sahl ved Synagogen, med denne Requisition, hvilken de in originali saavel som en dermed følgende Copie, fik indleveret hvor de vare forsamlede; Da [hade?] De os, at opholde os lidet, imedens De gjorde sig den bekjendt.

Noget derefter blev den originale Requisition os igjen ved hr: Israel Moses Cohn udleveret, med Declaration fra de Eldste: at de icke gav noget Svar herpaa.

Saaledes forrettet ved gaars Datum ut supra.

I Krog. F. S. Kieber.

I Anledning af denne og flere Beskikkelser have de Eldste for Menigheden henvendt sig til Kongen med følgende Ansøgning:

„Den Sag, som foranlediger denne Bores allerunderdanigste Ansøgning, dens historia facti er kortelig denne: Vi, nemlig de Eldste for den Tydske Jødiske Nation, her i Staden havde paa

den sædvanlige og brugelige Maade i vores Kirke ladet bekiendtgjøre

At ingen af Meenigheden maatte, naar vores Guds Tieneste holdes, der indfinde sig udi Putz eller Dragt, anderledes end vor udbortes Guds-Tienestes Skikke taale, og medfører;

Ikke destomindre har et Medlem af vor Meenighed Wolff Lazarus Wallich, som stedse gjør sig en Ære af at være høyt over vore Kirke-Sikke, ja maaskee selv Kirkens Confession, indfunden sig udi Meenigheden Torsdagen den 4. October næstafvig, for at læse Siele-Messe over hans afgangne Moder udi Putz, som han meget vel vidste var striidende mod den Meenigheds Brug, af hvilken han med Munden bekiender sig, at være et Medlem, ingen Under da Allernaadigste Konge, at vi Meenighedens Ældste og Forstandere, vi som af dette Embede ingen Comoda have, men vel Onera, at vi, hvilke det paaligger at holde over Kirkens Sikke, Sagtagelse lade Forsyngeren forbyde at forelæse ham Texten af vores hellige Thora, hvilken til den intenderende Forretning ellers er brugelig at læses, ikke destomindre nærmede han sig egenmyndig Thora, læste selv af samme imod hans Foresattes Ordre, og blev et Scandale for den heele Kirke Forsamling.

Vi indlade under Deres Majestæts egen aller-

naadigste Bedømmelse om et saadant Forhold kand blive taalelig for nogen Rættænkende? endog ere vi forsikret om at det vil finde Alles Misshag som ere uden for Kirken, havde nu denne Mand ikke enet Ligegyldighed nok for Kirken, og Dristighed nok til at ansee med høieste Foragt dens Skikke, da skulle han, troe vi vidst, have følet i eget Bryst hans Forseelse.

Men hvad gjør hand? han vover herefter et tyderligere Skritt, Dristighed nok! hand understaaer sig at træde ind for Stadens Magistrat og høy Dyrighed, med en Klage, der indeholder ikke mindre, end at vi ved alle Leiligheder Chicanerede ham, som hans affagde Fiender, og at vi (hvilket endnu er det Formasteligste) er Oprørere; Store Gud! hvad kan nu være formasteligere? vi kan trøste os med, at vores Nation er fiendt fra en bedre Siide, og behøver ikke i nogen Tilfælde med et eneste Ord at begegne denne Mand's dristige Foredragende; Vorre Erklæring og Besvarelse paa hans Klage havde uden Tvivl sin rette Virkning; nemlig denne, at Klagen formodentlig er bleven afviist, den høye og viise Magistrat kunde vel ikke andet end afviise den, da den var aldeles temeraire; thi havde vi paalagt ham nogen Mulet, hvortil vi virkelig var beføiede ifølge høyløvlig Ihufommelse Frederici IV^{to} allernaadigst

os meddeelt Bevilling af 6te Marti 1722, og han ved samme Mulct havde fundet sig fornærmet, da havde han først havt Marsag til at indgive Klage imod os, og i saa Fald maatte han intet have taalt, at dette Dicasterium havde blevet baade hans første og sidste Instanz; Men da vi ikke paa nogen Maade havde belagt ham med Mulct, mindre med Band, hvilket han dog i Klagen beskylder os for, naar han siger, at vor Forhold mod ham den omtalte 4. October var ikke mindre end Excommunication hvilket dog er aldeles falsk, og da nu Magistraten som skulle heller have været hans første og sidste Dommere i Tilfælde at han kunde besvære sig over nogen fornærmende Mulct har afviist hans Klagemaal;

Saa er det i vores allerunderdanigste Tanke klart, at denne Mand fuldkommende temeraire har gaaet endnu viidere med Sagen, og den 5te November 1787 har udtaget en Hof- og Stads-Rets Vidne Stævning, imod Nationens Eldste for at oplyse —

Generatim 1. Hvorledes disse en Tidlang har søgt at Chicanere og Prostituerer ham —

2. Hvorledes de ved ulovlige Paalæg haver fornærmet ham, og heele Nationen;

Speciatim 1. Hvorledes de den 4. October lode Forsyngeren forbyde at læse ham Texten

af Thora med viidere, som oven ommeldt.

2. Vil hand søge opløse paa hvad Maade de Eldeste pleyer at faa nye Byrder og Paalæg som han kalder dem authoriseret.

3. Anke Post er af samme Natur som den Anden.

Det er nu Historia facti. Vi haaber hernæst at kunde være kortere ved at applicere paa factum det Jus, som os competerer i Frederici Vⁱ aller-naadigste Bevilling af 6 Martii 1722 som vi aller-underdanigst herved lade følge en Copie tillader os Rett til frie Religions Dvelse, eh alleene det, men endog Rett til at handhæve samme saaledes, at den kand stee sømmelig og overeensstemmende med vore Kirkers og Skolars Skikke, og til dette at opnaae haver høystbemeldte Bevilling givet os Ret at bruge Tvangs-Midler, nemlig mulctere og det lette Bann, den allernaadigste Bevillings Ratio ligger i disse Ord:

Estersom nogle af deres Nation ikke ville sømmelig rette og forholde sig efter deres Skoles Ceremonier; men opføre sig som Opsætsige imod deres Kirkes Skikke, saa tillades dem at bruge det lettere og mildere Bann, altsaa have vi Rett til at betiene os af den Kirkes Myndighed saavidt den her er tilladt, imod dem som opfører sig usømmelig og opsætsig.

I den Cas er just Wallich, hvornæst sees og af den 4de pag. i Original Bevillingen, at vi haver Ret til i ovenmeldte Henseende nemlig for at holde helligt over vore Kirke, Skikke, at paa-lægge den Person en taalelig Mulct, som ved et usømmeligt Forhold og Opsætsighed maatte forsee sig imod samme.

Ingen af Deelene hverken Mulct eller Bann have vi endnu betient os af imod den opsætsige Mand, og endda klager han, ja da hans Klage afsvijses tør han udtage Vidne Stævning imod os, og være paa en vis Maade Aggressor, da derimod vi have den fuldkomneste Ret til for hans Forhold at ansee ham i det mindste med Mulct, ja! eh alleene anfalder han os med en Vidne Stævning, men endog tør han vove ved samme at ville inquisitorisk beviise og eplyse, hvorledes vor Forhold skal være med at faae nye Paalægge authoriserede, hvad han kalder Paalægge, kiender vi ikke, men dette veed vi, at naar til Kirken eller dens Betienter eller andere Ting som deraf de-penderer, deres Conservation behøves et Tilskud bruge vi den Voterings Maade, som vist nok er den alleruftyldigste, og meest upartiiske, en Maade som bruges i alle Lande, hvor nogen af vores Nation boer, desuden er denne hans Anke-Post ham aldeles Uvedkommende, medmindre han var

Constitueret til at være Generalfiscal over den heele Nation, og i saa fald maatte vi hørsommeligt møde naar han kaldede, men nu er han ikke dette, og Genus Causæ hvorom trættes er alleene angaaende Wallichs Dpørsel i vor Kirke den 4. October 1787, og vores Forhold mod ham samme Dag. — Da dette ene og alleene dependerer af vor Kirkes Myndighed, den som os allernaadigst er overdraget, og denne Sag som her udgjør Genus Causæ ikke paa nogen Maade kan høre under den Civile Jurisdictiones Resort imod den allernaadigste Bevilling af 6te Marty 1722, saa er vores allerunderdanigste Ansøgning, at den 5te November 1787 af Fjirst og Wallich imod os udtagne Hof- og Stads-Nets Stævning, fra viidere Prosequering og Vidne Forhør maae blive afviiiste, og derimod Sagen hendiist til de Eldstes og Forstanderes paa Kirkens Vegne deres Behandling og Afgiørelse.

Kjøbenhavn November 1787."

* * *

Ovenstaaende Ansøgning til Kongen er bleven anbefalet af 80 Huus-Fædre, altsaa neppe det halve Antal, hvoraf Menigheden bestod paa hiin Tid. Flere af de meest anseete og agtede Huus-Fædre have nægtet at understøtte Ansøgningen.

Af de anførte 80 Mænd var en stor Deel Nærpaarørende af de Eldste og en stor Deel Fattige.

Omtrent paa samme Tid, som de her omtalte Stridigheder baade i og udenfor Kirken imellem de Eldste og Moses Fürst, Wolff Lazarus Wallich og Consorter fandt Sted, indkom der ogsaa fra andre Sider Klager til Regjeringen fra flere agtværdige Huus-Fædre over de Eldstes flette oeconomiske Bestyrelse, over deres egenraadige Handlinger, samt over deres despotiske Fremfærd og Forsølgelser imod Alle, der ei vilde søie sig efter deres dictatoriske og upassende Bestemmelser. Det vilde være alt for vidtløftigt at gjengive disse i alle deres Enkeltheder, men vi ville iblandt Andet anføre Følgende. Naar t. Ex. En eller Anden af Menighedens Medlemmer dadlede deres Beslutninger eller Fremfærd eller nægtede at rette sig derefter, saa blev han mulcteret, som det hed, til de Fattiges Kasse, for et Beløb, som de Eldste fandt for godt. Men da Bedkommende ikke altid vare villige til at betale disse Mulcter, som ei heller paa lovlig Maade kunde inddrives, hvad gjorde de Eldste da? Disse Mulcter bleve noterede i særskilte Bøger eller Papirer, og man ventede med Opkrævningen, indtil de Mulcterede afgik ved Døden. Saasnart et saadant Dødsfald indtraf, meldte de Eldste sig strax hos de Efterladte og forlangte Betaling for de dicterede

Mulcter, og i Tilfælde af Bægning forbød man Begravelsen paa Jødernes Kirkegaard!! De Fleste maatte i Sorgens Stund finde sig i Erlæggelsen af Mulcterne, men af de for mig liggende Actstykker seer jeg dog, at Nogle med Bestemthed have nægtet Betalingen, og at de Ældste, for at undgaae ubehagelige Følger, maatte give efter. Iblandt de til Regjeringen indkomne Besværinger var der ogsaa en meget udsørlig og velstreven Dpfats fra en Borger, som var underskrevet „Anonimus'es Brødere“.

Dette Skrift blev forfattet i Slutningen af Aaret 1786 og vakte megen Opmærksomhed, især med Hensyn til Skiftevæsenet, hvis Bestyrelse efter ældre Privilegier var overdraget de Ældste i Forening med Oberrabbineren. Jøderne havde, som omtalt, en særskilt Skifteret, hvor Dødsboer bleve behandlede efter Jødernes egne Love, og ikke efter de danske Love (s. S. 18). Baade de saakaldte Portugisere og den thidske Menighed bestyrede hver for sig deres Skiftevæsen. Denne særdeles vigtige Sag havde ofte været Gjenstand for Undersøgelse og Discussion, da Arvesagen med hvad der staaer i Forbindelse hermed, Creditvæsen o. s. v., jo er af allerstørste Vigtighed. Jeg finder det derfor hensigtsmæssigt at give nærmere Oplysninger herom.

Allerede under 2den December 1757 udkom følgende Rescript til Kjøbenhavns Magistrat:

„Vor slynderlige Gunst tilførn. — Det har af Eder een og anden Gang allerunderdanigst været forestillet, hvorledes adskillige Misbrug skal gaae i Svang ved Skifterne efter afdøde Jøder udi Borets kongelige Residents Stad Kiøbenhavn, hvilke de efternævnte selv forvalter, saa at Øvrigheden ikke faaer mindste Efterretninger, enten hvad Midler der føres uden Rigs, og hvoraf 6te og 10de Penge burde svares, eller hvad Umyndige tilfalder og hvorledes samme forvaltes, der aldeles strider imod Loven, og de til inden- og uden-Lands Creditores samt Umyndiges og Andres Sikkerhed gjorte Anordninger, og I befrygter i paakommende Tilfælde at kunde falde Eder til Ansvar, hvorfor det allerunderdanigst proponeredes, om ikke med slige efter Jøderne foresaldende Skifter burde forholdes paa lovlig Maade, og naar noget foresaldt at arve, da Deelingen at skee paa samme Maade som hidindtil imellem dem selv er skeet, med videre; Thi give Vi Eder i Anledning af forbenævnte Eders allerunderdanigste Forestillinger herpaa tilkjende, at det vel herefter, indtil videre, og saalænge ingen Klager derover indkommer og ingen befindes derved at blive fornærmet, maa ligesom tilførn, i Almindelighed være Jøderne tilladt, ved deres Ældste og Forstandere, med tiltagne Mænd, at forrette de iblandt dem efter afdøde Jøder fore-

faldende Skifter, men ville derhos allernaadigst, at følgende Poster derved iagttages.

1. At dersom een eller flere blandt en afdød Jødes Creditorer ikke var fornøiede med, at Skiftet efter ham af Jødernes Eldste og Forstandere bliver behandlet, men frygte, at de derved kunne blive fornærmede, da skal det af sliq Creditor dependere, at anmode de ordinaire Skifteforvaltere, om deres Assistance, hvilke paa deres Requisition have at antage sig Boet, og behandle samme, indtil bemeldte Creditorer for deres Fordringer ere blevne fornøiede, da de igjen til vedkommende Jøder have at overlevere Boet, imod at dem for deres Umage betales en billig Riendelse.
2. Saafremt der iblandt den afdøde Jødes efterladte Arvinger, er nogen som har antagen den Christelige Religion, da, saafremt samme er umyndig eller fraværende, skal Dødsfaldet strax tilkjendegives vedkommende ordinaire Skifteforvaltere, som derpaa have at antage sig Boet, og forrette Skifte og Deeling efter den blandt Jøderne brugelige Skik og Maade, men dersom denne Arving er myndig og nærværende, skal det dependere af ham, enten han vil requirere vedkommende Skifteforvalteres

Assistance, eller lade sig nøie med, at Jøderne selv forrette Skifte og Deeling.

3. Dersom der iblandt den afdøde Jødes efterladte Arvinger ere nogle udenlandske, da skulle Jødernes Ældste og Forstandere, som have forrettet Skiftet, være forbundne strax, saasnart Skiftet er tilendebragt, at indlevere til Øvrigheden en Designation, som de, om forlanges med Eed kunne bekræfte, over samtlige den Afdødes Arvinger, hvor enhver af dem opholder sig, og hvad enhver af dem i Arv er tilfalden, hvorhos de tillige skulle til Øvrigheden udbetale Sjette- og Tiende-Penge af den Arv, som gaaer ud af Landet.

Befalende Eder Gud.

Frederik R.

Holstein.

Man seer altsaa heraf, at man paa hiin Tid har fundet det nødvendigt at foreskrive visse Forholdsregler og Sagttagelser ved Behandlingen af de jødiske Boer. De stadige Klager gik især ud paa, at man ikke var betrygget med Hensyn til Umhændiges Midler, da Alt beroede paa de Ældstes Vederhæftighed og Redelighed. Derfor satte man ogsaa denne Sag i Forbindelse med de Ældstes Valg. Pengene beroede nemlig hos de Ældste, som skulde gjøre dem frugtbringende, og dette skete ofte

i Obligationer paa Hænderne, og ikke paa de Umyndiges Navne eller paa Skifteræsenet. Man var altsaa ikke betrygget i denne Henseende, og i Tilfælde af Underslæb eller lignende (som engang skal være passeret), da have de Ældste ladet den hele Menighed bære Ansvaret for det.

Cancelliet har først ladet Anonymus's Skrift henligge, men i Slutningen af 1787, formodentlig paa Grund af andre indkomne Klager, alvorligen taget sig af Sagen. Skriftet blev sendt til Magistraten, derfra til Hof- og Stadsretten, og derfra til den ordinaire Skifteret. Man har ogsaa igjennem det tydske Cancellie ladet indhente Oplysninger fra Altona, og endelig ogsaa forlangt de Ældstes Betænkning og Indsendelse af en Extract over Boernes Behandling fra 1778 til 1788, hvilket ogsaa skete. Det fremgaaer af Acterne, at der i det omtalte Tidsrum vare sluttede 76 Boer, ved hvilke de i Rescriptet af 1757 foreskrevne Regler vare iagttagne. Flere af Boerne bleve strax ekstraderede til de myndige Arvinger og flere til Enker, som bleve siddende i uskiftet Bo. Ogsaa de Ældste for den portugisiske Menighed indsendte en Extract af de faa Boer, som vare sluttede under deres Behandling. Men de Ældste for de tydske og portugisiske Menigheder paastode at ville beholde det engang erhholdte Privilegium og søgte at godtgjøre, at

det var til Jødernes egen Tarv, og gjorde iblandt Andet ogsaa opmærksom paa, at Behandlingen ikke var forbunden med synderlige Omkostninger. Auctionerne over de efterladte Gjenstande bleve heller ikke holdte offentlig. — Anonymus blev underrettet om alle de indgangne Erklæringer og Betænkninger, og han gav et efter Omstændighederne hyperligt Svar. Paafaldende er det iøvrigt, at see af Retternes og Magistratens Betænkninger, at de alle voterede for, at Jøderne skulde beholde deres engang erhvervede Rettigheder med Hensyn til særskilt at behandle deres Dødsboer, skjøndt de anførte Grunde herfor ere meget svage. Endelig kom Sagen til Afgjørelse.

Vi ville her afstrykke det danske Cancellies Forestilling og den endelige Beslutning. Forestillingen er underskrevet af de Cancelliedeputerede Conferensraaderne Schow og Christian Colbjørnsen af 24de Juli 1789, og lyder saaledes:

Allerunderdanigst Forestilling

angaaende Skiftebehandlingen og Bestyrelsen af de Umyndiges Midler blandt den jødiske Nation.

Efterat til Cancelliet var indkommet en Klage over Jødernes Eldste, fra sig saa kaldede Anonymus's Brødre, hvoraf en Post indeholdt Besværing over Skifternes ulovlige Behandling og

de Umyndiges Midlers usikre Bestyrelse, blev Magistratens Erklæring over Klagen indhentet.

I Henseende til den ovenmeldte Post af Klagen meldede Magistraten, at med de Umyndiges Midler skal efter Beretning forholdes saaledes, at de ved Skiftets Slutning modtages af de Ældste og af dem udsættes imod simple eller Kongelige Obligationer, der enten lyde paa de Ældstes egne eller Ihændehavernes Navne, hvilken Administrations-Maade ikke kan ansees betryggende nok for de Umyndige og desaaarsag har anlediget nogle af de meest formuende Bøder, at gjøre Ansøgning, at deres Umyndiges Arvemidler under Stadens almindelige Oberformynderie maatte indsættes.

At det i Almindelighed blev anordnet for Bøderne, ligesom for alle andre Stænders Jurisdictioner her i Staden er skeet, at deres Umyndiges Midler skulde indsættes i Stadens Oberformynderie, anseer altsaa Magistraten, af foransførte Aarsag, meget gavnligt og at være det bedste Middel til i den Henseende at betrygge Nationen for deres Umyndiges Midlers Bestyrelse.

Magistraten foredrog endvidere, at da det Kongelige Rescript af 2den December 1757, som indtil videre tillader, at de Ældste med tiltagne Mænd selv maae forrette de iblandt Nationen foresaldende Skifter, dog allerede har

undtaget adskillige Tilfælde, i hvilke det tilkommer den ordinaire Skifte Forvalter, at behandle samme ligesom og Jødernes Opbuds og Fallit Boer behandles af Hof og Stads Rettens Skifte Commission; saa formeente de, at det for Nationen i Almindelighed vilde være sikkrere, at alle dens Skifter ligesom andre Indvaaneres bleve behandlede af bemeldte Skifte Commission, til hvilken de overlade i saa Fald, at foreslaae de nødvendige Bestemmelser i Henseende til Behandlingen af deslige Skifter.

Cancelliet forlangte over disse Forslage Hof og Stads Rettens Betænkning, som igjen har indhentet Skifte Commissionens.

Bemeldte Skifte Commission formeener, at saa længe intet Beviis er fremlagt om de Wldstes ulovlige Behandling af Nationens Skifter, bør den Nationen ved Rescriptet af 2den December 1757 tillagde Frihed, selv at forrette dens Skifter ikke betages samme, men da det dog er mueligt, at der ved Skifternes Behandling af de Wldste kunde foregaae Misbruge, som ikke letteligen kunde forekommes, saa formeener Skifte Commissionen, at ligesom det ved bemeldte Rescript er tilladt, en eller flere af en afdød Jødes Creditorer, naar de ey ere fornøiede med, at Skiftet efter ham behandles af Jødernes Wldste og Forstandere, at anmode de

ordinaire Skifte Forvaltere om deres Assistentce, det da ogsaa kunde tilstædes Arvingerne i lige Tilfælde, at forlange Boet behandlet af den almindelige Skifte Ret, til hvem Jødernes Eldeste da skulde være forbundne, at aflevere samme og ved hvilken Behandling disse tilligemed Ober-Rabbineren skulde være forpligtede, at give de fornødne Oplysninger, angaaende den iblandt Jøderne brugelige Arvegangs Maade.

Omkostningerne ved dette slags Skifter troer Skifte Commissionen maatte beregnes som ved alle andre Skifter.

Hof og Stads Retten er enig med Skifte Commissionen, da det ville være en nye Byrde for den Jødiske Nation, naar dens Skifter altid skulde behandles af den ordinaire Skifte Ret, efterdi de i saa Fald maatte betale Skifte Sallarium, som de nu ere frie for; derimod indstiller bemeldte Ret:

om det ikke ved en Anordning maatte fastsættes, at Skifterne efter Jøderne, naar Pluraliteten af Arvingerne under Skiftets Behandling besluttede, at ville have Boet behandlet af Skifte Commissionerne, strax maatte overleveres til disse med fornøden Rigtigheds Afleggelse for den Deel af Behandlingen, som allerede var skeet.

Dog formener Assessor Bærens, at naar denne Anordning skulde have den tilsigtede Nytte: at fikke den Jødiske Nation for Fornærmelse af de Eldste, burde det tillades enhver enkelt Arving, paa sin Bekostning, at requirere den civile Skifte Ret. Han bygger denne Formeening paa disse tvende Grunde:

1. at de Eldste ved deres lette Vand og paa mange andre Maader, i Følge de jødiske Religions-Love, have Lejlighed til at chicanere dem, som modsætte sig deres Handlemaade, hvoraf følger, at Pluraliteten af Arvingerne, hvilke desuden een kan have større Arv at vente, end alle de andre og altsaa tabe mere end disse, kunielden derom vilde blive eenige, siden de fleeste meget rimelig hellere vilde lade det gaae med Behandlingen som det kunde, end underkaste sig flere Ubehageligheder i Fremtiden.
2. at saadan Bestemmelse synes meest overeensstemmende med ovenmeldte Rescript af 2den December 1757, hvor det allerede er tilladt, en eeneste Creditor at excipere imod de Eldstes Behandling.

Retten formeener videre:

at i Tilfælde af Skifte Commissionens Behandling bør det sædvanlige Sallarium erlægges.

Hvad enten Skifte Commissionen eller Jødernes Ældste skal behandle Skifter efter Jøder, formeener Retten:

at de Umyndiges Midler ikke bør forblive hos Jødernes Ældste, men at der for samme bør stee vedborlig Rigtighed til Oberformynderiet.

Cancelliet indstiller til allerhøjest Resolution: om saavel i Henseende til Skifternes Behandling efter Jøder som de Umyndiges Midlers Udsættelse, i alt maa forholdes efter Hof og Stads Rettens Erklæring, dog med den af Assessor Værens tilføjede Bestemmelse, i Henseende til Skifterne, samt at Rabbieren og de ældste bør (efter Skifte Commissionens Erklæring) være pligtige at give den civile Skifte Ret de fornødne Oplysninger om den Arvegansmaade og Deeling, som har Stæd efter de jødiske Love, naar deres Erklæring derom forlanges.

Cancelliet den 24de Juli 1789.

Resolutionen paa denne Forestilling lyder:

„I Henseende til Jøders Skifte ville Vi, at det indtil videre ved Rescriptet af 1757 skal have sit Forblivende, dog skal for at betrygge Nationen ved de Umyndiges Midlers Bestyrelse, disse indsættes i Stadens Oberformynderie for Fremtiden.“

Frederiksberg Slot 24. July 1789.

In Fidem Nagaard. Schow.

Resolutionen afviger altsaa fra Indstillingen, og det hele Resultat af de lange Forhandlinger bestod i, at de Umyndiges Midler for Fremtiden skulde indsættes i Overformynderiet, men alt Andet med Hensyn til Skiftevæsenet blive uforandret. Bøgerne vedblev man at føre i det jødiske Sprog, skjøndt det med Føie forlangtes, at de skulde føres i Landets Sprog, hvilket ogsaa skete i den lille Portugiser=Menighed. Imidlertid var Oppositions= eller Reformpartiet utrætteligt i dets Bestræbelser, og de Eldste frygtede for Følgerne, dersom man ikke søgte paa en fredelig Maade foreløbigen at bilægge eller jævne Striden. Man begyndte altsaa at underhandle med Hovedlederne, Fürst og Wallich, og det kom endelig Aar 1791 til et Førlig, som lyder i Over= sættelse af Professor i de orientalske Sprog, N. C. Kall, saaledes:

Torsdagen den 4de i den 2den Aar 551 (den 10de Marts 1791) har Dhr. Moses Fürst og Wolff Wallich tilbagekaldet deres i det danske Cancellie den 9de August 1790 indgivne Klage; ligeledes ogsaa vilde ophæve deres Sag imod Menigheden: saa have vi Eldste og Forstandere herved forbundet os til at underskrive følgende Førlig:

1) Vi Eldste og Forstandere vilde vælge 2de

Huus=Fædre af vores Menighed, hvilke ere kundige i Skrivning og Regning, dog undtages de Forstandere, hvilke ovennævnte Hr. Moses og Wolff have antaget, ligesom og vi Moses Fürst og Wolff Wallich ligeledes vælger 2de Huus=Fædre af vores Menighed. Disse 4 skulde eftersee Menighedens Bøger fra Aar 544 (1781—84) til Dato, hvilket skal begynde i det seneste næstkommende 1ste Aar (5te Maj). Og saa skal til disse 4 Mænd overdrages at træffe en saadan Indretning, at for Fremtiden ingen unyttige Udgifter skulde skee, og at enhver Contribuerende i det ringeste hvert Aar kan bedømme sin Afregning, og at de, som ere skyldige indtil Dato, og saa strax erholde samme. Tillige skulde disse 4 Huus=Fædre stræbe at bringe en Vaisen=Huus=Anstalt i Stand. Det skal være Thrr. Moses Fürst og Wolff Wallich, een af samme tilladt at have Adgang til Revisionen, dog at samme derved ingen Stemme have.

2) Intet Paalæg skal kunne paalægges Menigheden ved de Eldste og Forstandere eller ved 15 Huus=Fædre; men skulde Nødvendigheden udfordre et nyt Paalæg, saa skulde samtlige Huus=Fædre, dog de undtagne, som ere skyldige for mere end eet Aar, eller nyde Noget af Menigheden, eller have Betjening ved samme, enhver dertil give sin

Stemme, Ja eller Nei. Hvad da de fleste Stemmer dertil resolvere, maa skee.

3) Billetter til Spiisnings-Sedler til fremmede Jøder hører op at være en Tvang, saa at hvem der ikke vil holde samme, slet ikke tvinges hertil, ikke heller har nødig at betale samme. Dog hvem der skulde vise sig villig dertil, maa bestandig vedblive med samme.

4) Hvert Aar skal Menigheden eftersee Indtægterne og skal da vælge 4 Mænd af Huusfædre i vores Menigheder, hvortil den tydske Menighed vælger 3 og Portugiser-Menigheden 1, hvilken ogsaa maa være af de tydske Huusfædre. Disse eftersee Bøgerne, og, naar de finde noget at erindre, ere de bespøiede til at tiltale de Skyldige, og naar samme ikke forsvare sig, saa mælde disse 4 Mænd det for Huusfædrene af vor Menighed. (Skal vel med andre Ord sige, at de gjøre det offentlig bekjendt.)

5) Med Hensyn til Valget af Eldste, Forstandere og Casserer er at observere, at hvem der vælges til disse Embeder, maa i det mindste have været 2 fulde Aar Huusfæder, eh heller være noget skyldig, og hvert Aar contribuere 6 Daler, ligesom og den, der dertil vælges, maa gaae i den store tydske Synagoge (altsaa ikke i den portugisiske Menigheds Synagoge).

6) Ogſaa have vi for Freds Skyld bevilliget, at Enhver, ſom bærer ſammenbundet Haar, Pidſk eller ſaadant, maa have alle ſlags hellige Functioner i Synagogen paa Sabbaten, Høitidsdage og Sogne-dage uden Undtagelse, ogſaa ved Bøn-læsning for afdøde Forældre, Omſkjærelſer, Fadderſkab og Fremføren til Brudevielfer, undtagen at komme frem til Thora-Læsning, at fremſtille ſig paa Forſangerens Plads til Bøn (en Slags geiſtlig Beſtilling) eller at blæſe Nytaarsdag i Hornet, hvilket vi efter vore Love (ſkal vel hedde Skikke) ikke kunde tillade. Dog ſkal Menigheden (de Eldeſte) ikke være berettiget ved Mulet at tvinge dem, ſom bære Haar-Pung og Pidſk til at gaae i den ſtore tydſke Synagoge.

7) Alle Erklæringſer maa alene underſkrives af dem, ſom have voteret derfor, men ikke ved Mulet imod deres Mening tvinges til at underſkrive. —

Alt dette er ſkrevet i Menighedens Forſamlings-Stue Torsdag den 4de i 2den Adar 551 (10de Marts 1791).

Salomon Maisling. David Hanſen. Jakob Rif. Philip, Søn af Joſeph Cohen. Nathan Emden. Moſes Melchior.

Saauidt altsaa Forliget, i hvilket det Nærmere var bestemt angaaende Haarpynten, som de Eldre i Menigheden betegnede som en fræk Maade at vise sig paa i Guds Huus, og derfor fandt stødende. Men som man seer, vare disse Bestemmelser dog kun anvendelige i den store thdske Synagoge; udenfor samme, i nogle enkelte private Huse, hvor det ifølge Rescript af 16de September 1791 var tilladt at holde Gudstjeneste, ligesom i den portugisiske Synagoge, bleve hine Bestemmelser ikke overholdte. Hvad nu de øvrige Punkter i Forliget angaaer, da havde dHr. Fürst og Wallich valgt tvende Huusfædre, nemlig Hr. Mægler Joel Westfely og Kjøbmand Nathan Levin Meyer, der i Forening med tvende Forstandere skulde gjennemsee RegnskabsBøgerne i Overeensstemmelse med Forligets Indhold. Men efterat et eneste Møde var afholdt, blev det ikke muligt at afholde flere, paa Grund af Forstandernes idelige Forhindringer, blot for at udsætte Sagen og tildeels vel ogsaa for at chicanere Oppositionens Ledere; da disse imidlertid indsaae, at man med det Gode ikke kom nogen Vei med Forstanderne, indgav Fürst under 28de December 1791 en Klage til Cancelliet, og anholdt om en kongelig Commission og foreslog som Medlemmer de ovenfor nævnte tvende Mænd, Westfely og Meyer. Ansøgningen blev uden Ophold bevilget, og under 6te Januarij

1792 blev det reskriberet disse tvende Mænd: 1) at de skulde gennemgaae alle den jødiske Nations Indtægter og Udgifter fra 1783 til 1790; 2) at Nationens Ældste og Bisiddere skulde være pligtige at udlivere Bøgerne; 3) at de tvende Commissairer skulde classificere alle Udgifter og udsætte de unyttige; 4) at Commissionen maatte antage en Skriver; 5) at de Ældste skulde have Lov til at udvælge tvende Mænd til at overvære Revisionen.

Den nedsatte Commission begyndte altsaa det den paalagte Hverv, og Alt havde saavidt nogenlunde god Fremgang, trods de Ældstes Brangvillighed, saalænge den høitagede og fredeligssindede Joel Wessely levede; men efter dennes Død udnævntes Jeremias Henriques (en Søn af Agent Henriques, senere bekendt for sit Garveri i Kronprindsessøgaden) i den Afgangnes Sted, og han kunde ikke enes med den medcommitterede Meyer, hvorfor denne under 22de September 1794 ansøgte om at maatte blive entlediget. I sin Ansøgning om Entledigelse gav han en kort Oversigt over Wienighedens oeconomiske Anliggender, hvoraf sees, at Udgifterne vel overstege Indtægterne, og at de Ældste vel havde udgivet mere, end Indtægterne tillode, men at alle de større Udgifter medgik til de Fattige, som hvert Aar tiltoge. Han meddeelte dernæst en Oversigt over de bestemte og ubestemte Udgifter, men kunde ikke videre indlade

fig paa noget Forslag, da han dertil manglede de fornødne Kundskaber. Sagen kom i det Hele istaa og blev ikke fremmet; de Ældste lagde ogsaa stedsse Forhindringer i Veien for den endelige Afgjørelse. Hr. Moses Fürst indgav paa Grund heraf paany i Juni Maaned 1795 en Ansøgning til Kongen, fremstillede Sagens Forvikling og foreslog en ny Commission, bestaaende af tvende Assessorer i Hof- og Stadsretten. Ansøgningen blev sendt til Magistraten, og denne gav en sørgelig Skildring af Menighedens Forhold og Tilstand: at Uenigheden og Uilfredsheden var stor, og at selv de Ældste havde frasagt sig deres Bestillinger, saa at alle Anliggender bestyredes af de tre Casserere. Magistraten anbefalede altsaa under 22de August 1795 det af Fürst gjorte Forslag til en ny Commission, og dette blev ogsaa af Kongen bevilget under 4de Septbr. 1795, og de udnævnte Medlemmer vare Professor Nicolai Cl. Kall, Hof- og Stadsrets-Assessor Peter Collet, Høiesterets-Advocat Brorson og den forhen nævnte Jeremias Henriques. Commissoret lyder efter en kort Indledning saaledes:

„Vi give Eder herved tilkiende, at Vi efter af Fürst allerunderdanigst gjort Ansøgning, allernaadigst ville have anordnet og befalet, at 3 Samtlige sammentræde i en Commission for at undersøge og afgive Eders Forslag over følgende Poster:

1) Hvilke Udgifter der for Fremtiden skal ansees som nødvendige, og hvilke som unødvendige bør bortfalde, samt hvorledes de første rigtigst og lovligt kan og bør fordeles paa Nationen;

2) at foreslaae Maaden, paa hvilken Regnskaberne af de Eldeste for Fremtiden skal føres, aflægges og revideres til Menighedens Betryggelse.

3) Hvorledes tilfældige Udgifter skal bifaldes af Nationen, for at kunne passere til Udgift i Regnskaberne.

4) Hvorledes Fremgangsmaaden bør for Fremtiden være med de Beslutninger, som hidtil ere affattede af de Eldeste med tiltagne Mænd, saa de indsnegne Misbrug kan forebygges;

5) at foreslaae de Forholdsregler, som de Eldeste skal iagttage, naar de i Nationens Navn indgive Ansøgninger;

6) at foreslaae, hvorledes de Eldestes Pligter og Rettigheder samt Antal nøjere og bedre, end forhen, kan bestemmes.

7) Hvorledes Skifterne for Fremtiden med bedre Orden kan forvaltes;

8) at gennemgaae den jødiske Nations Indtægter og Udgifter fra Aaret 1783 til Aaret 1795 og derefter paakiende, hvilke Udgifter bør ansees nødvendige, samt hvo der bør tilsvare de sidste,

saavel som de Mangler, der maatte forefindes i Anledning af Indtægternes Urigtighed, naar herom bliver nedlagt Paastand.

9) Ligeledes at paakiende, Hvo der bør tilsvare de saavel ved den foregaaende som denne ansøgte Commission medgaaende Omkostninger, saavel i Henseende til Skriverier som andre Udgifter, hvorhos I bemyndiges til at tilkiende Eder selv et billigt Sallarium og bestemme, af hvem det skal betales.

Ligeledes ville Vi have Eder bemyndiget til at indkalde enhver af Nationen, som I maatte finde fornøden at afhøre, samt at affordre de behøvende Oplysninger og Documenter af hvad Navn nævnes kan, hvilke enhver, som det forlanges af, skal være pligtig uvægerlig at afgive. Forøvrigt tilstilles Eder denne Sag vedkommende Documenter og Forslag, hvorover I saavel som over de ved den forhen nedsatte Commission henliggende tiligemed Supplicansens under 23. Februarh 1793, 20. May 1794 og 30. Januarh 1795 afgivne Bemærkninger have at affatte Eders Betænkning, om end nogle af disse sidste ikke kunne henføres under de forhen nævnte almindelige Poster. — Endelig befale Vi Eder allersørst at undersøge, hvorledes deres Trang, som ved den sidste ulykkelige Ildbrand ere blevne huusvilde og brødløse,

bedst kan afhjælpes, samt hvormeget der kan, da Synagogen er brændt, spares af Lønningerne ved undværlige Betientes Afgang til disse Fattiges Bedste, og da Nationens Bøger ere opbrændte, saa at de Umyndige ikke have andet Beviis for deres Tilgodehavende end Commissionens Protocol og Documenter, saa have I tillige at paa-
fiende og bestemme disses Ret til de dem tilhørende Capitaler.

Derved skeer Vor Villie. Befalende Eder 2c. 2c.

* * *

Denne Commission har allerede i August 1796 indsendt til Cancelliet en allerunderdanigst Forestilling om en Anordning for Jøderne i Kjøbenhavn.

Vi affkrive her Indledningen og de væsentligste Punkter af Commissionens Forslag, som tildeels ere blevne afbenyttede ved Udarbejdelsen af Forordningen af 29de Marts 1814.

Om Jødernes Pligter og Rettigheder, som Borgere i Staten.

Jøderne have erholdt Bevilling at nedsette sig i de danske Stater og at udøve deres Religion. Denne Rettighed kan ikke, efter vor Formeening, fritage dem fra at leve efter Landets borgerlige

Love; den underkaster dem endog den almindelige Lovgivning. Grundsætningen: at alle Borgere bør have lige Rettigheder og Pligter, Lovens Fortale, og den 2den, 4de og 5te Artikel i Lovens første Bogs første Kapitel tilføje, at ingen kan være dansk Borger, og tillige fritagen fra at opfylde Lovens Forpligtelser. Iøderne have dog i nogle Tilfælde anseet de jødiske Forordninger for deres Rettesnor, skjønt disse ere stridende mod de danske Love; ja Domstolene have endog undertiden bifaldet deres Paastand. Vi ansee det altsaa nødvendigt, at et udtrykkeligt Bud tilintetgjør den Ubished, som i denne Henseende nu finder Sted.

Vi bør noiere allerunderdanigst udvikle Sagen: Intet kan, efter vor Formening, kaldes besynderligere, end at Iøderne skulle udgiøre en Stat i Staten; de paaberaabte Lovsteder vise og, hvor stridende saadanne Sætninger ere mod vore Loves udtrykkelige Bud. Ingen os bekiendt kongelig Tilladelse hiemler her nogen Undtagelse fra disse viise og retfærdige Bestemmelser. Var endog saadan Lov given, fordrede dog, efter vor Formening, Grundsætningerne for en rigtig Statsbestyrelse, at denne blev ophævet. Iødernes særskilte Lovgivning og Ovrighed have bidraget til, at Iøderne have anseet sig som et affondret Folk,

og at deres Christne Medborgere have behandlet dem, som Fremmede i deres fælles Fædreland; de have saaledes adskilt Borgere fra Medborgere, og lært dem at hade, foragte og forfølge hinanden.

Mange Uretfærdigheder maatte og finde Sted, om Jøderne skulde dømmes efter aartusinde gamle Love. Skulle disse gielde i nogle Tilfælde, indsee vi ikke Aarsagen, hvorfor de kan forkastes i andre; thi vi kiende ikke Loven, som her antager nogen Forskiel. Jøden, som paastaar, at nogle af disse Love skal være gieldende for ham, kan altsaa og fordre Ret til at leve i Polygamie, Myndighed til, endog for en ubetydelig Aarsag, at forskyde den trofasteste Mage; han kan bortgiøte sin Datter imod hendes Villie, naar hun ikke har fyldt sit 12 Aar; han kan indsætte een af sine Sonner til Arving af sin hele Formue.

De jødiske Forordninger, som endog ere blevne anseete gieldende i Danmark, foraarsage lettelig de største Uretfærdigheder. Det 13 Aar gamle Barn kan, efter Rabbinernes Fortolkning, paadrage sig Forpligtelser, som i Livstid maa gjøre ham ulykkelig; Døttrene arve, naar der er Sonner, efter disse Love Intet; men de ere, i Henseende til deres Forsørgelse og Medgift, underkastede Rabbinens aldeles vilkaarlige Behandling.

Faderen kan indlade sig i nyt Egteſkab, uden at ſkiſte endog med uopdragne Børn af det første Egteſkab. Jødernes Huſtruer og Døttre have langt fra ikke ſaa ſtore Rettigheder, ſom Mandkønnet, ſkiønt Retfærdighed kræver, at deres Naar ikke bør være ſlettere, end deres chriſtne Medborgerinders; diſſe Følger af Polygamiet og de øſterlandſke Love ere paa nærværende Tid ligesaa upaſſende, ſom uretfærdige.

Diſſe fremmede Loves Gyldighed i de danſke Stater kunne endog lettelig give Anledning til de ſtørſte Uretfærdigheder, om de endog vare de billigſte og retfærdigſte. De ere givne til en Tid og i Lande, hvori Jøderne havde deres egen Jurisdiction; de ere affattede i et Sprog, der var forſtaaeligt for dem, ſom ſkulde adlyde Lovene, og Dommerne, ſom ſkulde dømme efter ſamme. Var deres Beſtemmelse til at være Retteſnor for Jødernes Handlinger endog paſſende under de anførte Omſtændigheder, er det dog indlyſende, at de under en ganſke anden Forfatning maa findes aldeles upaſſende.

Landets Dommere kiende ikke diſſe Love; de maa altsaa ſøge Underretning om ſamme fra Rabbinen. Denne bliver da Jødernes første, ſidſte og øverſte Dommer; Sagen bliver da, Formaliteten undtagen, den ſamme, ſom om Rabbinen

ved Magtsprog havde Ret til at bestemme enhver Jødes Skiebne.

Vi behøve ikke nøiere at udvikle Følgerne af saadan Fremgangsmaade. Vi tillægge kun 2de Omstændigheder, som forøge Vanskelighederne.

Rabbinen er ikke en ved offentlig Myndighed antaget Embedsmand, og hans Indsigter ere ikke prøvede; Regieringen kan altsaa ikke have nogen Bished om hans Retstæffenhed og Duelighed. Lovene, efter hvilke han skal domme, ere, som bekiendt, overmaade vidtløftige, og bestaae især af private Mænds Fortolkninger, som eiielden ere hinanden modsigende. Ja, de fleste Jøder kiende end ikke selv de Love, efter hvilke de skulde dømmes. Man maa altsaa antage, at disse Loves Anvendelse lettelig vil blive aít for vilkaarlige.

De jødiske Loves Grundsætninger, Anordninger i enkelte Tilfælde, og disse Loves Fortolkere, vise selv, at jødiske Dommere skal domme efter Landets Love, hvor de opholde sig. Ehoschen Mischpat siger i det 68. Kap. : man dømmes efter Dina Delmalchuta (i: Landets Love) for Exempel: en Brev, som ikke var skrevet efter Landets Lov og Ret og dog kunde være ret efter Jøderetten, maa dog annulleres, fordi den ikke er efter Lands Lov og Ret, paa det der ikke skal siges, at Jøderne gjøre Uret til Ret; samme codex legum siger i

det 370. Kap. § 11: man maa dømme efter Landets Love; for Exempel: en Jøde er skyldig en Cuthær; denne sælger Verelen til en anden Jøde, og der opstaaer nogen Tvistighed, skal ved den jødiske Ret dømmes efter Landets Love. Det hedder videre i samme Lov: Kongen befaler, at hver Jøde skal betale saa megen Skat, men naar den Fattige ikke kan, skal den Rige betale for den Fattige; og derimod skal den Fattige igjen afarbeide det for den Rige, og det maa Jøderetten dømme efter Landets Love; (hvilken Afbetalingsmaade er stridende mod de jødiske Forskrifter). Moses Mainonides, en af Jødernes særdeles agtede Rabbinere, lærer i sit Skrift Mischneh Thorah, i Afhandlingen Zechia og Matannah, Kap. 1 § 15, efterat han i det foregaaende har givet Regler om Maaden, at erhverve Eiendomsret: det her sagte gielder, hvor ingen af Kongen bekendtgjort Lov eksisterer; men naar en saadan haves, og anordner, at ingen Eiendomsret skal finde Sted uden enten ved skriftlig Afstaaelse eller kontant Betaling eller slikt, der forholdes efter Kongens Forskrift; thi i Pengesager dømmes efter Kongens Love. Jøderne her i Staden erkende selv disse Grundsætningers Anvendelse i Danmark. Commissionen har forelagt Repræsentanterne følgende Spørgsmaale: er det overeensstemmende

med de jødiske Love, at heste nogen paa sin Person for Giæld, eller at forfølge nogen Jøde ved Retten for Tyverie, og paa hvilke Grunde? Til disse Spørgsmaale have Repræsentanterne svaret: naar Jøder leve i et Land, hvor ingen jødisk Ret af den høieste Dyrighed er authoriseret til at afgjøre Giælde eller Tyvesager, forholdes i disse Sager efter Landets giældende Love, hvilket er stemmende med Religionen. Jøderne ansee ikke heller disse Forrifter forpligtende, naar Landets Love forunde dem større Fordele. De jødiske Love forbyde saaledes Renter; de tillade ikke Creditor at arrestere sin Debitor; de forbyde den Forurettede, at forfølge Tyven; men Jøderne ansee sig ikke pligtige at følge disse og andre saadanne Regler; og vi troe, at Deres Majestæt allernaadigst vil bifalde, at Jøderne ikke af saadanne Aarsager bør ansee det eene Bud mere forpligtende, end det andet.

Man kan ikke sige, at vort allerunderdanigste Forslag strider mod den jødiske Religion. Sund Fornuft tilfiger aldrig, at denne kan bestaae i Læren om Arvesølgen eller andre Bestemmelser om Medborgeres indbyrdes private Rettigheder. Vi bygge dog ikke vore Argumenter blot paa denne Sandhed, men paa de jødiske Love selv, og disses Anvendelse af Jøderne. Vi have allerede an-

mærket Forpligtelsen, som Talmuden paalægger Jøderne til at leve efter Landets Love, og viist, at Jøderne selv under visse Omstændigheder erkjende denne Sandhed. Jødernes Handlemaade viser og, at de ikke ansee Læren om Arvesølgen som en Religionsag. Døtre arve, som sagt, ikke efter Loven, men Rabbinen tillægger dem Andeel i Forældrenes Efterladenskaber; Jøderne søge ofte om Stadfæstelse paa Testamenter, som stride mod deres Love, men de ansee Testamentet gyldigt, naar Deres Majestæt bifalder deres Ønske. Vi feile da neppe, naar vi antage, at Bestemmelsen, som kan beslattes af Rabbinen, ogsaa kan skee ved Landets Konge; at et almindeligt Bud ikke her kan stride mere mod Religionen, end en speciel Lov. Vi have udtrykkelig nævnt Arvesølgen, da de jødiske Bestemmelser om denne Materie uden Tvivl ere de eeneste, som kunne synes at være stadfæstede ved Resk. 2. Dec. 1757. Vi bør ogsaa her erindre noget om en anden vigtig Materie, om Egteskabs Lovene. Betragtes Sagen med Hensyn til et tilkommende Egteskab, synes Spørgsmaalet snart afgjort. Ere begge Personer enige om at indgaae Egteskab, fordrer sand Frihed, at talmudiske Forskrifter ikke bør spille deres Rølle; Religions Tvang finder ikke her Sted; disses Foretagende vedkommer ikke andre. Com-

missionen troer dog, at Rabbinen ikke bør tvinges til at forrette Vielsen, dersom han anseer denne stridende mod den jødiske Religion, og vi agte derfor at foreslaae en anden høitidelig Handling, ved hvilken Egteskabet kan begynde. Anseer den eene Person Foreningen ulovlig, og derfor ikke vil indgaae denne, bortfalder Vanskeligheden; thi blant Jøderne bør, efter vor Formening, Tilfældet, som Forordningen af 5. Marts 1734 afhandler, undtaget, ikke kunne opstaae Spørgsmaal om Tvangsret til at paastaae i Dvereenstemmelse med de danske Love. Opfyldelsen af Egteskabs-Løftet; Jøderne tillægge ikke deres Trolovelses Contrakter andre Tvangsmidler end Erstatning og Mulct, og det synes betænkeligt heri at foreslaae nogen Forandring; saadanne tvungne Egteskaber spaae kun liden Nykke, og Jødernes Trolovelse kunde især lettelig stee uden det modneste Overlæg. Vi skionne da ikke rettere, end at de danske Love her kan og bør, ligesom i andre Tilfælde, være Jødernes Kettesnor.

Mange Jøder ønske ogsaa, at en udtrykkelig Lov maa tilintetgjøre den Tvivl, i hvilken de nu vandre; bortdrive Frygten for vilkaarlig Behandling, af hvilken de ikke uden Grund ængstes; og sætte dem i Henseende til deres borgerlige Stilling ved Siden af deres øvrige danske Medborgere.

Flere end 50 Mænd have for Commissionen ytret dette Ønske; og vi ere overbeviste om, at den retfærdigste Regiering ikke kan betrygge disses eller andres borgerlige Sikkerhed, dersom vort Forslag ikke skulde nyde Deres Majestæts allernaadigste Bifald. Det er uden Tvivl ogsaa vist, at alle Forbedringer i Jødernes Forsatning ville medføre liden Nytte, dersom de ikke i Almindelighed underkastes de danske Love.

Eiendomsretten bør dog være hellig, og Ingen maa tabe sine Rettigheder, fordi Vedkommende er sat ud af Stand til at følge nye Forskrifter. Vi have ved vort allerunderdanigste Forslag i § 4—5 søgt at forene disse Sandheder med den nævnte almindelige Grundsætning.

Jøderne føre deres Protokoller og skrive deres Dokumenter i Almindelighed i det jødiske Sprog, og efter deres egen Tidsregning. Dette Forhold baner Veien til Tvivlsmaal og foraarsager Vidtløftighed og Vanstueligheder, naar saadanne Forhandlinger skal prøves ved Domstolene. Vi foreslaae i denne Henseende Bestemmelserne § 6, 7, 8.

Efter denne Indledning til Forestillingen om en Anordning for Jøderne i Kjøbenhavn, foreslaaer Commissionen følgende Bestemmelser:

§ 1.

Jøderne bør være pligtige, at rette sig efter de

danste Love og maae i intet Tilfælde kunne indskyde sig under deres egne Love, eller dømmes efter disse. — Hersfra bør dog Lovene, som vedkomme den christne Gudstieneste, være undtagne.

§ 2.

Twistigheder, som opkomme i Anledning af de Trolovelser, der ere indgaaede iblandt Jøderne, bedømmes i Overeensstemmelse med den skriftlige Contract, som derom imellem Parterne bør være oprettet. Contracten maa dog intet indeholde, som strider imod denne Anordnings Bestemmelse. Dersom een af Parterne ikke vil indgaae det Egtteskab, til hvilket han ved Contracten har forpligtet sig, bør han ei kunne tvinges hertil, men er pligtig til at udrede den Mulct og Erstatning, som i Contracten er fastsat, eller, dersom intet i Contracten er bestemt, da efter Sagens Beskaffenhed.

§ 3.

Naar tvende Personer ville indgaae Egtteskab, som Rabbineren maatte ansee stridende imod de jødiske Love, skal saadan Forening dog ansees gyldig, naar den er overeensstemmende med de danste Love, og Vielsen forrettes af en her bosat Jøde i Vidners Overværelse. Saadan Vielse maae dog ikke skee, førend ei alene de Personers Navne, men ogsaa Dens Navn, som skal forrette Vielsen, tre

Uger iforveien af Repræsentanterne have været opslagne i den tydske jødiske Synagoge, eller, indtil denne er opbhgt, i alle private Synagoger, og tillige i een af de portugisfke. Denne Bekiendtgjørelse bør Repræsentanterne uden Ophold foretage efter Vedkommendes Begiering. Kirkebetienten bør videre strax efter Thoras-Læsning offentlig tre Løverdage efter hinanden mundtlig bekiendtgjøre for Menigheden Brudgommens, Brudens, og dens Navn, som skal forrette Vielsen. Indtil den tydske jødiske Synagoge igien er opbhgt, bør denne Bekiendtgjørelse skee i den, eller de Synagoger, til hvilke Brudgommens eller Brudens Forældre eller nærmeste Forvandre henhøre. Sagttages ikke disse Bestemmelser, skal den, som forretter Vielsen, saavel som Brudgommen ansees med Mulet; findes desuden Ewig at være begaaet, enten af den, som forretter Vielsen, eller Brudgommen, skal den Skyldige straffes med Fæstningsarbeide.

§ 4.

De Egtepagter, som allerede ere sluttede, i Overensstemmelse med de jødiske Love, skulle for faa vidt de bestemme Mandens eller Konens indbyrdes Rettigheder, i Henseende til deres Formue, ansees gieldende, men Tvistigheder, som i Anledning af disse Egtepagter opkomme, paadømmes ved de almindelige Retter.

§ 5.

Testamenter, som ere oprettede af Personer, der enten ere, eller inden 14 Dage efter denne Anordnings Bekiendtgjørelse blive satte ude af Stand, til at tilkiendegive deres Billie, skulle ansees gieldende, omendstjondt de ikke stemme overeens med de danske Love, naar de kun ere gyldige efter de jødiske Love.

§ 6.

Samtlige de jødiske Menigheders Embeds-Protokoller bør føres paa Dansk eller Tydsk, med danske eller latinske Bogstaver, og den, eller de, som føre disse Protokoller, bør betiene sig af den almindelige Tids-Regning.

§ 7.

Alle Gields-Beviser, Testamenter, Egtepagter, og andre Contracter, bør ligeledes skrives paa Dansk eller Tydsk, med danske eller latinske Bogstaver. Den fastsatte Bestemmelse om Tids-Regningen skal ogsaa der iagttages. Skulde et saadant Dokument tillige være forfattet i jødiskt Sprog, bør Tvistigheder, som i Anledning af dette Dokument maatte opkomme, alene paakjendes efter det, som er forfattet i Overeensstemmelse med denne §.

§ 8.

Forseer nogen sig imod de i de tvende sidste §§

giorte Bestemmelser, skal han derfor hvergang bøde fra 10 til 100 Rdlr. efter Forseelsens Beskaffenhed. Vedkommende Retter skulle idømme den skyldige Part Mulcten, uden foregaaende Stevning, hvad enten derom nedlægges Paastand eller ikke. Skifteretten skal være pligtig til at anmeldte for det danske Cancellie enhver Overtrædelse af de Bestemmelser, som i de to sidste §§ ere fastsatte.

Den anden Afdeling af Forslaget angaaer Bestyrelsen. Commissionen har taget Hensyn til alle de førte Klager, men det vilde være altfor vidtløftigt her at gjengive dem. Commissionen foreslaaer at dele Bestyrelsen i Forstandere og Repræsentanter, samt Casferere og Revisorer.

I det 4de Capitel af denne Afdeling afhandles de lønede Embedsmænd. I Indledningen til dette Capitel hedder det:

„Vi have under Overveielserne om Præstens Pligter søgt, i Overeensstemmelse med den danske Lovs 3—16—10, at give Vedkommende Veilighed til at modsætte sig de Egteskaber, som efter Lovene ikke kunne indgaaes, naar Vedkommende sætte sig derimod.“

Fremdeles hedder det i 1ste, 2den og 3die Paragraph:

§ 1.

Bed Valget til ethvert af Menighedernes løn-
nede Embeder skulle især Indsødte, eller de, som
i det ringeste 3 Aar her have været boefatte,
komme i Betragtning. De, som have et andet
Embede i Menighederne, kunne ogsaa komme paa
Valg, men de ere pligtige, naar de erholde dette
Embede, at forlade det første. Valget kan skee
iblandt andre, end de betalende Medlemmer.
Lønnede Embedsmænd foreslaaes og vælges paa
den i denne Afdelings 2det Kapitel § 1 bestemte
Maade.

§ 2.

Bed Forslaget til Præste-Embedet skal iagttages,
at de foreslaagne Personer, foruden talmudisk Lær-
dom, besidde almeennyttige Videnskaber, og ere
vel øvede i det danske eller tyske Sprog. Dog
bør ingen foreslaaes til Præst, med mindre han
er af den tyske jødiske Menighed.

§ 3.

Præsten skal forrette Vielser, i Tilfælde, hvor
saadant efter de danske og jødiske Love er tilladt;
dog maa saadan Vielse ikke skee, førend samme
har været bekiendtgiort paa den i 1ste Afdelings
2. § befalede Maade. Forseer Præsten sig her-
imod, skal han, hvis Forsømmelsen er skeet af
Ekiødesløshed, ansæes med Mulct; men dersom

Handlingen er foretagen af Svig, have sit Embede forbrudt.

Det 5te Capitel afhandler Embedsmændenes Forseelser og Straffe; det 6te Capitel Regnskaberne og Revisionen; det 7de Capitel Menighedens Udgifter og Indtægter. Iblandt de sidstnævnte anføres en Afgift af 2 Skilling af hvert Pund Rjød; men vi ville senere faae Veilighed til nærmere at omtale denne Sag, naar vi naae hen til Begyndelsen af dette Aarhundrede, da denne Afgift blev ophævet 1806. — Det 8de Capitel afhandler Menighedens Fattigvæsen. I Indledningen hertil hedder det:

„Vi have videre søgt faa meget mueligt, at afværge Misbrug, som i Henseende til Vægemidlernes frie Uddeling for Fattige og Syge, kunde finde Sted. Fattige tilreisende Jøder have før oppebaaret en betydelig Summa af Fattigkassen *). Saadan Almisje er ikke allene ubillig af Hensyn til Menighedernes egne Fattige, men indløffer endog fremmede Omløbere til Skade for Staten, og Byrde for Menighederne. Vi troe derfor, at disse Almisse for Fremtiden bør ophøre. Disse fremmede Fattige have tilforn, foruden Almissen af Menighedernes Kasse, erholdt Anviisninger paa frit Maaltid hos Medlemmerne. Disse Spiseledler, som allerede efter et Forlig af 10 Marts

*) Har ofte kostet Menigheden 1,000 til 1,200 Rdl.

1791 ikke længere kunne paanødes nogen, troe vi, for at forebygge al Tvivl, bør ved Reglementet udtryffeligen affkaffes."

Det 9de Capitel afhandler Skiftevæsenet. Vi affkrive her hele Indledningen til dette Capitel, fordi Commissionen ligeledes har stillet det urimelige Forslag, at Tøderne skulde vedblive at holde deres eget Skiftevæsen.

„Pluraliteten af Commissionen troer, at Tøderne bør fremdeles være berettigede til selv at forvalte deres Skifter. Reskriptet til Kjøbenhavns Magistrat af 2. Dec. 1757 giver Tøderne denne Ret; ja ældre Anordninger og blandt disse Reskriptet af 17. August 1736 vise, at saadan Rettighed længe før har været Tøderne forundt.

Vi indsee, at vigtige Grunde kunne anføres for Ophævelsen af denne Rettighed. Man kan sige: særegne Jurisdictioner bør, saa meget muligt, undgaaes, og Tøderne ikke uden Nødvendighed sfielnes fra deres øvrige Medborgere; Forvaltningen, som forestaaes af Mænd, hvis Indsigter ere prøvede, maa foretrækkes deres Behandling, som ikke have godtgiort deres Indsigter. Vi troe dog, at Modgrundene ere vigtigere. Skifterettigheden forunder Tøderne bethdelige Fordele. Behandlingen koster intet; det fattige faderløse og moderløse Barn, eller den nødlidende efterladte

Enke nyder herved allerede nogen Understøttelse. Men Rettigheden er disse fra et andet Synspunkt betragtet endnu vigtigere. Personerne, som paa tage sig disse Forretninger, vise, saavidt Commissionen har kunnet erfare, roesværdig Iver, for endog ved en ubetydelig Kapitals Hielp at lindre de Ulykkelige's Aaar; de sørge for, at saadanne Indretninger kan treffes, ved hvilke det umyndige Barn kan opdrages, og Enken sættes i den fordeelsagtigste Næringsvei. En modsat Bestemmelse vilde tilintetgjøre disse ædle Bestræbelser, og Rikshavns Skifte-Commissions Forsorg kunde neppe strække sig videre for Jøderne, end for de Christne. Vi vove altsaa ikke at foreslaae Ophævelsen af en Rettighed, som Lovgiverne tilsagde Jøderne, saalænge ingen Klage over deres Behandling indkommer, og Ingen befindes ved samme at være fornærmet. Vi troe, at dette er saameget vigtigere, da betydelige jødiske Boer oftest, ja maa skee altid, behandles efter Bevilling ved overordentlige Skifteforvaltere, og det desuden vilde give Anledning til megen Uvished, om man i Henseende til Skifte-Jurisdictionen skielnede mellem Borgernes Formue; Boets Tilstand kan sielden bestemmes, før Proclama er udløben, og Eienedelene bortsolgte. Mange fra udenlandske Stæder indkomne jødiske Dokumenter og Breve findes i

Boerne, og disses Oversættelse kunde ofte koste meget, om Boet skulde behandles ved den almindelige Skifteret. Vi indsee ikke heller, at denne Skifteret kan opvække nogen Frygt for Forurettelser, naar Misbruge forebygges, og Feilene, som nu findes ved Indretningen, hæves. Vi agte derfor og i Overensstemmelse med Grundene, som ere anførte under den første Afdeling allerunderdanigst at foreslaae, at den jødiske Skifteret skal i alle Henseender rette sig efter de Love, som forpligte andre Skifteforvaltere.

Vi troe og, at nogle af disse Bestemmelser bør for at hæve al Tvivl nøiere fastsættes. Den jødiske tydske Menighed har før haft een Skifteret, og Portugiserne trende; saa mange Skifteretter ansee vi upassende og skadelige. Vi indsee ingen antagelig Grund, paa hvilken denne Indretning kan være bygget; Tingens Natur viser derimod, at duelige Embedsmænd her vanskeligst kan erholdes, og at deres Antal derfor ikke uden Nødvendighed bør forøges. Tilsynet med Embedsmændene bliver vanskelige, naar Skifteretternes Antal forøges.

Ansbaaret, som Skifteforvalterne, der ikke kan formodes at have grundig Indsigt i Løkhndigheden, lettelig kunne paadrage sig, har overbeviist os om, at ingen bør tvinges til at modtage Em-

bedet; men at Tilfældet, naar Embedet ikke kan besættes, maa giennem det danske Cancellie foredrages Deres Majestæt til nærmere allernaadigst Beslutning. Betalingen til Skriveren for Skifteacters og andre Documenters Beskrivelse, bør efter vor Formening ikke overgaae 1 Mark for Arket, da Hensigten ved vort Forslag ellers lettelig kunde forfeiles.

Det 10de Capitel afhandler Generalforsamlingerne.

* * *

Efterat vi nu have meddeelt, hvad der i de 10 Aar fra 1786 til 1795 paa officielle Veie er bleven foretaget af Reformpartiet, for at indføre en ny Orden ved Bestyrelsen af Menighedens Anliggender, og Udfaldet af den sidstnævnte Commissions Forhandling, ville vi optage Traaden igjen med Hensyn til Jødernes politiske Stilling, og hvad Tidsomstændighederne have virket paa deres Dannelse og borgerlige Forhold.

Hvad ikke den Mendelsohn'ske Periode og det nye liberale danske Ministerium fra 1784 har indvirket paa Forbedringen af Jødernes borgerlige Stilling, det har vel den umiddelbart herpaa følgende franske Revolutions-Periode gjort i endnu høiere Grad. Den derved i Almindelighed vakte Tidsaand havde betyde-

lig Indflydelse paa Jødernes Dannelse, Oplysning og hele Fremtid. Dette viste sig fremfor Alt i Opdragelses- og Underviisningsvæsenet. Flere jødiske Familier lode ved privat Underviisning af christne Lærere deres Børn forberede til en høiere Dannelse; efterhaanden aabnede ogsaa de christelige Skoler sig for dem, og endelig lode de Eldeste oprette en Skole for den mindre bemidlede eller fattige Ungdom, hvor der blev underviist i Skrivning, Regning, Læsning og i det danske Sprogs Grammatik, og skjøndt denne Skole ikke blev talrigt besøgt og ei heller var en paa almindelig Maade indrettet Skole, saa havde den dog i flere enkelte Tilfælde sin gode, heldbringende Virkning. Men i en langt høiere Grad viste Fremskridtet sig i den Kreds af yngre jødiske Familier, som overdrog deres Børns Dannelse til private Lærere og senere lod dem indskrive ved Kjøbenhavns Universitet *).

*) Vi maae endnu anføre følgende, skjøndt det henhører til de ældre Perioder. Ibland de indvandrede portugisiske Jøder var der ogsaa en Læge, Salomon Theopilus De Meza. Han kom hertil i Aaret 1753 fra Amsterdam, hvor han med megen Berømmelse havde studeret Medicin. Han var meget anseet her, havde stor Praxis og blev i Aaret 1772 optagen som Medlem af det medicinske Selskab i Kjøbenhavn. — Efter hans Kones Død, 1783, gik han over til den christelige Tro.

Hans Søn, Christian Jacob De Meza, var født her i Staden 1756 og studerede under Faderens Veiled-

— I blandt disse Studerende maae vi fremfor Alle nævne tvende, som ei alene i vort eget Fædreland have fundet fortrinlig Anerkjendelse for deres udbredte Kundskaber og Dygtighed, men til Danmarks Ere have fundet den største Udmærkelse og Berømmelse i Udlandet, og endog faaet hæderlige Anføttelser; disse ere de store Botanikere og Naturforskere Nathanael Wallich og Professor Ludvig Jacobsen (Begge Sønner af Ledere for Reformpartiet). Uden at træde Besfedenheden for nær, troe vi, at Jøderne kunne være stolte af, at disse tvende Mænd gik ud af deres Midte paa en Tid, da man allermindst havde Grund til at vente det. Vi ville senere faae Leilighed til mere udførligt at omtale disse med flere andre Mænd fra hiin Periode, som fortrinlig have udmærket sig paa deres videnskabelige Bane.

Med Dannelsen af Dvindetjønnet gik det ikke saa heldigt, først i det paafølgende Decennium bleve Udfigterne noget lysere.

I denne Periode har Regjeringen aabnet Laugene for Jøderne, og derved givet disse Leilighed til at søge Erhverv udenfor Handelen, navnlig Smaa-

ning Medicin; han tog i Aaret 1781 medicinsk Examen med bedste Character og gik ligeledes 1783 over til den kristelige Tro, hvorpaa han samme Aar blev Dr. med. Han har senere gjort sig bekendt som Stadsphysicus og practiserende Læge i Helsingør samt ved Udgivelsen af flere Skrifter.

handelen. Vi maae anføre dette til stor Hæder og Ære for de daværende Medlemmer af det danske Cancellie, og især Colbjørnsen, saameget mere, som Laugene vare imod denne Frigivelse. — Det hedder i Rescriptet til Magistraten af 19. Sept. 1788 saaledes:

„Hs. Majestæt Kongen er bleven refereret, at Magistraten, paa det de i Staden værende Tøder, ligesom paa andre Stæder er begyndt, kunde vænnes til at lade deres Børn oplære til Haandværkere, Manufactur= eller andre nyttige Haandteringer, hvorved de paa lovlige Maader kunde erhverve deres Brød og blive nyttige Borgere i Staten, have herom talt med de Ældste og andre fornuftige Mænd af Nationen, som selv ønsker at attraae saadan Indretning: desaaarsag Magistraten haver opmuntret dem til, at begynde at lade nogle faa Drengte hensætte i Lære hos Haandværks= Mestere, men at de derpaa have indberettet, at det ikke har været muligt, derom at træffe nogen Accord med nogen Mester, saalænge ingen offentlig Tilladelse dertil er given. I Anledning heraf samt de ellers foredragne Omstændigheder, bevilges:

at det ved en af Magistraten udgiven offentlig Placat maa bekendtgjøres:

„at saavel Haandværksmestrene som Tøderne

maa have Frihed til at indgaae Accord med hinanden angaaende Læredrenges Antagelse; derfor vil Kongen have bevilliget, at de Jøder, som saaledes have udtient deres Lære, maa indtræde i Laugene, naar de iøvrigt opfylde Laugs-Artiklerne."

I Overensstemmelse hermed udgif den 29de September 1788 en Raadstue-Placat.

Her var altsaa aabnet en Vei for Ungdommen af den mosaiske Tro, at forskaffe sig Erhverv udenfor Handelen. Men man stødte paa mange Vanskeligheder for at nyde Godt af denne kongelige Raade og Ovrighedens liberale Tænkemaade. Disse Vanskeligheder fandtes baade hos Christne og Jøder. Hvad de Første angaaer, da var der gamle indgroede Fordomme og Had; frivillig vare Mestrene ikke at bevæge til at modtage Jødebørn i Lære, man maatte søge at bevæge dem dertil ved Pengepræmier eller ligefrem Betaling. Desuden var det mange Mestres imod, at lade Jøderne have Frihed om Løverdagen og andre jødiske Helligdage. Hos Jøderne fandt man Vanskeligheder, fordi Forældrene (mest fattige) ikke kunde have nogen Nytte af Børnene, forinden de bleve Svende. I hele Læretiden maatte Forældrene underholde dem, da de efter Ceremonie-Loven ikke turde spise hos Mestrene, ikke heller vare disse at formaae til at give dem Klæder.

Forældrene havde langt mere Fordeel af Børnene, naar disse ved Smaahandel dagligen søgte at fortjene lidt og derved understøttede Forældrene, end naar de bleve anbragte i Haandværks-Lære, hvor det Modsatte var Tilfældet. — For at raade Bod paa disse Forhindringer blev der i Aaret 1793 stiftet et endnu i Virksomhed værende Præmie-Selskab, hvis Formaal er, ved Pengepræmier at opmuntre baade Forældre og Mestres til at oplære Ungdommen af den fattige Klasse og Middelstanden til Haandværkere. Vi ville senere faae Leilighed til udsørligere at meddele dette Selskabs Virksomhed. Imidlertid havde dog enkelte Huus-Fædre af Middelstanden umiddelbart efter givne Tilladelse indseet Gavnligheden heraf og søgt at lade deres Børn lære Haandværk, og iblandt disse var der Een, som kom i Sadelmagerlære, og der lige til sin Død i hoi Alder udmærkede sig som Mester: det var Sadelmagermester Magnus i Kronprindsessøgaden.

Paa hiin Tid havde ogsaa enkelte Mænd, selv forinden Loven af 29de Sept. 1788, faaet Tilladelse til at aabne Boutiker, og deriblandt maae vi nævne Abraham Henriques's Galanterie-Boutik paa Hjørnet af Gammelstrand og Naboløs. Denne Mand var hverken synderlig begavet eller formuende, men vidste at forskaffe sig Indflydelse hos de Store og mange Embedsmænd. Ja, denne værdige gamle Mand var

virkelig formaaende og vidste at udvirke Meget. Vi ville her bl. A. anføre et slaaende Beviis herpaa. Han gav sine Børn en meget god Opdragelse, og da en af hans Sønner, Samuel, viste Lyst til Studeringer, tog han Chirurgif Examen med bedste Character, og efter Faderens Ansøgning om, at hans Søn maatte erholde Embede i Staten, skjøndt han var Jøde, har Kongen resolberet: at Religionen skal ikke være ham til Hinder i hans Befordring til Embede i Staten. Det er bekjendt, at den unge Henriques senere blev udnævnt til Regimentschirurg.

I Slutningen af den nu omhandlede Periode (1795) brændte den store Synagoge i Læderstræde, og nu var det foreløbigen forbi med alle Religions = Reformer. Menighederne holdt Guds-tjeneste i 10 forskjellige Privathuse, under lige saamange Synagoge = Forstandere, hvor der ikke var Tanke om at indføre Forbedringer, tvertimod var der desværre en Tilbagegang i denne Retning. Der viste sig ogsaa iblandt de fleste af Læderne af den ældre Opposition mere og mere Egegylldighed for Reformer i Menigheden, og da det desuden indtraf i Danmarks, og navnlig Kjøbenhavns, meest brillante Handelsperiode, saa havde Handelsclassen saamegen Bestjæstigelser, at man vel tildeels glemte de attraaede Reformer.

Jøderne have iøvrigt tabt meget ved den store

Ildbrand i Aaret 1795, da netop det District, hvor de fleste havde deres Eiendomme og Bopæl, afbrændte. Paa hiin Tid var det mere sjældent at lade Indbo eller Varelagere assurere. Af egen Erfaring veed jeg, at det Huus, hvor jeg dengang var ansat som Contoirist, det Meyerske (Fader til Hofraaden), tabte 50,000 Daler Courant.

Imidlertid dannede der sig et nyt Reformpartie, som især arbejdede paa at opføre en ny Kirke, men dette stødte paa mange Vanskeligheder, hvilket vil sees af den følgende Periode (1796—1805), som vi nu agte at afhandle.

Antallet af de her boende Jøder blev i Aaret 1794 til Magistraten opgivet at have været 1634, men denne Angivelse kunne vi ikke ansee som paa-lidelig, saa meget mindre som man efter samme Kilde angiver Antallet i 1798 at have været 1491, altsaa 143 færre end i Aaret 1794, hvilket er aldeles feilagtigt, da Antallet tvertimod i de 5 Aar fra 1794 til 1798 er blevet forøget. Vi have derimod liggende for os en nøiagtig Liste over Familiernes Antal i Aaret 1800, og ifølge denne udgjorde Antallet af Familierne (Huus-Fædre) 302 og af Enker 86. Vi kunne anslaae Antallet til mindst henved 2,000 Individuer. Iblandt de 302 Familier vare flere anseelige Handelshuse, Silke- og Klædefræmmere, Boghandlere, nogle Fabrikanter, Haandværkere,

samt 5 Bøxel- og Skibsmæglere. Perioden var meget gunstig for de jødiske Handlende paa Grund af de mange Expeditioner paa China og Ostindien, som gave Anledning til de før omtalte betydelige saakaldte Bodmerie = Forretninger*). Jøderne deeltog isøvrigt i alle mulige Grene af Handelen. Deres Forbindelser med Udlandet tiltog, og de udførte betydelige Commissions-Forretninger for udenlandske jødiske Handelshuse, hvis Medlemmer aarlig indsendt sig her til de store Auctioner over de fra Ostindien og China ankomne Varer. For Middelfstanden gaves der ogsaa Veilighed til Erhverv, men desuagtet tiltog Antallet af de Fattige meget kjendeligt. Omløben i Byen med Varer til Forhandling og Omtusking mod brugte Klæder gif paa hiin Tid meget i Svang, mange Familier ernærede sig derved. Hvad Haandværkere angaaer, da finde vi i Collegialtidenden for 1798, at ifølge en Indberetning fra Repræsenterne for Menigheden, bestod deres Antal af 7 Mestres, 14 Svende og 23 Dreng.

Endelig maae vi med Hensyn til Børnenes Dannelse til Videnskaber og Kunst anføre Følgende: Vi have allerede nævnet Tre, som ved privat Un-

*) Disse vare saa almindelige og omfattende, at Heiberg i Syngestykket „Indtoget“ lod et Chor af Jøder synge med Omkvad: „Leve Bodmeriet!“

derviisning bleve forberedte til Studeringer og toge deres Examina. Men vi maae her mere udførligt omtale disse Mænd, fordi de vare de første Iøder, som uddannede sig i denne Retning i en Tidssalder, da deres Troesfæller stode paa et saa lavt Culturtrin. Nathanael Wallich er unægteligt den, som meest har udmærket sig. I Aaret 1806 blev han allerede ansat som Læge ved det danske Etablisserment i Ostindien, og der lærte man ham at kjende som en stor Botaniker. Følgen heraf var, at han i Aaret 1817 blev udnævnt til Over-Intendant ved det engelsk-ostindiske Compagnies botaniske Have ved Calcutta, i hvilken Stilling han blev verdensberømt for sine store Kundskaber og ved sine mange Skrifter. Han var Medlem af Videnskaberne's Selskab i London og Edinburgh; han ledsagede i videnskabelige Diemed det engelske Gesandtskab til Ava. I Aaret 1821 blev han ved Gressdiplom fra Kjøbenhavns Universitet udnævnt til Dr. philosophiæ. Han glemte i Udlandet ikke sit Fædreland: foruden en stor Deel Planter og Frø, som han sendte til den botaniske Have i Kjøbenhavn, skjænkede han en særdeles betydelig Mængde meget sjeldne og kostbare engelske og indiske Bøger til vort Universitets-Bibliothek. I 1818 blev han udnævnt til Ridder af Dannebrog og 11 Aar derefter, 1829, modtog han Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

Den anden udmærkede Mand, som vi have nævnt, var Professor Ludvig Jacobson, født 1783. Han tog i 1804 Examen ved det chirurgiske Academie, beklædte flere Embeder og blev 1842 udnævnt til Overlæge ved Livgarden tilføds, i hvilket Aar han ogsaa erholdt Prædicat af kongelig Livlæge. 1815 modtog han Gæstediplom som Dr. med. et chir. fra Universitetet i Kiel og i 1816 Titel af Professor. Kjøbenhavns Universitet har erklæret sig imod denne Udnævnelse, men Kong Frederik den Sjette tog intet Hensyn hertil. I Aaret 1811 var han Ober- Stabs- chirurg ved den engelsk-hannoveranske Armee i Tyskland. Jacobson var Medlem af flere udenlandske lærde Selskaber, samt Ridder af Nordstjernen og Commandeur af Wasaordenen, tillige Ridder af Dannebrog og Dannebrogsmænd. Han er Forfatter til mange Skrifter, Opfinder af flere chirurgiske Instrumenter og berømt for flere anatomiske Opdagelser. Vi kunne ikke afholde os fra at affkrive følgende Linier af H. C. Ørsted's Tale ved Jacobsons Vigfærd, den 3die Sept. 1843:

„Det er kun ugjerne, at jeg afholder mig fra at fremsføre den hele Række af vigtige anatomiske og physiologiske Opdagelser, hvormed han berigede Videnskaben; men vise bør jeg dog, at han i Tidens Løb ikke trættedes. Endnu i de sidste Aar Aar skænkede han os sine mærkelige Undersøgelser

over Primordialcraniet, en Undersøgelse, ved hvilken han udbredte nyt Lys over Hovedets tidligste Udvikling i Fosteret. Videnskabens Venner ville beklage, at det ikke blev ham givet endnu at følge denne Undersøgelse videre. Imidlertid vil det Værk, han saa heldigt har begyndt, ikke mangle Fortsættere.

I Chirurgien optraadte han blandt Andet, som Forbedrer af en vigtig Opfindelse. Den lykkelige Tanke, at hjælpe Mange, som lide af den rædsomme Stensmerte, uden at bruge det altid farlige Stensnit, men ved mekaniske Midler at sønderbryde Stenen indeni den Lidende, var allerede bleven udført af Civiale. Imidlertid var der i denne unge Kunst meget tilbage at ønske. Vor Jacobson berigede den med et nyt Redskab, som under en til Dimeedet passende Skikkelse besad en stor knusende Kraft. Det blev ikke blot anvendt af ham selv; men det fandt i Frankrig en omhyggelig Prøvelse og hædredes med en stor Belønning, som vidnede om det Værd, man tillagde den.

Hans kemiske Kundskaber førte ham til et nyt Lægemiddel, det Chromsure Kali. Han selv anvendte det hyppigt og med Held. Endnu synes det ikke at have fundet almindeligt Bifald, men, skuffer jeg mig ikke, vil det dog i Fremtiden hævde sig en Plads blandt vigtige Lægemidler.

Det er vel værd i en Videnskabsmands Virksomhed at lægge Mærke til den Character, som den aabenbarer. Saavidt jeg skjønner, var en fast Villie, en stærk Sandhedskjærlighed og en Stræben efter det Store og Omfattende, forsaavidt det kun tillige syntes ham fast og sikkert, Hovedtrækkene i vor Jacobsons videnskabelige Character. Man saae ham derfor i en Række af Aar hyppigt komme tilbage til de Gjenstande, han eengang havde bearbejdet, men ingenlunde for at gjentage det Gamle, men stedsse for at bestyrke, udvide og fremdeles uddanne det allerede Fundne. Han vilde udbringe Sandheden saa klar og reen og fuldstændig som muligt. De Gjenstande, han valgte sig for sine Undersøgelser, vare næsten altid af en vidtomfattende Betydning, og fordrede derfor en saadan fortsat Bestræbelse, naar de skulde nogenlunde udtømmes.

I alle hans Arbejder sporedes en Kunstsands, som er mere betydningsfuld i Videnskaben, end Mange forestille sig det. Den beroede paa en lykkelig Anskuelsesevne, som stræber at forene et klart Billede med den rigtige Tanke. Hos ham yttrede den sig ikke blot i et skjønt Talent for Tegning, som ogsaa kom ham til største Nytte i hans anatomiske Undersøgelser; men tillige ved en Erne til, i de udsøgte Gjenstande at see det,

hvorpaa det kommer an, og at tage, om jeg saa maa sige, kunstnerisk fat derpaa. Den samme Sands var ogsaa kjendelig i Alt, hvad han ellers foretog, og er for den practiske Chirurg af stor Betydninghed."

Den Tredie af de nævnte Studerende var S. Henriques, der, som bekjendt, blev Regiments-Chirurg.

En Fjerde, som i hiin Tid har uddannet sig til Jurist og gjort sig bekjendt som udmærket juridisk Embedsmand, var J. Mariboë (Stensfeldt), født 1783. Han blev ligeledes Student ved privat Dimissionen i Aaret 1799 og udmærkede sig ved alle Examina.

Endelig maae vi fra hiin Tid nævne en anden juridisk Student, som blev dimitteret 1802 fra Borgerdydskolen, nemlig M. Delbancó; denne almindeligt elskede og høitagtede Mand var en anerkjendt dygtig Jurist og blev en af vore meest udmærkede Sagførere ved Hof- og Stadsretten og senere udnævnt til Cancellieraad. Han var fra 1809 til sin Død Secretair ved Repræsentskabet for det mosaiske Troessamfund her i Staden og bidrog særdeles meget til de meest heldbringende Reformere.

Af dem, som paa hiin Tid have uddannet sig til Kunstnere, var Botanikerens Broder, Arnold Wallich, som i mange Aar med almindelig Aner-

kjendelse var ansat som Theatermaler ved det kongelige Theater. — En Anden, der i dette Tidsrum ligeledes har uddannet sig for Kunsten, var Ham.

Iøvrigt gjorde man med Hensyn til Underviisningsvæsenet i Almindelighed raske Fremskridt. De lærde Skoler saavel som Borger-skolerne bleve aabnede for Jøderne, Mange vare Elever af de Christian-senske og Schouboeske Instituter, og i selve Menig-heden oprettede tvende fremmede Jøder, d'Hrr. Bing og Kalisch i 1803 et Underviisnings-Institut for den jødiske Ungdom, hvor der undervistes i de samme Fag som i de christne Skoler (s. nedenfor). — Ogsaa med Kvindeskønnet gik det fremad. Flere Familier lode Børnene undervise hjemme ved christelige Lærere, og andre lode deres Døttre søge christne Instituter, saasom den bekjendte Madame Lindes Skole.

Men vi maae ogsaa til det daværende Cancellies store Berømmelse sige, at det gjorde Alt, hvad der var muligt, for at fremme Oplysningen iblandt Jøderne. Hvem der især paa hiin Tid udmærkede sig blandt Cancelliets Medlemmer, var Conferents-raad Knudsen. For at vise den Aand, hvoraf Cancelliet var besjælet, ville vi her afskrive hvad vi have fundet i Collegialtidenden for Aaret 1798 i Anledning af det første blandede Egtteskab.

„At forbedre den jødiske Nations politiske Forfatning, og ved velgjørende Foranstaltninger at bringe dens enkelte Lemmer nærmere mod sand Oplysnings og borgerlig Lyksaligheds Maal, har længe været en Gjenstand, værdig Regjeringens opmærksomme Omhu. Mennekeligheden glæder sig over de blidere Udsigter, Fremtidens Oplysning lover dette saa mangensteds og saa længe undertrykte Folk, og enhver god Borger deler denne Glæde. Det kan derfor, da ethvert Skridt, der muligen kan fremme dette Diemed, synes at være et Offer paa Mennekehedens Alter, ei andet end være denne Tidendes Læsere kjært, her i Sammenhæng at underrettes om en Sag, der i denne Henseende formodentligen kan fortjene offentlig Opmærksomhed. Fra en Borger og Handelsmand i Kallundborg af den jødiske Religion er til det danske Cancellie indkommen en Ansøgning, hvori han foredrager, at han der paa Stedet har lært at kjende og fattet Kjærlighed for en Borgers Datter der i Byen; han ansøger derfor om Tilladelse til, uden at affige sin Fædrene-Religion, at lade sig ægtevie til dette Fruentimmer, imod at han forpligter sig til at lade alle Børn af dette Ægteskab, hvad enten de vorde af Mand- eller Kvindetjøn, opdrage i den christelige Religion. Til Styrke for denne Ansøgnings Bøn-

hørelse medfulgte tvende Vidnesbyrd fra Sognepræsten og den residerende Kapellan der i Byen, hvilke begge bevidne, at Supplikanten, som de kjende af Omgang og fortrolige Samtaler, baade som Menneſke og Borger handler efter gode Grundsætninger og fører et moralsk godt og ustraffeligt Levnet. Det Samme bevidnes ogsaa i Herredsprovstens Attest, der er fulgt med den fra Stiftamtmanden og Biskoppen over denne Ansøgning indhentede Erklæring, og mældes tillige deri, at det Fruentimmer, som Supplikanten attraaer at ægte, er nogle og thye Aar gammel. Paa Grund af disse Vidnesbyrd erklære Stiftamtmanden og Biskoppen, at, da Supplikanten beskrives som en moralsk god og oplyst Mand, og det Fruentimmer, han ønsker at ægte, er over den Alder, at Letsind skulde forlede hende til at forlade hendes egen og antage den jødiske Religion, de ikke formene, nogen Fare at kunne berygtes, ved at tillade det ansøgte Ægteskab, paa de af Supplikanten anførte Vilkaar. Vel ønsker Biskoppen helst, at Supplikanten vilde lade sig ved Daaben indlemme i den kristelige Kirke, men yttres dog, at han ei finder noget i Guds Ord, som lægger Hindring i Veien for slikt Ægteskab, og at han altsaa, som Religionslærer, ikke kan have noget derimod at erindre. I Betragtning

heraf, og da der ei findes noget i de danske Love, der udtrykkelig forbyder Ægteskab mellem en Jøde og et Fruentimmer af den christelige Religion, som det og paa den anden Side er andre Religionsforvandte, uden Religions Trafigelse, tilladt, at indgaae Ægteskab med hinanden, er denne Sag med alle sine Omstændigheder af Cancelliet bleven foredraget for Hs. Majestæt, som derpaa, under 14de d. M., ved Rescript til Stiftamtmanden og Biskoppen over Sjællands Stift, har bevilget, at Supplikanten og hans Forlovede maae ægte hinanden, uagtet han ei lader sig døbe, fra hvilken Handling han skal holdes tilbage af Aarsager, som ere vigtige for hans Samvittighed, hvilken Hs. Majestæt ei vil tvinge; dog skal alle Børnene af dette Ægteskab, hvad enten de blive af Mand- eller Qvindeskjøn, opdrages i den christelige lutheriske Religion, hvilket vedkommende Øvrighed noie skal paasee.“

I Collegialtidenden S. 26 for 1799 henholde Udgiverne sig i Anledning af Bevilling til fri Optagelse af Børn af den jødiske Tro i de lærde Skoler til ovenstaaende Bevilling paa følgende Maade:

„I Sammenhæng med hvad Udgiverne af Collegialtidenden (Nr. 50 — 1798) i Henseende til den jødiske Nations politiske Forsatning for ei længe siden havde Veilighed til at yttre, og i den

Overbæiisning, at det fornemmeligen af den opvoksende Generation maa haabes, hvad den nærværende kun kan forberede, synes det ikke at kunne ansees for uvigtigt, her at meddele Følgende: Fra en i Nyborg bosat Borger af den jødiske Religion ved Navn B. Koppel er til det danske Cancellie indkommen en Ansøgning, hvori foredrages, at en af hans Sønner, nemlig Nathan Bendix, der er 10 Aar gammel, viser fortrinlig Vist til Studeringer, og at han derfor ønsker at faae denne Søn, uden at han skulde behøve at lade sig døbe, indsat som Discipel i den derværende Latinskole. Hvad Religionsunderviisningen angaaer, ønsker Faderen, at han ogsaa i denne maa tage Deel, for at hans derved erhvervede Kundskaber i Tiden maatte bestemme hans Religions-Begreber. Af Skolen forlanger han ingen Stipendium, men blot fri Underviisning, da hans ved sidste Ildebrand der i Byen lidte Tab gjør ham det umuligt, at bestride de Omkostninger, som vilde udfordres til at holde denne Søn paa et fremmed Sted, for at erholde den forønskede Dannelse."

(Denne Ansøgning, som blev anbefalet af vedkommende Øvrigheder og af Rector, blev bevilget under 4de Jan. 1799.) Coll.-Tid. S. 26.

Saadanne og lignende Udtalelser forseilede i Sandhed ikke deres heldbringende Virkning ei alene

iblandt Befjenderne af den mosaiske Tro, men ogsaa hos deres Medborgere af den christne Tro. Dette saae vi ved Stiftelsen af det ovenfor nævnte Præmie-Selskab for den mosaiske Ungdoms Anbringelse til Kunster og Haandværker. Til dette Selskabs Drettelse og Vedligeholdelse bidroge og bidrage Medborgere uden Hensyn til Religionen. Selskabet blev stiftet i Maret 1793, og har altsaa nu virket i 66 Aar. Hovedformaalet: at anbringe Jødebørn i Lære hos christne Mestre, er jo for længe siden opnaaet; saadant behøver jo nu ikke mere at opmuntres ved Præmier; men Selskabet har udvidet sin Virksomhed og udlaaner nu Penge baade til christne og jødiske Mestre samt Svende, og stifter derved særdeles megen Gavn. Vi ville imidlertid i Kort-
hed her give en Oversigt over Selskabets Virksomhed m. v.

Stifterne af dette Selskab vare de afdøde Brødre H. J. og L. J. Cantor. Dets første Administration bestod af disse iilligemed Grossererne Lars Larsen og Andreas Buntzen. Ved den første Subscription, der aabnedes, tegnedes der til Fonden 548 Daler Cour. og i aarlige Bidrag 412 Daler. En Comitee af 6 Medlemmer, bestaaende af Kammersecretair Rosenstand-Goiske, Agent og Grosserer Meyer, Consul Saaby, Grossererne M. Maribo og M. Fürst samt Mægler M. Westely, blev nedsat

for at sithre Selskabets Anliggender. Der meldte sig strax 28 Mestres, som vare villige til at modtage jødiske Lærlinge, ligesom der ogsaa meldte sig 11 Drenges, der havde Vyst til at lære forskjellige Professioner.

Ved de aarlige Generalforsamlinger holdtes der Daler af de fleste af Stadens Præster. Vi have liggende for os trykte Beretninger indtil 1836, og deraf sees, at der i de forløbne 43 Aar blev sat i Lære 364 Lærlinge. De i dette Tidsløb udbeelte Pengepræmier beløb sig til 3,475 Daler Courant og 7,747 Rigsdaler. Desuden fik 97 fattige Drenges Understøttelse til Klæder af Beløb 940 Daler, og endelig blev et rentefrit Laan af ialt 2600 Daler tilstaaet 10 Christne og 10 jødiske Svende, der have nedsat sig som Mestres. Selskabets Formue bestod paa hiin Tid (1836) af 42,500 Daler. Selskabets Virksomhed fra 1836 til 1858 vil senere blive meddeelt.

Har man gjort ikke ubetydelige Fremskridt med Hensyn til Oplysning og Dannelse, og saae man end en friere Udvikling af Jødernes politiske Forhold imøde, saa stod man desuagtet endnu langt tilbage i religiøs Dannelse, ligesom ogsaa Kvindeskjønnet desværre endnu var meget forfåmt. — Synagogens Brand har i religiøs Henseende skadet meget og frembragt megen Forvirring; Kirkegangen astog,

især var dette Tilfældet for de giste Fruentimmeres Bedkommende, der kun bivaanede Gudstjenesten paa et Par enkelte Høitidsdage. Vi maae ved denne Leilighed bemærke, at de ugiste Kvinder selv forinden Synagogens Brand næsten aldrig indfandt sig ved Gudstjenesten. Vi have allerede anført, at Menigheden indrettede Bedehuse paa 10 forskjellige Steder, stundom i smaa, uanselige og til Gudstjeneste upassende Localer. De, som forestode disse smaa Localer, havde leiet samme, og indrettede dem til 40–50 eller flere Pladser, som bleve bortleiede, og ved de indkomne Penge dækkedes Leien og tillige Lønningen til nogle Kirkebetjente. Præsten eller Ovrerrabbineren havde et saadant Locale i sin egen Bopæl. Han var en Søn af den i Aaret 1793 ved Døden afgangne ældre Præst. Denne yngre Mand ved Navn Abraham Gedalia var en høist agtværdig og fredeligssindet Mand, men stod med Hensyn til Kundskab og Dannelselse langt tilbage for sin Tid. Han kjendte meget vel Menighedens forvirrede Tilstand og indsaae tilfulde den Skade, som disse smaa Localer anrettede paa Religiositeten, men der manglede ham en gennemgribende Villie til at forandre Tilstanden. Han besøgte kun hyderst sjældent, maastee engang om Aaret, de smaa Bedehuse, holdt Formanings-Taler og paalagde Huis-Fædrene at sørge for Opførelsen af en ny Kirke; men derved

forblev det ogsaa. Imidlertid indsaae dog nogle Enkelte Nødvendigheden af at opføre en ny Synagoge, og en af de Ivrigste var en agtværdig, kraftfuld Mand ved Navn Simon Jacob (Faderen til den nylig afdøde Grosferer D. S. Jacobson). En ny Repræsentation af 13 Mænd dannede sig, hvoriblandt ogsaa en af de ældste Oppositions-Mænd (Fürst); men der herskede Menighed. Nogle af de virksomste, og deriblandt den brave Simon Jacob og Fürst, afgik ved Døden, Andre forlode Repræsentationen, og ved Slutningen af Mæret 1799 var der ikke flere end 3 tilbage (David Amf. Meyer, Samuel Moses og Nathan Bendix Levy), som forestode Menigheden, men de sørgede ikke synderligt for Menighedens Anliggender, især var den Førstnævnte særdeles imod en ny Synagoge, da han frygtede for megen Splid.

Fra Regeringens Side blev der efter et af Commissionen fra 1795 indstillet Forslag (s. ovenf.) ikke foretaget Noget angaaende Jødernes indre Anliggender. Grunden hertil var, at alle de Papirer, som angik Commissionens Forhandlinger, tilligemed mange andre Papirer angaaende Jødernes Anliggender, brændte i Ordrup hos afdøde Conferentsraad Knudsen i Mæret 1797, da det var blevet ham overdraget af Cancelliet foreløbigen at bearbejde denne Sag.

Imidlertid ansøgte Kongen om Tilladelse til Udvidelsen af Synagogen, og ved Rescript til Kjøbenhavns Magistrat af 26de Juli 1799 erholdtes denne Tilladelse, saaledes at Kirken kunde udvides og bygges lige med Jorden. Da den ældre Grund i Læderstræde ikke fandtes stor nok til Opførelse af en saa rummelig Kirke, som fandtes svarende til Menighedens Størrelse, saa købtes en Grund i Krystalgade, paa hvilken Kirken senere er bleven opført. — Forinden dette skete, havde man udnævnt en Commission af 2 Repræsentanter og 3 af Menighedens Huusfædre, der sammenkaldte alle Medlemmer og forlangte af dem Bemyndigelse til at afslutte Kjøbet af den ansøgte Byggegrund og til Salget af den gamle m. m. Men der hengik nogle Aar, uden at man gjorde videre ved Sagen, hvilket foranledigede en Ansøgning fra J. Simon (fingeret Navn), hvori denne fremstillede Sagen fra et meget sørgeligt Standpunkt. Dette skete i Aaret 1802. Han foreslog en Bygningscommission, bestaaende af Professor Kall, Stadsconducteur Professor Rawert, samt 1 Medlem af Repræsentantskabet og 3 af Menighedens Medlemmer.

Paa samme Tid som denne Simon indkom med Klage til Kongen, indgave ogsaa 60 Medlemmer af Menigheden en Begjæring til Cancelliet om Nedsættelse af en Commission, der skulde paadømme

Sagen angaaende Eierne af Stole i den afbrændte Synagoge. I denne Ansøgning gave de en sørge-
lig Skildring af Menighedens religiøse Tilstand
paa Grund af de 10 adspaltede smaa Syna-
goger. Man foreslog en Commission, som skulde
bemyndiges til: 1) ved Proclama at indkalde alle dem,
som formene at have nogen Fordring eller Rettighed
i Henseende til deres forhen havde Stole i den af-
brændte Synagoge; 2) at forlange alle de Dplys-
ninger, som de til denne Sag maatte finde fornødne,
af Menighedens Repræsenter; 3) ligeledes af den
her i Staden værende Ovrerrabbiner, hvis Betæn-
ning over den omtvistede Sag Commissionen dog
først maatte høre, dog uden paa nogen Maade at
være bundne ved samme, og 4) at affige endelig
Dom, dersom Forlig ikke kunde træffes. Til Med-
lemmer af denne Commission foresloges: Cancelli-
raad Jacob Gude, Assessor Andreas Bjørn
Rothe og tvende af Menighedens Medlemmer.

Baade denne Ansøgning og de af ovennævnte
J. Simon indgivne Klager bleve sendte til de endnu
tilbageværende 3 Repræsenter, for at disse derover
kunde afgive deres Erklæring. Repræsenterne
forklarede, at man ikke strax, umiddelbart efter
Branden, havde opført en ny Synagoge paa det
gamle Sted, fordi man da alene for Grundens Ud-
videlse havde maattet sætte Menigheden i en Gjæld

af 20,000 Daler; dernæst stode alle Bygningsmaterialer i en umaadelig høi Priis, saaledes at man ikke kunde forsvare det at indlade sig i et kostbart Foretagende paa en Tid, da Menigheden var i Gjæld; thi vel havde man erholdt en Assurance-Godtgjørelse af 12,800 Daler, men disse medgif for største Delen, efter en opgiven specificeret Oversigt, til at betale gammel Gjæld med, tildeels ogsaa til Skiftevæsenet. En anden Grund var, at man først vilde oppebie Udfaldet af den i 1795 nedsatte Commission for deraf at erfare, hvad den havde at foreslaae med Hensyn til Kirke-disciplinen og hvad der stod i Forbindelse dermed. Endelig maatte man jo afvente Afgjørelsen af Stridighederne angaaende Eierne af Stolene i den afbrændte Kirke. Man havde altsaa derfor sammenkaldt Menighedens Medlemmer i Aaret 1799 og blev af dem bemyndiget til at kjøbe en ny Grund og ved en Commission at paakjende Stridigheden angaaende de gamle Stole. Repræsentanterne anbefalede derfor den anførte Ansøgning fra de 60 Medlemmer, for endelig at faae Sagen ordnet. Denne Erklæring er dateret 24. April 1803.

Magistraten har derefter under 3die Mai 1803 indsendt samtlige Ansøgninger og Erklæringer til det danske Cancellie, og efter at have givet et kort Ud- drag af Actstykkerne hedder det i Magistratens Betænkning:

„Hvad Tvistigheden om Kirkestolene angaaer, da ffjonne vi ikke, at samme enten kan eller bør være nogen væsentlig Hindring i den nye jødiske Kirkes Opbyggelse, men formene, at denne Sag enten ved en allernaadigst anordnet Com mission eller paa anden lovlig Maade vil kunne afgjøres og paakjendes, uden at Kirkens Opbyggelse derfor skulde opsættes, siden Vedkommendes Ret til Stole eller Godtgjørelse for samme ialtsald ved Sagens endelige Paakjendelse kan forbeholdes dem. Ligesaa formene vi, at Repræsentanternes Forhold i Henseende til Kirkens Opbyggelse m. m., saavel som Bestyrelsen af Menighedens offentlige Midler vil i sin Tid ved dens aflæggende Regnskabs Revision og Decision komme under nærmere Betragtning og Bedømmelse. — Derimod kunne vi ikke andet end understøtte hvad der er de fleste af den jødiske Menigheds Medlemmers Ønske, nemlig at der strax maa lægges Haand paa en ny og rummelig Kirkes Opbyggelse, der unægteligen vilde bidrage til Menighedens Tarv og igjen tilveibringe den indbyrdes Enighed og Orden, som nu ved de mange smaa private Forsamlingssteder er afbrudt og forsvunden.

„Med Hensyn hertil ansee vi det nyttigt og nødvendigt, at der strax maatte tillades nedsat en Commission af duelige og retskafne Mænd, hvor-

iblandt een eller flere bygningsskyndige, som i Overensstemmelse med det under 26de Juli 1799 til os ergangne Rescript kunde gjøre Forslag til en ny Kirkes Opførelse og Indretning, forfatte Beregning og Overslag over de dertil udfordrede Omkostninger og Maaden, hvorpaa disse af Menigheden kunde udredes, samt foranstalte en Tegning, som efter bemeldte Rescript blive at indlevere til Bedkommendes Bedømmelse, forinden der begyndtes paa Bygningen, men forsaavidt den her foreslagne Commissions Forhandlinger maatte staae i Forbindelse med de Foranstaltninger, som henhøre under den i Maret 1795 for de jødiske Anliggender nedsatte Commission, maae vi tjenstlig indstille, om det maatte behage det Kongelige danske Cancellie herover at indhente den sidstnævnte Commissions Betænkning."

I Overensstemmelse med nævnte Forslag har Kongen under 3die September 1803 udnævnt en Commission, bestaaende af Professor N. C. Hall, Professor og Stadsbygmester P. Mehn, Professor og Stadconducteur Kawert, Repræsentanterne Nathan Bendix Levy, Daniel Simons, Israel Moses Cohen og Levin Marcus Kalisch, samt Hofgraveur David Jacobson og Simon Jacob junior. — Commissforiet lyder saaledes:

Christian den 7de m. v. — Vi giver Eder her-

ved tilkjende, at efter som adskillige af de jødiske Religionsforvandre i Vor kongelige Residentstads Kjøbenhavn for Os allerunderdanigst have an-
 draget, at det meget vilde bidrage til Orden og
 Enighed imellem den høitidske jødiske Menigheds
 Lemmer, om der, i Overeensstemmelse med Vort
 Reskript til os elskelige Kjøbenhavns Magistrat af
 26de Juli 1799, blev arbeidet paa en ny Syna-
 goge for bemeldte Menighed, hvilket formedelst ad-
 skillige indtrufne Forhindringer hidindtil ikke har
 været at opføre; saa er, efter deres herom aller-
 underdanigst gjorte Ansøgning, samt bemeldte af
 Magistraten derover afgivne Erklæring, herved
 Vor allernaadigste Villie og Befaling: at I rette
 Eders Leilighed efter, som Commisfairer at sam-
 mentræde i en Commission, for i Overeensstem-
 melse med bemeldte Vort Reskript, at gjøre For-
 slag til en ny Kirkes Opførelse og Indretning for
 den høitidske jødiske Menighed i Vor kongelige
 Residentstads Kjøbenhavn, at forfatte Beregning
 og Overslag over de dertil udfordrede Omkost-
 ninger, at foreslaae den Maade, hvorpaa disse af
 Menigheden kunne udredes, samt derefter at for-
 anstalte en Tegning optaget, hvilken dog bliver at
 indsende til Vedkommendes Bedømmelse og Ap-
 probation, forinden der begyndes paa Bygningen.
 Eders Forslag og Beregninger have I i sin Tid

at indsende til Bort danske Cancellie. Derefter I
Eder have at rette o. s. v. o. s. v.

* * *

Magistratens Anskuelse var meget rigtig, men
Den, som stod i Spidsen for de endnu tilbageblevne
Repræsentanter, David Amsel Meyer, og hvis Ord
og Mening havde megen Vægt, var imod Opførel-
sen af en ny Kirke. Han meente, at Gemhytterne
først maatte blive mere rolige, Partierne vare for
meget deelte, og han lovede sig aldeles ingen Til-
veiebringelse af Enighed ved Opførelsen af en Kirke.
Han meente, at det med Tiden vilde forandre sig,
og da kunde man begynde paa en ny Synagoge;
han havde desuden ingen Tillid til Overrabbineren,
der manglede Indflydelse og Kraft. Nok, den be-
falede Commission førte ikke til noget Resultat.

I de ovenfor omtalte Begivenheder laae Stof
nok til at fremstynde en Reform, og denne foregik
væsentligt i den Periode, hvortil vi nu vilde gaae
over, Decenniet 1805—1814. Det var nær-
værende Forfatter forbeholdt at arbejde for denne
Reform, og han blev herved troligen understøttet
baade af Mænd i selve Menigheden og udenfor
samme.

Jødernes Bestræbelser i denne Periode for at

give deres Børn en til Tiden svarende Opdragelse vare almindelige, og de stode i denne Henseende ikke paa nogen Maade tilbage for deres Medborgere af den christne Tro. Ogsaa med Hensyn til Bestyrelsen af Menighedens indre Anliggender foregik der bethydelige og heldbringende Forandringer, siden en ny Repræsentation af dygtige og oplyste Mænd blev udnævnt 1809. Vi have allerede anført, at den egentlige Bestyrer af Menighedens Anliggender var David Amstel Meyer, da alle de øvrige Repræsentanter paa to uvæsentlige Personer nær, vare fratraadt Bestyrelsen. Ved den allernærmeste Forbindelse med ham og ved at have gjort mig bekendt med de ofte i Aarene 1800—1805 til Cancelliet indløbne Klager havde jeg tilfulde overbeviist mig om, at den største Uorden herskede i alle Retninger, især med Hensyn til Regnskabs- og Skiftevæsen, Fattig- og Skolevæsen. Hvad der først og fremmest laae os paa Hjertet, var de fattige Børns Veiledning og Underviisning, thi disse Børn vare aldeles forsømte og udsatte for den største Fordærvelse. 3 unge brave veltænkende Mænd i Menigheden (Delbanco, Glückstad og S. J. Abrahamson) gjorde et Forsøg med at indsætte tre fattige Børn i det Schouboeske Institut, hvortil de bleve satte istand ved Pengebidrag af flere veldædige Mænd i Menigheden. Forsøget lykkedes, og dette opmuntrede mig til, om muligt, at oprette en vel organiseret

Friskole for fattige Børn af den mosaiske Tro. Ved en Circulaire opfordrede jeg i Januar Maaned 1805 Menighedens Medlemmer til at sammenskyde et tilstrækkeligt aarligt Bidrag, hvorved Stiftelsen af en saadan Underviisnings-Anstalt kunde komme istand. Hvem der fremfor Alle ved skriftlig Paategning har anbefalet et saadant Foretagende, var netop den Mand, som ellers med stædig Uroffkelighed hang ved det Gamle i Alt, hvad der angik Menighedens Anliggender, det var den her saa ofte nævnte D. A. Meyer. Hans Anbefaling og Opmuntring er affattet i det tydske = ebraiske Sprog, og lyder omtrent saaledes paa Dansk:

„Længe, desværre altfor længe, har jeg seet, hvorledes de fattige Børn blive forsømte i deres Lærdom; de gaae rigtignok mange Aar i Skole hos de af Menigheden ansatte Lærere, men de lære Intet, og man bliver kun bedragen af disse Lærere i den Grad, at Børnene neppe kunne stave sig frem i den ebraiske Bønnebog; hvad værre er, Børnene faae intet Begreb om deres oprindelige Religion og om de moralske Pligter, som den paalægger. Hvorfor man ikke før har tænkt paa at afhjælpe dette Onde, skjøndt man indsaae Nødvendigheden deraf, maa kun tilskrives den Splid og Uenighed, der hersker i Menigheden. Jeg seer derfor meget gjerne, at man endelig lægger sig

denne Sag paa Hjertet og sørger for vore fattige, især fader- og moderløse Børns Lærdom og Underviisning. For mit Vedkommende vil jeg bidrage 80 Daler aarligen."

En saadan Udtalelse kunde ikke forfeile sin Virkning, og lettede mig Arbeidet. Jeg henvendte mig personligen til samtlige Medlemmer af Menigheden, og var saa heldig at finde Bidrag fra 125 Huusfædre o. A. til et aarligt Beløb af omtrent 1600 Daler Courant. Jeg sammenkaldte en Generalforsamling for at vælge en Bestyrelse, og Valget faldt paa Dr. med. S. Jacobi, Grosfererne S. S. Trier og Gottlib Eichel og nærværende Forfatter. Vi opfordrede de uformuende Forældre til at melde sig for at faae deres Børn anbragte i den nye Skole, og der meldte sig 51 Forældre med 73 Dreng, af hvilke 55 bleve antagne, nemlig 5 i en Alder af 13 Aar, 11 i en Alder af 11 til 12, 4 af 11 Aar, og de Dvrige 35 i en Alder fra 10 til 6 Aar. Med Undtagelse af To, som før havde søgt det tidligere nævnte Bing og Kalischste Institut, vare de alle blottede for alle Kundskaber, ja af disse 53 Børn kjendte kun 2 til danske Bogstaver, og kun 4 kunde nogenlunde læse Ebraisk. Bestyrelsens første Bestræbelser gif især ud paa at faae en dygtig Lærer i det ebraiske Fag, som stod i Forbindelse med Religions-Underviisningen. Vi vare saa heldige at finde en

udmærket Lærer i Hr. Gedalia Moses, en gammel og erfaren Lærer af den Mendelssohn'ske Skole. Han opholdt sig paa hiin Tid i Stockholm, hvor han var ansat som Lærer; men han forstod desværre ikke Dansk, og da vi her tillands ikke fandt Nogen, der med de fornødne Kundskaber i de ebraiske Sprog, vare vi nødsagede til at vælge en Mand, som kun kunde give Underviisning i det ebraiske Sprog ved tydsk Oversættelse, men som forresten var Læreposten fuldkommen voksen. Gedalia Moses var en Mand med sjeldne Egenskaber og af en elskværdig Character, man nærmede sig ham med Høiligtelse og Ærbødighed, og han forstod at gjøre sig elsket af Børnene. Han blev ansat som Overlærer ved Skolen, og da vi paa hiin Tid ikke havde nogen Lærebog i Religion, og han ikke fandt det hensigtsfbarende, kun efter daværende Brug at læse Bibelen med Børnene, saa udarbejdede han en ebraisk Læsebog i 3 Dele under Titlen af „Guds-Gjerninger“, et Slags Udtog af Bibelen i fortællende Foredrag. Denne Bog lod jeg trykke i Kødelsheim og skjænkede hele Oplaget til Skolen, hvor den blev indført med stort Held. Overlæreren røgtede sit Kald til vor Tilfredshed, men hans Alder gjorde ham efterhaanden usikket til at være Lærer, og i Maret 1823 bad han om Afsted. Til Ære for hans Minde maa jeg anføre, at hans fortræffelige Character ogsaa her

gav sig tilkjende; for nemlig ikke at bebyrde Skolen med altfor store Udgifter, bad han, ikke at fastsætte hans Pension for høit. Directionen tilstod ham en Pension af 200 Daler aarligen, hvilken han nød til hans Død.

Næst efter Religionslæreren var det os meget om at gjøre at faae ansat en dygtig Lærer i det danske Sprog, i hvilket Ungdommen var aldeles forsømt. Vi vare saa heldige at finde en udmærket Lærer i den først i forrige Aar ved Døden afgangne Præst Wohlfen. Det var en vanskelig Opgave for ham, men han forstod i alle Henseender at løse den. Han forlod Skolen i Løbet af Aaret 1806, og afdøde Præst Thørche, var en i alle Henseender dygtig og værdig Eftermand, der i mange Aar var en af Skolens bedste Lærere. Vi vare ikke mindre heldige i Valget af Læreren i Historie og Geographie, det var afdøde Præst ved Frederiksberg Kirke Schjødt. Han forlod ligeledes Skolen 1806, og hans Eftermand, Stud. theol. Køhr, var en af Skolens fortrinligste Lærere. I det tyske Sprog underviste den almindelig agtede og som dygtig Lærer bekiendte Mathiesen. I Regning overtog Hr. Delbanco en kort Tid Underviisningen, og dette Fag blev da overdraget til den fordeelagtigt bekiendte, senere ved Caroline-Skolen ansatte Inspecteur Brandt.

Skolen blev aabnet den 17de November 1805 i et leiet Locale i Skindergade. Eleverne viste strax megen Værvillighed; ogsaa deres Opførsel var upaaflagelig, skjøndt det varede nogen Tid, forinden en god Skoledisciplin kunde blive tilveiebragt. Men efterhaanden gif dog Alt efter Ønske.

Bed Kjøbenhavns Bombardement 1807 brændte den Gaard i Skindergaden, hvor Skolen havde sit Locale, og derved opbrændte Skolens hele Inventarium. Vi vare imidlertid saa heldige snart at finde et nyt passende Skole-Locale i Gaarden Nr. 144 i Farvergade, hvilken Gaard Directionen i Slutningen af Aaret 1808 kjøbte for 7,500 Daler Courant.

Skolen blev nu inddeelt i 4 Klasser; Underviisningsgjenstandene vare: Ebraisk og den dermed i Forbindelse staaende Bibelfortolkning og Religion, Dansk, Tydsk, Geographie og Historie, Regning, Skrivning, baade dansk og ebraisk; senere gaves ogsaa Underviisning i Tegning og Sang. Foruden Directøren havde 8 Inspecteurer Tilshn med Skolen; Inspecteurerne bleve valgte iblandt Skolens Velgjørere*).

Ingen af Inspecteurerne blev det tilladt i Skolen at give Frettesættelser eller at gjøre Forandringer,

*) Antallet er nu nedsat til 3.

men de havde kun at indføre deres Anmærkninger i en i dette Niemed indrettet Skoleprotocol.

Af Menighedens Kasse bidroges til Skolen 240 Daler aarlig. Foruden disse 240 Daler tilfaldt der ogsaa Skolen de Dfferpenge, der faldt i de smaa Synagoger, men disse bortfaldt 5 Aar efter. Beløbet af Dfferpengene var omtrent 150 Rb. aarlig. Men hele Skolens oprindelige Indretning er bleven forandret, især paa Grund af Foundationen for afdøde Hofraad Meyers Legat.

Vi meddele nedenfor det væsentlige Indhold af de nye, i Aaret 1847 confirmerede Love, samt Bestemmelserne i bemeldte Foundation; men foreløbigen maae vi kun bemærke, at Hovedbestemmelsen i de oprindelige Love fra 1805 ikke blev forandret, det er nemlig den, at alle Drengbørn af den mosaiske Tro her i Staden, hvis Forældres Raar ikke tillade at lade deres Børn søge Betalingsstoler, er Directionen forpligtet til at optage i Skolen, og lade dem nyde Underviisning der, indtil de blive confirmerede eller med Directionens Tilladelse forinden den Tid forlade Skolen. Det er en Selvfølge, at baade Forældrene og Børnene aldeles maatte rette sig efter de af Directionen givne Forskrifter og Bestemmelser. Men da man i Begyndelsen af Skolens Drettelse fandt megen Modstand hos flere af Børnernes Forældre, især med Hensyn til Drengenes frem-

tidige Bestemmelse, naar de forlode Skolen, samt med Forbudet mod at tage Børnene ud af Skolen uden Directionens Billie, saa har Bestyrelsen fundet sig nødsaget til at ansøge det danske Cancellie om at maatte blive indsat som Drengenes Formyndere. Cancelliets Prom. af 5te April 1811 lyder saaledes:

„Magistraten har ved Skrivelse af 8de f. M. til dette Collegium indsendt et Forslag fra Directionen for den jødiske Friskole, hvori for at forebygge den i Svang gaaende Misbrug, at Forældrene til de i Skolen gaaende Børn ofte, uden Directionens Billie, tages ud af Skolen og overlades til Orkesløshed, andrages paa, 1) at Directionen indtil Videre maatte vorde ansat som Formynder for samtlige den jødiske Friskoles Elever; 2) at den, som saadan, maatte have de samme Rettigheder, som Lovens 3—18—7 i Almindelighed tillægger Overformynderiet; 3) at dette Formynderskab ei alene maatte strække sig til den Tid, Børnene søge bemeldte Skole, men endog videre, saalænge de ere ansatte i Lære; og 4) at disse Bestemmelser ogsaa maatte være gjældende med Hensyn til dem, som have forladt Skolen uden Directionens Billie. — Cancelliet undlader ikke i denne Anledning herved tjenstligst at tilmelde velbemeldte Magistrat til behagelig Underretning og

Bekjendtgjørelse for Bedkommende, at, da foranførte Forslag er i Analogie med, hvad der for Fattigvæsenet er fastsat ved den allernaadigst approberede Plan for Kjøbenhavns Fattigvæsen af 1ste Juli 1799 — Saa bifalbes herved det Forslag indtil Videre, dog saaledes, at en af Repræsentanterne for Menigheden her i Staden tillige er Medlem af Directionen for Friskolen."

Man seer heraf, hvorledes man havde at kæmpe med mange af de fattige Forældre af den ældre Slægt, og vi vare ofte nødsagede til at gaa til Politiets Hjælp, og vi fandt i den Henseende den meest uførtroede Velvillie og Bistand hos daværende Politimester Justitsraad Bagger. Da jeg som Stifter af Skolen havde med de daglige Forretninger at gjøre, saa lærte jeg naturligviis meest at kjende de mange Hindringer, som lagde sig i Veien, især for at anbringe de Børn, som forlode Skolen, til nyttige og gavnlige Beskæftigelser. De største Vanskeligheder fandt jeg hos endeel af Forældrene, næsten aldrig hos selve Børnene. De mangfoldige Hindringer, som jeg stødte paa, lade sig sandeligen ikke beskrive; allermest var det med Hensyn til Bespiisningen og Beklædningen af de hos Haandværkere anbragte Dreng, ei alene her i Byen, men endog enkelte udenfor Hovedstaden. Skolens Kasse var ikke istand til at bidrage Noget hertil, da

Udgifterne stedse stege paa Grund af det flette Pengevæsen, medens Indtægterne aftog. Ja, man vil af den senere Fremstilling erfare, at Stiftelsen i Aarene 1809—1814 næsten havde maattet standses sin Hovedvirksomhed, dersom man ikke var kommen Kassen til Hjælp ved Laan, og dersom ikke Udsigterne havde forbedret sig ved det betydelige Legat af Hofraad Meyers Efterladenskaber.

Skulde altsaa ikke alle mine Bestræbelser med Hensyn til Grundlæggelsen af vor Stiftelse for en stor Deel være spildte, da udkrævedes der store Offere for at forebygge det. De fleste Dreng, som vare anbragte hos Haandværkere, lod jeg besøge hos jødiske Familier, nogle enkelte hos selve Forældrene; dette var alt forbundet med betydelige, ja utrolig store Udgifter, og jeg var desuden nødsaget til at forsyne Børnene med Klæder og Skotøi. Saaledes blev det Onde forebygget.

Jeg omtalte ovenfor Skolens Indtægter og Udgifter. Omendstjøndt vi i Aarene 1811—13 fandt mange Velgjørere, som sendte os Gaver til et Beløb af ialt 6000 Daler Courant eller 1000 Rbdl., og uagtet vi fik nogle Legater, havde Kassen dog en betydelig Underbalance; de aarlige Bidrag aftog betydeligt og udgjorde efter Pengeforandringen ikke mere end omtrent 500 Rbdl. aarligen. Skulde Skolen altsaa ikke standses, saa maatte der skaffes

Penge tilveie til de daglige Udgifter. Hr. Grosferer Falk Ahrensen, som blev Directeur for Skolen efter Doctor Jacobis Død, gjorde flere Gange bethdelige Forskud, og jeg skaffede ved Siden heraf Kasen bethdelige Laan som Forskud paa de aarlige Renter, som vi havde at vente af Hofraad Meyers Legat, og paa denne Maade blev Alt ordnet; tildeels ogsaa ved Salget af flere Obligationer, som efterhaanden bleve skjænkede til Fonden. Renterne af Hofraad Meyers Legat, som bleve udbetalte 1819, beløb sig ialt fra 1815 til 1819 til 12,937 Rigsdaler. Senere hævede Skolen selv Renten af dette bethdelige Legat paa 50,000 Daler. Det er ved disse Renter, at Skolens Fremtid er sikret.

Men vor Stiftelse var saa heldig i Tidens Løb at finde mange Belgjørere, som betænkte vor Skole med bethdelige Gaver; nogle Legater tilfaldt allerede vor Stiftelse forinden Hofraad Meyers, og iblandt disse maa nævnes Isaac Jacobs, som var bestemt til Skotpi til Skolens Elever. — Det er vel her et passende Sted at anføre Skolens samtlige Legater:

1) Isaac Jacob	3919 Rb. 3 R 12 B
2) Raphael A. Anna	1232 " 3 " — "
3) Elkan Wiendel	810 " 3 " 6 "
4) Brenne Polak	1818 " 2 " 4 "

Lateris 7781 Rb.— R 6 B

	Transport.....	7781 Rb.—	4	6	β
5)	Silke- og Klædefræmmer				
	Moses Meyer	500	"	"	"
6)	Kjøbm. Levin M. Kalisch	404	"	3	"
7)	Hofraad Meyer	50000	"	"	"
8)	Grosserer L. J. v. Halle	130	"	"	"
9)	Hofraad Gerson	1250	"	"	"
10)	Silke- og Klædefræmmer				
	Ahron Philipsen	156	"	"	"
11)	Papirhandler H. J. Bing	200	"	"	"
12)	Kjøbm. Gerson Levy ...	2500	"	"	"
13)	Kjøbm. J. M. Wulff...	2000	"	"	"
14)	Justitsraad Eibeskjüg ...	2500	"	"	"
15)	Grosserer J. Schotländer	25	"	"	"
16)	Institutbestyrer og Sko- lens Lærer L. J. Kalisch'				
	Minde	500	"	"	"
17)	Hofraad Hambro i 3 pSt. danst-engl. Laan £1662 ¹ / ₂				
	Salt ...	67946 Rb.	3	4	6 β
	og 1662 ¹ / ₂ £.				

Endvidere har afdøde Mægler Gerson testamenteret Skolen 7,500 Daler til Opførelse af en ny Skolebygning, hvilken Sum er bleven anvendt til Opførelse af Bygningen i Skindergaden. Directionen har nemlig købt Grunden Nr. 34 B. for 3,750 Daler, og derpaa ladet opføre den nye Skole, som ialt foruden Grunden

har kostet 11,100 Daler. Hertil bleve baade de anførte 7,500 Daler og de 4,810 Daler, som ere indkomne ved Salget af Gaarden i Farbergaden, samt 420 Daler for Bankhæftelsen af samme Sted anvendte. Til Anskaffelsen af et nyt Skole-Inventarium har en Ubencøvnt skjænket 500 Daler. Den nye Bygning blev indviet den 4de Mai 1845, og i denne Anledning have de dimitterede Elever ladet male Skolestifterens Portrait, hvilket er bleven placeret i Skolens Solemnitets-Sal, hvor ogsaa en Medaillon af Skolens store Belgjører, Hofraad Meher, er anbragt.

Foruden de anførte Legater, eier Stiftelsen nu Skolens Huus i Skindergaden, som kun er behæftet med 2,500 Daler. Skolens Indtægter ere for Tiden omtrent 3,800 Rd. aarlig, og Udgifterne ere omtrent ligesaa store. Af Menighedens Kasse udbetales aarlig 120 Daler til Chordrengene; denne Sum erholde Forældrene for at anvende den til Drengenes Bedste. Den Betaling, som erlægges, naar Chordrengene følge ved Begravelser, samles for hele Aaret og anvendes til Børnenes Beklædning.

Forinden vi nu slutte vor Beretning om Fri-skolen, ville vi først meddele de nye, under 6te April 1847 confirmerede Love, saaledes lydende:

Første Afdeling.

Skolen og dens Bestyrelse.

§ 1.

Skolen vedligeholdes deels ved frivillige Bidrag, enten aarlig eller eengang for alle, deels ved Renterne af de til Skolen skjænkede Legatcapitaler, deels ved et aarligt Bidrag fra det mosaiske Troessamfund i Kjøbenhavn, dets almindelige Kasse, hvilket nu er fastsat til 240 Rbdlr.

§ 2.

Renten af de 50,000 Rbdlr., som Hofraad D. A. Meyer har legeret til Skolen, tilfalder ikkun denne, naar og saalænge som dens Bestyrelse holder sig Lovene esterrettelige, og saalænge som der af det mosaiske Troessamfunds Kasse udredes et aarligt fast Bidrag.

§ 3.

Skolen staaer ikke under nogen Skolecommission, men umiddelbart under den kongelige Direction for Almue- og Borgerstolevæsenet i Kjøbenhavn.

§ 4.

Skolens Bestyrelse er forpligtet til paa det Nøiagtigste at følge de Forrifter i Henseende til Anvendelsen af de til Skolen legerede eller skjænkede Capitaler eller Renter, som ere forestrevne af Vedkommende. Navnlig indskræpes denne Pligt med Hensyn til de Bestemmelser, der ere knyttede

til Hofraad Mehers Legat, og skjøndt de fleste af disse ere indførte paa de dertil hørende Steder i Loven, er til større Betryggelse samt for bedre Oversigts Skyld, Fundatsens § 18, saaledes som den nu er forandret, i sin Heelhed tilføjet efter Lovens 2den Afdeling § 13. Skulde det Tilfælde indtræffe, at Bestyrelsen anjaae de af en Belgijorer ved Legatet eller paa anden Maade foretagne Bestemmelser for uforenelige med Skolens Formaal og Plan, da foredrages Sagen paa en i den Anledning sammenkaldt extraordinair Generalforsamling, og Udfaldet af denne tilligemed Directionens Betænkning indstilles til Cancelliets Decision.

§ 5.

Til fornøden Efterretning i paakommende Tilfælde anskaffes en Protokol, hvori Fundatsen for alle de Legater, der ere skjenkede Skolen, Ord til andet indføres, og i denne er Directionen forpligtet til strax at optage enhver ny Fundats eller Forandring i de ældre.

§ 6.

Skolens Bestyrelse bestaaer af 5 Directeurer og 3 raadgivende Inspecteurer.

§ 7.

Selskabets Medlemmer vælge 2 af Directeurerne blandt dem selv ved simpel Pluralitet, og disse

Directeurer fungere i 2 Aar. En tredie Directeur vælge Repræsentanterne for det mosaiske Troessamfund i Kjøbenhavn af deres egen Midte. Foruden disse 3 Directeurer ere de to nulevende Executores Testamenti efter Hofraad D. A. Meyer i denne deres Egenstabs tillige Medlemmer af Directionen, og naar Nogen af disse eller den af dem i Overensstemmelse med Foundationen for Hofraad Meyers Legat indsatte Eftermand, af en eller anden Aarsag fratræder denne Function, da have Repræsentanterne for det mosaiske Troessamfund i Kjøbenhavn at indberette dette til det Kongelige danske Cancelli, og derhos tillige for enhver af de Afgaaende at bringe 2 Candidater i Forslag, hvoraf Cancelliet da har at vælge den eller de, der skulle beklæde den vacante Plads.

§ 8.

Executorerne, eller de i deres Sted af Cancelliet valgte Tilsynsmænd have nøie at paasee, at Bestyrelsen overholder Skolens Love, samt de om Almueskolevæsenet emanerede Anordninger, ligesom ogsaa at Menigheden vedbliver at udrede et aarligt fast Bidrag. Skulde Meningsforskjellighed med Hensyn til Hofraad D. A. Meyers Foundation dens § 18 opstaae imellem de nævnte Tilsynsmænd og de øvrige Directeurer, da skal Sagen

med begge Parters Betænkning indstilles til Cancelliets Decision.

§ 9.

Inspecteurerne vælges blandt Selskabets Medlemmer og fungere i 2 Aar. Skolens Direction bringer 6 Medlemmer i Forslag, hvoraf Selskabet vælger ved simpel Pluralitet 3.

§ 10.

Selskabets Medlemmer udvælge ved simpel Pluralitet paa den aarlige Generalforsamling 2 Revisorer til at revidere det Regnskab, der skal forelægges den næste Generalforsamling.

§ 11.

Efter 2 Aars Function afgaaer den ældste af de Directeurer, som ere valgte af Selskabet, samt de 3 Inspecteurer, og nye Valg foretages. Første Gang bestemmes ved Lodkastning, hvo af Directeurerne, der skal afgaae.

§ 12.

Skolens 5 Directeurer repræsenterer saavel Selskabet som Skolen. De afgjøre alle Skolens administrative og oekonomiske Anliggender, optage og demittere Disciple, antage og afskedige Lærere, bestemme Underviisningsgjenstandene i Skolen approbere Lærebøgerne, kort: sørge for Alt, hvad der vedkommer Underviisningens Tarv og Fremme. De anskaffe alle Rekviziter til Skolens Brug, saa-

velsom hvad der er bestemt til Disciplenes Be-
 klædning, sørge for Vedligeholdelsen af Skolens
 Bygning, og ansætte den Opsynsmand, som har
 at besørge Skoleværelsernes, Gaardsrummets og
 Gadens Reenligholdelse imod at erholde fri Bolig
 i Gaardens Kjælder = Etage. Med Hensyn til
 Pengevæsenet, da stee alle Indbetalinger til Skolen,
 ogsaa de frivillige Bidrag, til Directionen, hvad
 enten det er Capitaler, der strax anlægges i rente-
 bærende paa Skolens Navn lydende Statspapirer,
 eller paa anden Maade gjøres frugtbringende,
 eller Renter, og hvad enten det er bestemt for
 Skolens Kasse i Almindelighed eller for enkelte af
 dens Disciple. Ligeledes foretager Directionen
 alle Udbetalinger vedkommende Friskolen. Den er
 heri ikke indskrænket til de aarlig reglementerede
 Udgifters Besørgelse, men kan ogsaa foretage de
 extraordinaire Udbetalinger, som den anseer tjen-
 lig for Skolens eller dens Elevers Tarv, dog kun
 til et aarligt Beløb af 200 Rbdlr. Forsaavidt
 denne Grændse overskrides, udtræves foregaaende
 Samthkke af Generalforsamlingen eller dennes
 paafølgende Approbation.

Den 13de § til den 18de § angaaer Regnskabs-
 væsenet. Den anden Afdeling af Loven angaaer
 Skolens Indretning; vi lade den her følge:

§ 1.

Alle fattige eller uformuende Drengébørn af den mosaiske Tro i Kjøbenhavn, som have opnaaet en Alder af 6 Aar, men ikke ere over 12 Aar gamle, optages i Skolen uden Betaling.

§ 2.

Forældre eller Bærger skulle skriftligen henvende sig til Skolens Direction om saadanne Børns Optagelse mellem hvert Aars 1ste Marts og 1ste April. Ere Børnene ikke anmeldte til Optagelse i deres syvende Aar, men begjæres antagne i en ældre Alder, maae fyldestgjørende Grunde til Optagelse forelægges Directionen, for at den skal kunne tilstaaes. Alle Ansøgninger om Børns Optagelse, hvis Alder er over 7 Aar, skulle være paategnede af det mosaiske Troessamfunds Skole-commission.

§ 3.

De antagne Børn ere saavel i Skolen som udenfor samme forpligtede til at forholde sig nøiagtigen efter de Forholdsregler, som ved Optagelsen i Skolen blive dem meddeelte.

§ 4.

Skolens Direction er ifølge Cancelliets Skrivelse af 6te April 1811 at ansee som Børnenes Bærger, saa at Børnenes Forældre og andre Bærger ere forpligtede til at rette sig efter Ind-

holdet af de Instruxer, som meddeles Børnene. Som en Følge heraf kunne Børnene ikke udtages af Skolen uden Samtykke af dens Direction; heller ikke er det tilladt, at Børnene uden Directionens Tilladelse deeltage i nogen Underviisning udenfor Skolen, eller betjene Sengen ved Guds-tjenesten, Begrabelser eller Brylluper.

§ 5.

Underviisningen i Skolen gives i Religion (efter den autoriserede Lærebog for den mosaiske Troes Bekjendere), Bibel og bibelsk Historie, Dansk, Tydsk, Geographie, Historie (især Fædrelandets), Skrivning, Regning, Geometri, Tegning, Sang, Gymnastik samt Hebraisk. I dette Sprog undervises i Læsning samt Oversættelse af Bønebogen; i dens øverste Klasser undervises nogle Timer egentligen i Pentateuchen og i hebraisk Skrivning, i øverste Klasse desuden i hebraisk Grammatik og Fortklaring af Bibelen. Naar Nogen røber fortrinlige Anlæg til at blive Religionslærer eller jødisk Theolog, er Directionen bemyndiget og forpligtet til at give en Saadan Afgang til Underviisning i Talmud og dens Fortolkere, samt i de øvrige til den jødiske Theologie henhørende Videnskaber, enten paa selve Skolen eller udenfor denne.

§ 6.

Skolen har for Tiden 3 Classer, dog skal der,

naar Stiftelsens Midler tillade det, oprettes en Forberedelsesclasse. Directionen har særdeles at tage Hensyn til en eller anden Elev, som maatte røbe fortrinlige Aulæg, for at en Saadan kan erholde en høiere Dannelselse, end Skolens øverste Classe er beregnet paa.

§ 7.

Alle Lærebøger, som bruges i Skolen, skulde forud være approberede af Directionen, og forsaavidt disse Lærebøger staae i Forbindelse med Hebraisk og Religion, af Menighedens Præst, dog at det er en Selvfølge, at den autoriserede Lærebog bør bruges ved Religionsunderviisningen.

§ 8.

Skolens Lærere ansættes af Directionen i Overeensstemmelse med de Regler, som gjælde for Almue- og Borgereskolevæsenet i Kjøbenhavn. De Lærere, der skulde antages i Religion og Hebraisk, maae, forinden de antages, underkaste sig en speciel Examination hos Menighedens Præst, naar de ikke paa anden Maade have godtgjort deres Duellighed.

§ 9.

En af Fristolens Lærere beskiftes af Directionen tillige til at være Overlærer, hvem Directionen har at meddele en Embedsinstrux. Foruden sin Pengegage har han fri Bopæl paa Skolen og

Brændsel, samt, hvis han formedelst Svaghed efter en Tjenestetid af mindst 10 Aar er nødsaget til at fratræde sin Plads, Afgang til en Pension af indtil 200 Rbdlr.

§ 10.

Hvert Aar tages af Hofraad Meyers Legatrente 100 Rbdlr., som tilfalde 4 af Skolens fortrinligste Elever, der have opnaaet en Alder af 10 Aar. De Børn, som engang ere udnævnte til at erholde denne Gave af 25 Rbdlr. Sølv aarlig, nyde samme, indtil de med Directionens Samtykke dimitteres, i hvilket Tilfælde igjen Andre udnævnes til at nyde Understøttelse. Pengene gjøres frugtbringende for dem, ved at indfattes i Overformhønderiet, og udbetales dem tilligemed de oplagte Renter, forsaavidt de have lært et Haandværk, saasnart de etablere sig som virkelige eller Frimestre, forsaavidt de have lært Handelen, naar de vinde Borgerskab paa at drive samme, forsaavidt de studere ved Universitetet eller den polytechniske Væreanstalt, i Løbet af de tre første Aar med en Trediedeel aarlig, og forsaavidt de ere Kunstnere, naar de have forladt en af Akademiets høiere Skoler. Dog kunne de, der applicere sig til Kunsten, aarlig erholde Renten af den for dem oplagte Sum fra den Tid, de freqventere Akademiets Skoler. Naar de nævnte Elever ved deres

Opførelse gjøre sig uværdige til den for dem bestemte Understøttelse, eller naar de af Forældrene imod Directionens Villie tages ud af Skolen, tabe de ei alene for Fremtiden deres Ret til Understøttelse, men endog al Fordring paa det, som alt for dem er henlagt, hvilket i saa Fald tilfalder Skolens Kasse. Det samme er ogsaa Tilfældet, naar en Elev dør, inden han faaer den for ham oplagte Sum.

Alle Skolens Børn forshnes med det fornødne Fodtøi, og, naar Kassens Forfatning tillader det, erholde Disciplene aarlig et Sæt Klæder.

§ 11.

Hvert Aar afholdes offentlig Skoleexamen i April eller Mai Maaned i Overværelse af Medlemmerne af Selskabet, af Disciplenes Forældre og af Andre, som dertil indbydes.

§ 12.

Efter fuldendt Examen finder en Høitidelighed Sted efter Directionens nærmere Bestemmelse. Til denne Høitid erholde Børnene Fodtøi; de, der dertil have gjort sig værdige, modtage Hofraad Meyers Legat, Præmier, offentlig Roes eller Dadel, ligesom ogsaa Omflytningen af Disciplene og Antagelsen af de nye bekjendtgjøres. Til denne Høitidelighed indbydes ei blot Lærere og Inspecteurer, men ogsaa samtlige Selskabets Med-

lemmer, Elevernes Forældre og Andre, efter Directionens Bestemmelse.

§ 13.

Disciplene dimitteres efter fuldbragt Underviisning i Forhold til deres Evner og tilkommende Livsbestemmelse. Ved Dimissionen modtager Disciplen en Attest om sin Opsørsel og sine Kundskaber. Saameget som mueligt paaligger det Directeurerne at faae de Dimitterede anbragte i en eller anden passende borgerlig Stilling.

Den i § 4 omtalte § 18 af Foundationen, angaaende Hofraad David Amiel Meyers omtalte Legat, lyder saaledes:

„Med Hensyn til de Friskolen for Drengbørn af den mosaiske Tro tilstaaede Renter af 50,000 Rbdlr. Sølvs fastsættes Følgende:

a) Renten tilfalder ifkun Skolen, naar og saalænge som dens Bestyrelse holder sig Skolens oprindelige Love, saaledes som de ved de senere ergangne Anordninger ere modificerede, efter rettelige, og saalænge som der af det mosaiske Troessamfunds Kasse udredes det ved Overeenskomst imellem Repræsentanterne for Menigheden og Directionen for Skolen bestemte Bidrag.

- b) For at paasee dette, skulle stedsse ivende af Executorerne være Medlemmer af Skolens Bestyrelse, og skal denne ikke staae under nogen Skolecommission, men umiddelbart under den Kongl. Direction for Almue- og Borger-skolevæsenet her i Staden. Naar ingen af Executorerne kan eller vil være Medlem af Skolens Direction, da have Repræsentanterne for det mosaiske Troesfællesskab at indberette det til det danske Cancelli og derhos at bringe 4 Candidater i Forslag, hvoraf Cancelliet vælger 2.
- c) Skulde Bestyrelsen desuagtet ikke efterkomme Skolens Love, og de senere angaaende Almue-skolevæsenet emanerede Anordninger, eller det mosaiske Troesfællesskabs Foresatte vægre sig ved at udrede det ovenfor bestemte Bidrag, da ere Executorerne eller de af det Kongl. danske Cancellie udnævnte Tilsynsmænd berettigede til efter steet Advarsel til de øvrige Directeurer ved Skolen, samt hvis denne ei frugter, ved et Børsel af 6 Maanedes, til at have Renten og anvende samme til en af dem under Navn af Hofraad Meyers Friskole for Drengbørn af den mosaiske Tro oprettende egen Skole for saadanne Børn, og paaligger det dem at paasee, at de ommeldte Love og Anordninger i denne Skole paa det nøiagtigste følges.

- d) Hvad enten den nuværende Friskole for Drengsbørn oppebærer Renten af de 50,000 Rbdlr., eller Executorerne eller de i deres Sted udnævnte Tilshyismænd ifølge det under Lit. c. Anførte hæve samme, blive stedse de Drengsbørn, der nyde fri Underviisning, tillige at forsyne med det fornødne Fodtøj, ligesom der ogsaa, naar Kassens Forsatning i sin Tid tillader det, aarligen gives Disciplene et Sæt Klæder.
- e) Fra Aaret 1824 tages aarligen 100 Rbdlr. Sølv, som tilfalder 4 af Skolens fortrinligste Elever, der have opnaaet en Alder af 10 Aar; de Børn, som eengang ere udnævnte til at erholde denne Gave af 25 Rbdlr. Sølv aarligen, nyde samme, saalænge indtil de med Directionens Samtykke dimitteres, i hvilket Tilfælde igjen Andre udnævnes til at nyde Understøttelsen. Pengene gjøres frugtbringende for dem og udbetales til dem tilligemed de oplagte Renter, forsaavidt de have lært et Haandværk, saasnart de etablere sig som virkelige eller Frimestre, forsaavidt de have lært Handelen, naar de vinde Borgerskab paa at drive samme, forsaavidt de studere, i Løbet af deres 3 første akademiske Aar med en Trediedeel aarlig, og forsaavidt de ere Kunstnere,

naar de have forladt en af Akademiets høiere Skoler; dog kunne de, der applicere sig til Kunsten, aarligen erholde Renten af den for dem oplagte Sum, fra den Tid af, de fre-
 qventere Akademiets Skoler.

- f) Tvende af Skolens Elever skulle stadigen, naar Directionen finder, at de dertil have Anlæg, undervises i Talmud og dens Fortolkere med videre dertil hørende. Hertil anvendes af de Skolen tillagte Renter aarligen 100 Rbdlr., hvoraf Læreren, der underviser Eleverne i disse Fag, nyde de 50 Rbdlr. Sølv, og enhver af Eleverne 25 Rbdlr. Sølv. De af Disciplene, som skulle nyde denne Pengeunderstøttelse, maae have opnaaet en Alder af 13 Aar og vedblive at modtage Underviisningen enten i Skolen eller andetsteds, efter Directionens Anviisning, og det i de Fag, denne bestemmer. Saalænge Eleverne erholde denne Understøttelse, nyde de, saavidt muligt, fri Bopæl i Skolen og staae ligesom dennes øvrige Elever under Bærgemaal af Skolens Direction, saaledes som i det fgl. danske Cancellies Skrivelse af 6te April 1811 er fastsat. De eengang antagne Elever nyde denne Understøttelse, indtil de have naaet en Alder af 20 Aar.

g) Naar nævnte Elever ved deres Opførelse gjøre sig uværdige til den for dem bestemte Understøttelse, eller naar de af Forældrene imod Directionens Villie tages ud af Skolen, da tabe de ikke alene for Fremtiden deres Ret til Understøttelse, men endog al Fordring paa det, som allerede for dem er henlagt, hvilket i saa Fald hjemfalder Skolens Kasse. Det Samme er og Tilfældet, naar en Elev dør, inden han hæver den for ham oplagte Sum.

* * *

Vi gaae nu tilbage til den historiske Gang af Skolen.

Den først afholdte offentlige Examen fandt Sted i Juni Maaned 1808; Udfaldet var meget tilfredsstillende. Den næste Examen afholdtes 1810, og de gjorte Fremstridt vare ikke mindre tilfredsstillende. Siden Skolens Oprettelse vare i disse 4 $\frac{1}{2}$ Aar 21 Elever bleve dimitterede, hvoraf 2 til Studeringer. Elevernes Antal var i Begyndelsen af 1810 efter Af- og Tilgang ikke større, end da Skolen blev aabnet. — Efterat Bestyrelsen havde indsendt til Cancelliet en Beretning om Skolens Tilstand og om denne Fristoles kraftfulde Medvirken til den jødiske Menigheds Uddannelse, som allerunderdanigst blev forelagt Kongen, har det behaget Allerhøiøstsamme at

beslutte: „Vi have med særdeles allerhøieste Velbehag erfaret den herværende Fattigskoles gode Tilstand og vedvarende Fremgang, hvilket tilkjendegives Bestyrelsen“.

Det vilde være altfor vidtløftigt at opholde os ved de offentlige Examinere i det Enkelte; vi maae kun tilføie, at disse i Almindelighed have været forbundne med en Høitidelighed, ved hvilken Leilighed i de første Skoleaar flere af Fædrelandets meest udmærkede Mænd, hvoriblandt Philosophen *Treschow*, Statsraaderne *Pram* og *Olsen* og flere af Byens Geistlige, have forskjønnnet disse Skolefester ved deres opmuntrende Taler baade til Skolens Velgjørere og til Eleverne, der ved denne Leilighed erholdt Præmier. Skolen har været heldig med Hensyn til Lærere, der med megen Iver og Nidkjærhed have taget sig af Skolen. Efterat Overlærer *Gedalia Moses* havde forladt os, blev hans Embede overdraget til den allerede i flere Aar ved Skolen ansatte og prøvede Lærer, *Stud. theol.*, siden Professor *Warnicke*, der ogsaa fra andre Skoler er noksom bekjendt som en dygtig Lærer. Det ebraiske Fag, som blev vacant ved Overlærerens Bortgang, overdroges til Institutbestyrer *L. Kalisch*, og som Religionslærer ansattes Skolens ældre Elev, Catechet *Levison*. Directionen har isøvrigt altid givet Skolens ældre Elever,

naar de fandtes duelige, Fortrinet for Andre ved Besættelsen af vacante Lærerpladser, saaledes ansattes L. J. Siesbye som Skrivelærer, A. Gumpert som Synge- og Tegnelærer (der desværre Begge ere afgaaede ved Døden), og Hr. Moritz som Skrive- og Regnelærer. Blandt Skolens øvrige udmærkede Lærere bør jeg nævne Student Steen, som nu er Præst i Norge, Digteren Henrik Hertz og nuværende Religionslærer i Gothenborg M. N. Henriques. Efter Professor Warnicks Død overdroges Overlærer-Posten til en af Skolens ældre Elever, Cand. phil. Syskind, der tillige underviser i Historie og Geographie, samt i det tydske Sprog. Efter Institutbestyrer Kalichs dødelige Afgang overtog Menighedens Præst, Dr. A. A. Wolf, det ebraiske Fag. Efter de ældre Bestyrere, Hr. Grosserer S. S. Triers og Gottlieb Euchels dødelige Afgang valgtes Silke- og Klædefræmmer J. Unna og Grosserer Benzin Bendix til Directeurer. Begge disse Mænd fortjene megen Aerkjendelse for den Iver og Deeltagelse, de have lagt for Dagen i Alt, hvad der angik Skolen og dens Elever. Ikke mindre Deeltagelse viste den desværre altfor tidligt afdøde Grosserer Jacob Salomon Meyer, der som Executor testamenti efter afdøde Hofraad Meyer deeltog i Bestyrelsen. Efter at afdøde Grosserer D. S. Jacobsen i en kort Tid havde været Medlem

af Bestyrelsen, valgtes i Aaret 1845 Dr. med. S. Ballin til femte Medlem af Directionen, og efter at han i 14 Aar har deeltaget i Bestyrelsen, maae vi meget beklage, at han, som har viist saamegen Kjærlighed og Interesse for vor Stiftelse, af Mangel paa Tid har seet sig nødsaget til at udtræde af Bestyrelsen.

Enhver vil let forstaae, at det har været mig en kjær Opgave at virke for denne Skole, og at det derfor ogsaa har maattet glæde mig at vinde Aerkjendelse for disse Bestræbelser. En saadan vistes der mig tilfulde fra forskjellige Sider, da Skolen den 3die Juni 1855 feirede sit 50-aarige Jubilæum.

I en meget talrig Forsamling overrakte Stændens Overpræsident Lange i Kongens Navn mig som Skolens Stifter Dannebrogordenens Ridderkors. Flere Deputationer fra Skolens Elever, fra Menighedens Repræsenter, fra Caroline-skolen, en Deputation fra Skolens Velgjørere og en stor Deel af Menighedens Medlemmer havde indfundet sig til Høitideligheden og tolfede mig deres taknemmelige Følelser, Paaskjønnelse og Lykønskning til denne Dag. Men fremfor Alt er denne Dag bleven forevigt ved Stiftelsen af et Legat under Navn af det Nathansønske Jubel-Legat, idet nemlig 331 af Menighedens Medlemmer have sammenstødt 2,900 Daler, og 150 af de fra Skolen

dimitterede Elever have sammenfudt 1,050 Daler, hvilke 3,950 Daler blev tilsendt Skolens Direction i kongelige Obligationer; det blev overdraget mig at oprette en Fundats for Anvendelsen af Renterne af dette Legat, og jeg har i min Levetid saaledes selv at vælge den eller de Elever af Skolen, som skulle nyde Godt af samme. Foreløbigen har jeg bestemt Renterne til Skolens Elev Student Heckscher, der for Tiden opholder sig i Breslau for at studere den jødiske Theologie. Han nyder denne Understøttelse til 11te Juni 1860. Efter den Tid har jeg bestemt Renternes Anvendelse til Underviisning i første Klasse i det engelske eller franske Sprog. Hr. Catechet Cohen har som et erkjendeligt Beviis paa sin Paastjønne af Stifterens Virksomhed selv sammensparet 100 Daler til et Legat, hvis Rentes Anvendelse han nærmere vil bestemme.

Saaledes har man fra mange Sider søgt at forstjønne denne Dag. Den allerstørste Belønning for mine Opoffrelser har jeg dog fundet i Elevernes Opførsel og Færd i de forskjellige Livsstillinger, hvori de ere indtraadte, efterat de have forladt Skolen.

Antallet af de dimitterede Elever er 430, af hvilke, saavidt mig bekjendt, 67 ere afgaaede ved Døden; men muligen ere flere døde, da Mange have forladt vort Fædreland, uden at jeg senere har

hørt fra dem. De Livsbaner, som Eleverne have valgt, ere Studering, Kunst, Haandværk, Handel, Fabrikvæsen, Nogle ere ogsaa gaaede tilspes. Af de Studerende maa jeg fremfor Alle nævne Præsten i Wien J. N. Manheimer. Han blev dimitteret fra Skolen den 1ste November 1808 til Metropolitanskolen, og bestemte sig til at studere den jødiske Theologie. Da jeg stiftede Skolen, var jeg betænkt paa i Skolen at uddanne nogle jødiske Theologer, og det lykkedes mig aldeles med Manheimer. Han nød privat Underviisning paa min Bekostning, især hos den forhænnævnte Gedalia Moses, en af Tidens meest udmærkede jødiske Theologer. Manheimer udmærkede sig ved alle Examiner og blev Student 1814.

Den anden Elev, som bestemte sig til Studering, var Behrend Jacobs, men med ham gik det ikke saa heldigt, skjøndt han havde hyppelige Anlæg. Han dimitteredes fra Skolen 1810; jeg lod ham undervise i Latin, og han kom senere i det Schouboefte Institut, men blev ikke Student. Han gav Underviisning og reiste senere til Udlandet, hvor han døde.

Den Tredie, som jeg lod studere Theologie, var Menighedens nuværende Catechet, Dr. Levison; jeg lod ham forberede til Studering af Student Rosen; han blev i 1817 dimitteret fra Skolen til Borger-

dydskolen paa Christianshavn og blev Student i 1822.

Alle øvrige Forsøg paa at lade de meest Begavede uddanne til jødiske Theologer mislykkedes, da de Elever, som havde bestemt sig til Studeringen, senere valgte andre Baner. En høist begavet Elev Wulff J. Siesby (Broder til Redacturen) dimitteredes fra Skolen i 1810; jeg lod ham privat undervise af nuværende Rector ved Frederiksborgs Skole, Hr. Statsraad Flemmer, og han blev Student i 1819 med Characteren Laud et publico encomio orantus. Han blev en dygtig Læge, men døde desværre i en tidlig Alder.

H ma

Af de nu levende Elever, som have valgt den videnskabelige Bane og fra Skolen bleve dimitterede til de lærde Skoler her i Staden, ere: Dr., R. af D. J. Piques, Lærer i forskjellige Skoler her i Byen L. Simonsen, Dr. Simon Levin paa Silb, Overlæge Nota Salomon, og Just Haurwitz, Læge i Horsens, samt Underlæge Gedalia.

Blandt dem, som have bestemt sig til Kunsten, og søgt Kunst-Academiet, nævner jeg: Gumpert og Levin Siesbye, Begge døde, dernæst Geske Salomon, for Tiden i Gothenborg, Kobberstikker Ballin, for Tiden i Paris, Billedhugger M. Levin. Jeg maa dernæst nævne afdøde Musiklärer Manheimer og Polytechniker Jacobson (ansat som

Bestyrer for en Fabrik i Sverrig). Flere ernære sig ved Underviisning, og deriblandt den hæderlig bekjendte Lærer Lipmanson i Stockholm. Fremdeles maa jeg nævne Lithographen Behrens, Verider Henriques (for Tiden i Hamborg), samt Skuespillerne Haurwitz og Lavino.

Iblandt de dimitterede Elever, som have gjort sig bekjendt ved literair Virksomhed, maa jeg nævne tvende Redacturer: Eduard Meyer og Gottlieb Siesby.

Mange Elever have valgt Handelen i dens forskjellige udstrakte Grene, og det er glædeligt, at der iblandt disse findes mange dygtige Mænd, som forestaae ikke ubetydelige og omfattende Forretninger baade her og i Udlandet. Vi ville iblandt Andre nævne: Grossererne Ludvig Levin, B. A. Levy, Michael Meyer, Simon Kalkar og Sophus Børensen, Vexelererne Jacob Simonson og Fraenkel, Banquier Gedalia, Kræmmer A. Levin, Boghandler Levin i Aarhus og A. Levy her. Flere ere etablerede i Udlandet.

Ifke mindre dygtige Haandværkere findes iblandt de dimitterede Elever baade her, i Provindserne og selv i Udlandet. Saaledes ere Brødrene Mendel begge blevne dygtige Fabrikanter; den ene, David Mendel, en meget driftig Tøisfabrikant her i Byen, og Broderen driver en ikke ubetydelig Fabrik i Stock-

holm. Det vilde være altfor vidtløftigt her at anføre Navnene paa alle dem, som have etableret sig som Mestres; vi ville dog nævne Nogle af dem: Malermestrene Berlin og Baruch, Glarmester Meyer, Bogtrykkerne Levin (nylig død), Levison og Dettinger, Dreiermester Heymann, Smedemester Trier, Snedkermester Levison, Guldsmedmester Syskind, Skrædermester Cordosa.

Vi kunne ikke slutte denne Oversigt, uden at nævne en Elev, hvis Løbebane var meget mærkelig, nemlig den nylig som Eier af flere Public houses i London afdøde Jacob Cantor. Fra Skolen blev han i Aaret 1810 dimitteret til Bogtrykker Græbe; men han var meget ustadig og gik tilføjes med et Skib til Ostindien, som han forlod i Batavia, og gik til Amerika, hvorfra han gjorde mange Reiser, især til Østersøen. Han traadte senere i det engelsk-ostindiske Compagnies Tjeneste, hvor han forblev i flere Aar, erhvervede sig en lille Sum Penge, og giftede sig derpaa med en Enke i London, hvor han, som ansørt, etablerede tvende Ol- og Viin-Huse; og var som Besidder af disse temmelig anseet og erhvervede sig nogen Formue. Han var dansk med Liv og Sjæl og viste sig meget taknemmelig mod Skolen, og især mod Fors., som stedse havde taget sig af ham.

Skolen bestyres nu af Grosserer Alfred Meyer og Forfatteren, Begge som Executores testamenti efter afdøde Hofraad Meyer, fremdeles Grosserer Philip som Medlem af Repræsentationen og Borgerrepræsentant M. S. Bing og H. Fredericia som valgte af Velgjørerne.

* * *

En Stiftelse, som paa det Nøieste staaer i Forbindelse med Friskolen for Drengbørn, er den i Aaret 1810 stiftede Carolineskole, en Friskole for Pigebørn. Det var den første heldbringende Gjerning, hvormed de i Slutningen af 1809 udnævnte Repræsentanter begyndte deres Virksomhed.

Det var ogsaa paa den høieste Tid, at man tog sig af Pigebørnene, som ganske havde været overladte til dem selv og udsatte for den største Demoralisation. Men Oprettelsen af en saadan Skole var forbunden med store Udgifter, og Tidspunktet under Krigen var just ikke det heldigste for en slig Stiftelse. Imidlertid havde Hofraad D. A. Meyer opmuntret Repræsentanterne ved at tilbyde en Gave af 2,000 Species, naar man ved Subskription kunde tilveiebringe de fornødne Pengemidler. Foretagendet fandt overalt i Menigheden Understøttelse, og 187 Medlemmer tegne sig til Fonden for omtrent 12,000 Dal. Cour. og i aarlige Bidrag for

1879 Daler. Repræsentanterne udnævnte en Comitee, bestaaende af Mægler og Ridder Wesfeldt, Kjøbmand Joseph Raphael junior og nærværende Forfatter, til at gjøre Udkast til en Skoleplan, samt bestemme de øvrige til den tilsigtede Anstalt fornødne Indretninger. — For at sikre Skolen et passende Lokale købtes Gaarden Nr. 125 i Pilestræde for 15,000 Daler. Ifølge Comiteens Forslag stete der ogsaa en Opfordring til Fruentimmerne i Menigheden til at tegne sig Hver for 2 Daler aarligt, og 155 Belgjørerinder efterkom denne til dem rettede Anmodning. Comiteen forfattede dernæst et Skolereglement, som blev antaget af Repræsentanterne og de tegnede Belgjørere. Da nu Alt var forberedt til at aabne Skolen, ansøgte Repræsentanterne Hs. Maj. Kongen om, at Skolen maatte bære Navn af „Caroline-skolen“, og at Hendes kongelige Høihed Kronprindsesse Caroline vilde være Skolens høie Beskytterinde. Kongen bevilgede det gjorte Andragende, og Repræsentanterne modtog fra det danske Cancellie følgende Skrivelse:

„Det har allernaadigst behaget Hans Majestæt under 13de d. M. at resolve saaledes:

I Anledning af vedlagte allerunderdanigste Ansøgning fra Repræsentanterne for den jødiske Menighed i Kjøbenhavn, ville Vi allernaadigst have Bort Cancellie paalagt at tilkjendegive samme, at

Vi, idet Vi med allerhøieste Velbehag anseer den roesværdige Nidkjærhed, med hvilken den jødiske Menighed stræber at forbedre den fattige Ungdoms Underviisning og Dannelselse, tillige med allernaadigste Tilfredshed indvilger i Repræsentanternes fremsatte Ønske, at maatte give den af dem oprettede Fattigskole Navn af Caroline-Skole, og at Vor høitelskede, kjære Datter, Hendes kongelige Høihed Kronprindsesse Caroline maatte være denne Stiftelses Beskytterinde.

Hvilken allerhøieste Resolution herved tjenstligst tilmeldes dHr. Repræsentanter for den jødiske Menighed til behagelig Efterretning.

Det kongelig danske Cancellie, den 15de Sept. 1810."

Med Generalforsamlingen bleve Medlemmerne af ovennævnte Comitee valgte til Directeurer for Carolineskolen. Efter Reglementet skal altid en af Repræsentanterne være Medlem af Directionen, som tillige er Skolens Casferer. Directionen antog Madame Dorcheus til første og Bomsfru Lovise Svendsen til anden Lærerinde i Haandarbeide, den forhen nævnte Hr. Brandt til at undervise i Dansk, samt i Skrivning og Regning, Hr. Rosoed, som blev fordeeltagtigt bekjendt som Præst paa Vol-land, i Forstandsøvelse, Hr. Rudolph i Geographie, Hr. Hansen i tydsk Læsning, og Hr. Jon af

i ebraisk Læsning. Hr. Brandt blev tillige ansat som Inspecteur ved Skolen. I Løbet af det første Skoleaar antoges Jomfru Jensen til at undervise i at flette Straa og sye Hatte. Madame Belthin blev antagen til at undervise i Sang.

Paa Hendes kongelige Høihed, Skolens høie Bestytterindes Fødselsdag, den 28de October, blev Skolen aabnet med 52 Elever. Skolen lader efter Reglementet Børnene undervise i den jødiske Religion, bibelsk Historie, dansk Læsning og Stiil, saaledes, at de, naar de forlade Skolen, taaleligen kunne op sætte deres Tanker i det danske Sprog, tydsk Læsning, Skrivning, Regning, Geographie, Tegning og lidt Sang, Hørspind, Linnedsyning, Strikning, Skrædersyning efter Maal og Brodering. Desuden maa Bestyrelsen være betænkt paa med Skolen at forbinde en Industri-Anstalt, hvori Børnene sysselsættes med et eller andet til Industrifaget henhørende Arbeide. Endelig drager Bestyrelsen Omhu for, at Eleverne, saavidt dette lader sig gjøre, blive øvede i Huusgjerninger. — Eleverne deles i 3 Classer og undervises 8 Timer daglig.

Disse Bestemmelse modtog senere nogle Modificationer og Forandringer, og da Elevernes Antal tiltog, fandt vi det hensigtsmæssigt at oprette en 4de Klasse, et Slags forberedende Klasse.

Efter Reglementet have Belgjørerinderne i For-

ening med Directionen at vælge 6 Inspectricer; de første Valg faldt paa Frøken Hanne Jacobsen, og Celine Unna, Fruerne Jacobi, Wesfely, Rachel Henriques og Fromme Trier, som Alle med megen Nidkjærhed toge sig af Skolen. Eleverne bleve strax ved Skolens Åbning nyklædte, og den Bestemmelse blev tagen, at Eleverne hvert Aar skulde have et Sæt Klæder, 2 Par Skoe, 2 Par Strømper og 2 Særke.

Stiftelsens høie Bestytterinde besøgte i Løbet af det første Aar Skolen, lod flere af Eleverne examinere og yttrede sin høie Tilfredshed med de allerede gjorte Fremskridt. Eleverne viste strax megen Ærvillighed og gjorde i det første Aar mærkelige Fremskridt, men desuagtet fandt Directionen det rigtigst at udsætte den aarlige offentlige Examen til 1812.

Imidlertid blev dog Skolens Høitidsdag, den 28de October (Stiftelsens høie Bestytterindes Fødselsdag), 1811 festligholdt og det i Reglementet foreskrevne aarlige Valg foretaget. Bestyrelsen lod paa egen Bekostning foranstalte et Aftensmaalid til Børnene. Til Forhøielse af Festens Glæde havde det behaget Hendes kongelige Høihed at skjænke Stiftelsen sit Portrait, hvilket blev ophængt i Directionens Forsamlings=Sal.

Med Hensyn til Skolens oeconomiske Forfatning

gik det denne Skole ligesom Drengeskolen, paa Grund af Landets Pengevæsens sørgelige Tilstand. Allerede det første Aar efter Skolens Stiftelse havde den en Underbalance, endskjøndt der var indkommet ikke faa frivillige Gaver baade i Penge og Tøi til Klædningsstykker, og Directeur Wesfely maatte gjøre Forskud; det Samme var Tilfældet, da denne Hædersmand havde frattraadt Bestyrelsen, og hans Eftermand, Grosserer M. S. Trier, maatte da komme Skolen til Hjælp med betydelige Forskud. Af Menighedens Kasse hidroges aarligen 500 Daler Sølv, men senere er det blevet nedsat til 200 Daler.

Vi havde mange Vanskeligheder at bekæmpe, og Stiftelsen havde maattet standse i sin Virksomhed, hvis ikke Executores testamenti efter Hofraad Meyer havde sikket vor Stiftelse en aarlig Rente af 30,000 Daler; det hedder i en trykt Beretning fra Bestyrelsen: Man har saaledes sørget for, „at det Lys, som Hofraad Meyer har tændt for vor Skole, medens han levede, ei bliver slukket i hans Grav, det er et evindeligt Lys for Stiftelsen.“

Skolens Pengeanliggender bleve nu efterhaanden ordnede. Ved Omskrivning efter Forordningen af 5te Jan. 1813 blev Skolens Gjæld paa Gaarden, 11,500 Daler Cr., omstrevet til 5,350 Daler Sølv, som bleve betalte ved Realisation af endeel Obligationer, som Kassen eiede. Skolens Gaard blev

altsaa i Alt betalt med 3500 Rdlr. Sedler og 5350 Sølv. Stiftelsen har senere faaet flere Legater, hvorover nedenunder en udførlig Oversigt. Vi afskrive her Bestemmelsen i Foundationen angaaende Hofraad Meyers Legat:

„De Renter, der ere tillagte Caroline-skolen, tilfalde samme ikkun, naar og saa længe som dens oprindelige i Reglementet for Skolen af 1810 bestemte Plan, forsaavidt som den stemmer med de almindelige Anordninger angaaende Skolevæsenet, i det Væsentlige følges, og forsaavidt som der af det mosaiske Troessamfunds Kasse udredes det til Skolens Udgifter fornødne Tilskud. For at paasee Opretholdelsen heraf, skal altid een af Executorerne være Medlem af Directionen, og naar ingen af os kan eller vil have dette Tilsyn, da udnævner det Kongelige danske Cancellie en Mand til denne Function. Skulde denne Plan derimod nogensinde i Fremtiden ikke følges, eller det nævnte Tilskud ikke blive udbetalt af Menighedens Forsatte, da ere Executorerne, eller efter vor Afgang den af det Kongelige danske Cancellie udnævnte Tilsynsmand, berettigede til at anvende Renten til Underviisning og Klædning af fattige Pigebørn af det mosaiske Troessamfund, enten samlede i en anden Skole, eller adskilte i flere Skoler. I Aaret 1824 udnævner Skolens Direction 4 af sammes over 10

Naar gamle Elever, som fortrinligen udmærke sig, og for hver af disse oplægges der aarligen, saalænge de søge Skolen, og indtil de med Directionens Samtykke forlade samme, 25 Rdlr. Sølv, hvilke for dem gjøres frugtbringende. Naar een eller flere af de saaledes udnævnte Piger forlade Skolen, da udnævner Directionen een eller flere andre Elever i deres Sted, saa at der stedse ere 4, som nyde godt af denne Gave. Med disse Penge forholdes der iøvrigt i eet og alt saaledes, som ovenfor i § 5 er bestemt, angaaende de for Eleverne i det værnste Opdragelses- og Underviisnings-Institut henlæggende Summer*), dog med den Forandring, at de for Eleverne af Carolineskolen opsparede Capitaler hjemfalde nysnævnte Skole, naar Eleverne, for hvilke de ere henlagte, have gjort sig uværdige til Gaven eller døe i ugigt Stand. I Tilfælde af at Skolen ifølge det Ovenansførte ikke længere erholder de i § 2 Nr. 20 nævnte Renter, da tilkommer det Executorerne

*) „Fra den Tid af Eleven med Directionens Samtykke forlader Institutet, oppebærer hun Renten af den for hende successive oplagte Capital med Renter, hvorimod hun først hæver den for hende henlagte og cumulerede Summa, naar hun indlader sig i Ægteskab, og udbetales den da til hende under Navn af Brudeudstyr fra Højraad Meyers Legat.“

at udnævne de 4 Elever, der skulde nyde forbedte aarlige Gave af 25 Rdlr. Sølv."

Paa Skolen modtages Sytøi imod Betaling, Indtægterne, efter Fradrag af Udgifterne til Synaale og Traad, tilfalde Skolens Kasse. I Januar 1813 begyndte man paa at indrette et Bæverie i Skolen, for derved selv at kunne lade forarbejde det nødvendige Tøi til Børnenes Klæder. Man havde tillige det Diemed med denne Indretning, at lade nogle af Børnene herved undervise i Bævning. 4 Stole bleve anskaffede, hvortil Skolen fik en Gave af 700 Daler. Vi vedbleve ikke længere med denne Indretning end til 1818, fordi den ikke svarede Regning længere, da Tøiet kunde kjøbes billigere, end det blev fabrikeret paa Skolens eget Bæverie.

Med Hensyn til Bestyrelsen er følgende at anføre: Efter Skolens sande Velgjører, Hr. Triers Udtrædelse af Bestyrelsen i Aaret 1822, indtraadte i samme Grosserer J. E. Bendix, som Medlem af Repræsentantskabet, og da han i Aaret 1823 fra- traadte, valgte Repræsentantskabet af deres Midte Grosserer B. A. Meyer. Ved dennes Fratrædelse valgte Repræsentantskabet Grosserer Benzin Bendix; Hr. Meyer, som efter Hr. Raphaels Ud- trædelse af Directionen (1825) hvert Aar blev valgt paanh af Velgjørerne, er ogsaa nu Directeur, og

jeg vedblev at være i Bestyrelsen som Executor testamenti efter Hofraad Meyer. Der har altsaa siden 1824 ingen Forandring fundet Sted ved Bestyrelsen, uden den, som er foranlediget ved Bexlingen af de Mænd, som ere indtraadte fra Repræsentantskabet. De af dette Valgte vare, efter Hr. Bendix's Fratrædelse, d'Hrr. H. J. Fredericia, H. J. Bing, Grosserer Levysohn, M. H. Bing, og derpaa den nuværende Directeur, Hr. J. M. Trier.

Bestyrerne have viist megen Interesse for Carolineskolen, men fremfor Alle er det dog afdøde Joseph Raphael, han, som ogsaa lagde den første Grund til Skolen, som var en ufortrøden og nidkjer Medarbejder til vor Stiftelses Tarv, og selv efter at han var udtraadt af Bestyrelsen, viste han, lige til hans Død 1837, den samme Varme og Interesse for Alt, hvad der kunde gavne Skolen og dens Elever. Bestyrelsen har fundet det passende, som et varigt Minde og Tegn paa Taknemlighed mod den Afdøde, at lade hans af Eckersberg malede Portrait copiere og ophænge i Skolens Sal.

Directionen har altid fundet en varm og nidkjer Medvirken hos de Inspectricer, som hvert Aar valgtes af Velgjørerinderne. Efter Reglementet skulde hvert Aar afgaae 3 Inspectricer, som kunde vælges paany, hvilket ogsaa næsten altid var Til-

fældet ved de aarlige Valg indtil 1838. Men da besluttedes i en Generalforsamling af Belgjørerinderne, at, istedetfor 3, skulde kun afgaae 2 hvert Aar, men at samme ikke samme Aar kunde vælges paany. Inspectricerne indfinde sig stadig paa Skolen, have Tilsyn med Børnenes Haandarbeide, og sørge for Alt, hvad der henhører til Elevernes Beklædning, og for hvad der angaaer sammes fremtidige Bestemmelse, naar de forlade Skolen.

Inspectricernes Medvirken er altsaa af den største Bigtighed for Skolen, og Erfaringen har ogsaa viist det. De have med en sjelden Ufortrødenhed, sørget for, saavidt muligt, at anbringe Eleverne hos gode Familier, som She- og Huus-Tomfruer og som Koffepiger, efterat man først imod Betaling af Skolens Kasse havde ladet dem lære at koge. Flere af Børnene bleve ogsaa anbragte i selve Inspectricernes Huse. De understøtte dem, som ere meest trængende. I den seneste Tid have de endog ved Hjælp af frivillige Bidrag understøttet de dimitterede Elever, forinden de have fundet Emploi, især naar de have bestemt sig til at blive Lærerinder, saalænge som de søge de høiere Dannelses-Anstalter. Nogle af Inspectricerne have endog selv givet dem Underviisning i fremmede Sprog og i Musik. Vi maae saaledes fremfor Alle nævne Frøk. Fred. Wallich, som har offret megen Tid i den Henseende; ogsaa var dette Tilfældet med

Fruerne Frederikke Jacobsen, Anrich, Betty Dessau, og med en af de forhenværende Elever Frederikke Kalkar. Flere af Skolens Elever bleve ogsaa valgte til Inspectricer, saasom Rose Salomonsen, Nikke Meyer, Sara Dessauer, Virgitte Melchior (Nathan), Frederikke Kalkar og Augusta Meyer.

Med Hensyn til Lærerinder og Lærere have vi nu følgende at anføre. Efter Madame Dorscheus's Død blev Madame Jversen ansat som første Lærerinde ved Skolen, som hun vedblev at forestaae indtil nogle Aar før hendes Død i Aaret 1836. — Efter hendes Afgang ansattes en af Skolens ældste Elever, Helene Speyer, nuværende Madame Simonsen, hvem det tillige er paalagt at udføre de Forretninger, som før vare overdragne Inspecteuren, og efterat Jomfru Svendsen havde opgivet sin Lærerinde=Post, blev denne ligeledes overdragen til en forhenværende Elev af Skolen, Sophie Levh, og da Antallet af Børn stedse tog til, og vi vare nødsagede til at oprette en 4de, en Forberedelses=Klasse, saa blev denne Klasse overdragen til en anden Elev af Skolen, Jomfru Hanne Selig. Ogsaa i Skrådershyning undervise for Tiden tvende af Skolens tidligere Elever: Lea Levin og Edel Schotlænder. Det har været glædeligt, at vi kunde besætte disse Lærerinde=Poster med dem, som

selv vare blevne uddannede i vor Skole. — Hr. Brandt forlod Skolen i 1815; vi tabte i ham en af de bedste og meest samvittighedsfulde Lærere. Vi vare desværre ikke saa heldige med tvende af hans Eftermænd. Men i 1814 ansattes den her før omtalte, nuværende Præst, J. N. Manheimer som Lærer i Religion, og han har bidraget særdeles meget til Børnenes religiøse og moralske Dannelse. Efter Hr. Manheimers Vortreise overtog Hr. Catechet Levhjon Underviisningen i Religion; han underviste ogsaa en kort Tid i Dansk. Vi have senere haft flere Lærere i sidstnævnte Fag, og deriblandt ogsaa Pastor Troels Smith, men ingen af samtlige Lærere i Dansk har overtruffet den nærværende dygtige Lærer, Hr. Cand. theol. Sakier, der allerede i flere Aar har været ansat baade i Dreng- og Pige-Skolen. Blandt de mange Lærere som have været ansatte ved Skolen, maae vi nævne: Major Thuff, Cancelliraad Holm, der i mange Aar var Lærer i Historie og Geographie, Procurator Simonson, Digteren Herz, Byfoged Elberling, Justitsraad Speyer, Secretair Desjau, Copist Flindt, Hr. Moritz, Pastor Chr. Wolf, der i flere Aar med meget Held har givet Underviisning i Regning. I hans Sted antoges den almindelig anerkjendte, dygtige Lærer, Cand. Femmer.

Skolen fejrer hvert Aar sin Stiftelsesdag efter

afholdt Examen, ved hvilken Heilighed det bestemmes, hvilke Elever der skal tilkjendes Hofraad Meyers Legat, samt andre Præmier. I de første Aaringer efter Skolens Opførelse holdtes Taler af Kjøbenhavns Geistlige, hvoriblandt ogsaa afdøde Biskop Valle, hvis ærværdige Personlighed og hjertelige Tale gjorde et dybt Indtryk paa den meget talrige Forsamling og Eleverne. Skolens 50aarige Jubilæum vil, hvis Gud vil, blive høitideligholdt til næste Aar. Fra Skolen er hidtil blevet dimitteret 413 Elever, hvoraf 135 ere blevne gifte, og 60 ere døde. Elevernes Antal er efterhaanden aftaget, og medens vi i 1829 havde et Antal af 87, søges Skolen for Tiden kun af 42, hvilket i flere Henseender er glædeligt. Man maa dog ikke søge den væsentlige Grund til denne Formindstelse i Trængens Aftagen. Sagen er denne. I tidligere Tid fandtes der mange trængende Familier iblandt den yngre Deel af Menigheden, som havde mange Børn, hvilket for Tiden ikke er Tilfældet; de trængende Familier ere vel lige saa mange som paa hiin Tid, men de bestaae dog meest af ældre Folk. Ubesindige Giftermaal, som i ældre Tid fandt Sted iblandt Jøderne, ere langtfra saa hyppige mere. En anden Grund maae vi, mærkeligt nok, søge deri, at der i de seneste Aaringer ikke er blevet født saa mange af Qvindeskønnet som før, og endelig har den yngre Slægt lagt sig mere efter

saadanne bestemte Næringsveie, der nu ere aabne for dem, og Trangen for saadanne er derfor afdragen.

Jeg har allerede bemærket, at vi lade flere af Eleverne, som ere bestemte til Lærerinder, fortsætte deres Underviisning i andre Skoler, for at uddanne dem deels til Gouvernanter og deels til at give Underviisning i Sprog.

De, som have valgt denne Bane, og tildeels med særdeles Held, vare: Mariane Levin, Hanne Abrahamsen, Frederikke Kalkar, Emma Samson, Hanne Gerson, Hanne Adler og Bella Levin. For Tiden søge tvende Elever Fruken Zahles Institut for at uddanne sig til Gouvernanter. Vi maae ogsaa særskilt nævne tvende Elever, nemlig Søstrene Neumann, hvoraf den ældste, Birgitte, dyrker Malerkunsten og allerede har aflagt Prøve paa Talent; den yngre, Rebekka, som er begavet med en smuk Stemme, er bleven underviist i Sang hos Professor Kung og senere ved Manges Understøttelse reist til Italien for mere at uddanne sig der; hun har heller ikke skuffet vore Forventninger; hun er nu ansat som Sangerinde ved de bedre Theatre i Italien og gjør megen Lykke der. Mange af Eleverne ernære sig hæderligt, selvstændigt, deels ved Modehandel, Udsalg af færdigt Linned, Traadhandel og ved Dameskræderie. Nogle ernære sig ogsaa

ved Dame = Frisering. Af dem, som fornemmelig have udmærket sig som Huusbestyrerinder, maa jeg nævne Sara Gottschalk. Mange ere blevne særdeles lykkelig giste med hæderlige og velhavende Mænd.

Skolens Udgifter, omtrent 3000 Rdl. aarligt, blive fornemmelig dækkede ved Renten af de Legater, som ere tillagte Skolen, nemlig:

Hofraad Meyer	30000 Rdlr.
Grosserer Levy	2500 "
R. A. Unna.	611 "
Abnon Philipsen	150 "
Hofraad Gerson.	1250 "
H. J. Bing.....	200 "
J. M. Wulff	1500 "
J. A. Schottländer	25 "
J. A. Dessau har stænket med 4 pCt. Obligation	100 "
3 Skolens Fond.....	2377 "
Hofraad Hambro i 3 pCt. danst engelsk Obligation 1662 ¹ / ₂	
En Bank-Actie af Skolens egne Midler 800 Rdlr.	

Jalt 38713 Rdlr.

samt 1662¹/₂ 3 pCt. Obligation
og en Bank Actie paa 800 Rdlr.

Af afsøde Marcus Martin Henriques Legater

er desuden Skolen bleven tillagt omtrent 2400 Rdl., ligeledes af Justitsraad Eibeschiüz's 2500 Rdl. Carolineskolen eier altsaa for Tiden en Capital af omtrent 63,000 Rdl. foruden Skolens Gaard, som kun er be- hæftet med 3900 Rdl., hvoraf Renten fuldkommen dækkes ved Hunsleien af forskjellige Veiligheder, som beløber sig til 302 Rdl. Skolens Udgifter ere altsaa for største Deel dækkede ved Legaterne.

Efterat vi nu have givet en udsørlig Efterretning om begge Friskoler, hvis vigtige Formaal er blevet kronet med saa meget Held, vende vi tilbage til at afhandle Menighedens indre Anliggender. Forinden de nye Repræsenteranter vare blevne ud- nævnte i 1809, bevirkede jeg Ophævelsen af den før omtalte Rjødafgift (see S. 87), eller et Slags Mo- nopol, ifølge hvilket Jøderne vare tvungne til at købe Rjødet (causcher) i de af Forstanderen etablerede Udsalgssteder. Foruden den omtalte Priis, maatte man erlægge i Skat til Menighedens Kasse 2 Sk. af hvert Pund Rjød. Med denne Indtægt vedlige- holdtes Menighedens Udgifter. Alle de Familier, som altsaa ikke holdt sig til causcher Rjød, men forsynede sig med Rjød fra de andre Slagteboder — af slige Fa- milier fandtes mange, og netop velhavende og rige Fa- milier — bleve frie for Skatten, der saaledes udeluk- kende faldt paa de andre Familier, hvoriblandt var 150

fattige eller ubemidlede, hvilket var saameget mere tryk-
kende, da, som bekjendt, de fattige Bøder leve meest af
Kjøbmad. Hertil kommer, at man i Udsalgsstedet
blev vilkaarligen behandlet, og ofte var Forraadet
ikke tilstrækkeligt. Da der ingen Control fandt Sted,
saa var Alt overladt til de ved Udsalget ansatte
Mænd, og Underslæb kunde saaledes ikke undgaaes.
Menighedens Kasse kom alt mere og mere i Under-
balance og i Gjæld, da Indtægterne ikke svarede til
Udgifterne. Jeg forestillede Repræsentanterne hele
Sagen, og gjorde dem opmærksom paa, at det var
paa Tiden at opgive Monopolet og Kjøbskatten,
at paaligne Udgifterne paa samtlige Medlemmer
efter Evne, og befrie de Fattige for Skatten. Men da der
vilde medgaae en Tid, forinden den Sag kunde ordnes,
og med at afbetale Gjælden, tilbød jeg med 3 andre
Medlemmer af Menigheden at forestaae og kontrollere
Udsalget med Alt, hvad der stod i Forbindelse her-
med. Repræsentanterne overbevistes om Nødvendig-
heden af at indføre en saadan Forandring, og under-
støttede en Ansøgning, som jeg i denne Anledning
har indgivet til Cancelliet. Dette bevilligede For-
slaget. Den kongelige Bevilling af 15de August
1806 lyder saaledes:

„Vi Christian den Syvende, af Guds
Naade Konge til Danmark og Norge, de Benders
og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsteen, Stor-

marn, Ditmarsken og Oldenburg, gjør bitterligt: At efter som Lion Israel, Moses Bendix, Gerson Melchior og M. L. Nathanson, af den jødiske Menighed i Vor Kongelige Residents-Stad Kjøbenhavn, for Os allerunderdanigst have andraget, at de af Repræsentanterne for bemeldte Menighed ere blevne bemyndigede til i Stedet for Kjød=Afgivten 2 Skill. pr. Pund, at paalægge Menigheden forholdsmæssig saameget, at deraf dens Udgifter, som efter en derover forfattet Liste vil beløbe omtrent 4500 Rdlr. aarlig, kunne bestrides, og alle de til Kjødvæsenet henhørende Udgifter i dets Sted bortfalde, men at det til dette Diemeds Opnaaelse ansees passende at taxere alle heri Staden boende Jøder, uden Hensyn til hvad Menighed de henhøre, eller hvad Næring de drive, de Fattige allene undtagen, til at bidrage et aarligt Contingent til Udgiftens Bestridelse; hvilken Taxation de formene kunde skee paa den Maade, at efter foregaaende Bestemmelse kunde enhver især tilfiges at møde for dem, for at erklære, hvad han frivillig vil bidrage til at bestride Udgifterne; skulde da denne frivillige Forpligtelse stemme overeens med eller være høiere end den af dem satte Taxt, da kunne samme betragtes som en usfravigelig Regel, indtil en nye Taxt fandtes fornøden; skulde derimod de Indkaldte taxere sig selv ringere

end den af dem satte Tagt, og al mundtlig
 Forestilling være forgjæves, det da af Bort Danske
 Cancellie bedst kunde afgjøres, hvad burde udredes
 af den, som saaledes viser sig uwillig til at bidrage
 efter Evne, hvorhos de allerunderdanigst have
 anholdt om, at det maatte tillades Dem paa denne
 Maade at søge de Bidrag tilveiebragte, som an-
 sees fornødne til at kunne afholde de aarlige Ud-
 giøfter ved Communen: Saa ville Vi, efter for-
 nævnte Supplicanternes allerunderdanigst gjorte An-
 søgning og Begjæring, hvori Repræsenterne for
 den jødiske Menighed have erklæret at være enige,
 Allernaadigst have bevilget og tilladt, saa og her-
 med bevilge og tillade: at fornævnte Lion Is-
 rael, Moses Bendix, Gerson Melchior og
 M. L. Nathanson maae paa den af dem fore-
 slagte og af Repræsenterne for bemeldte Me-
 nighed bifaldte Maade indtil videre foretage en
 Ligning paa samtlige her i Staden boende Jøder,
 de Fattige allene undtagen, over de Bidrag, som
 enhver af dem i Forhold til Formue bør udrede
 til at bestride de ved den jødiske Menighed i be-
 meldte Kjøbenhavn foresaldende aarlige Udgiøfter,
 ved Afskaffelsen af den Jøderne hidtil paalagde
 Kjøb-Afgiøft 2 Skill. pr. Pund, dog at den paa-
 lignede Sum ikke overstiger 5000 Rdlr., og at
 den derover forfattende Ligning indsendes til Bort

Danske Cancellie til Sammes Approbation til-
 ligemed de Indsigelser, som maatte gjøres i An-
 ledning af denne Fremgangsmaade. Forbydende
 Alle og Enhver imod det, som foreskrevet staaer,
 Hinder at gjøre. Givet i Vor Kongelige Resi-
 dents-Stad Kjøbenhavn den 15 August 1806.

Under Bort Segl.

(L. S.)“

Vi lagde Haanden paa Bærket, og vi fandt, at
 der ved det hidtil stedfundne Udsalg havde indsneget
 sig stor Uorden og Underslæb. Vi havde, efter at
 have forestaaet Udsalget eet Aar, ei alene indbetalt
 til Menighedens Kasse Alt, hvad der medgif til Ud-
 gifterne, men endog afbetalt hele Kassens Gjæld, som
 udgjorde 2400 Daler.

Rigingen blev affattet, flere Indsigelser gjordes
 med Hensyn til Ansættelsen, og nogle Familier
 protesterede imod Paaligningen, fordi de hørte til
 den portugisiske Menighed, men da vi ikke fandt disse
 Grunde antagelige, saa bleve Vedkommende ved Hof-
 og Stads-Rets Dom kjendt pligtige at betale det paa-
 lignede Beløb. Af en Beretning til det danske Can-
 cellie sees, at et Beløb af 4890 Daler blev paa-
 lignet 330 Medlemmer, som bleve deelte i 12 Klasser,
 fra 6 Rdlr. til 100 Rdlr. Omtrent 170 Huusfædre
 eller Enker bleve paa Grund af Uformuenhed ikke
 fatte i Rigning. Menighedens Udgifter vare paa hiin

Tid (fra 1ste Juni 1807 til 31te Mai 1808) efter en for mig liggende Beregning ikke mere end 4,600 Daler Courant (omtrent 7,500 Daler R. M.). Af Udgifterne var Huusleiehjælp den største, omtrent 900 Daler Courant (1450 Daler R. M.). Sygepleien udgjorde 569 Daler, Begravelser 144 Daler, Paaskebrødet 473 Daler. Af Menighedens Hovedcasse modtoges altsaa de Fattige ikke nogen synderlig Understøttelse, de bleve for Størstedelen underholdte ved private Selskaber eller Gaver, og disse vare temmelig betydelige.

Efterat nu denne Vignings-Sag og Kassevæsenet var ordnet, indgik jeg med nogle Andre til det danske Cancellie med et Forslag om Udnævnelse af nye Repræsentanter, hvis Antal skulde være 7. De ældre Repræsentanter vare villige til at fratræde. I Cancelliets Skrivelse af 28de October 1809 til Magistraten hedder det om selve Valget saaledes:

„Da Cancelliet allerede for en Tid siden har forelagt Hans Majestæt en allerunderdanigst Forestilling angaaende en bedre Indretning af Føderaes offentlige Anliggender, og de nu trufne Foranstaltninger følgelig blot kunne ansees som interimistiske, saa tager dette Collegium i Betænkning at tiltræde Magistratens Forslag om, at de nye Repræsentanter skulde vælges af Menigheden, derimod anseer man det for rigtigt, at de, ligesom

andre Embedsmænd, der ifkun fungere en kort Tid, constitueres til denne Forretning. Til at fungere som Repræsentanter constitueres herved 1) Mægler M. Wessely, 2) Dr. med. J. Jacobi, 3) Joseph Raphael jr., 4) Grosserer Falk Ahrensen, 5) Josva Glückstadt, 6) Grosserer Gerson M. Melchior og 7) Ruben Henriques jr."

Disse Mænd overtog altsaa Bestyrelsen og antog en juridisk Consulent, afsøgte Cancelliraad Delbancó, hvorved Forhandlingerne antog en collegialmæssig Form. Regnskabsvæsenet, men især det forsømte Skiftevæsen blev bragt i Orden; alle Bøger førtes i Landets Sprog, og efterat der, som ovenfor anført, var sørget for Oprettelsen af en Pigeskole for fattige Børn, indførte man den ene Forbedring efter den anden; kort, hele Tidsrummet fra 1809 til 1814 bærer Præget af nyttige og heldige Forandringer, og derved forberedtes tillige en stor Deel af det, der senere ved Forordningen af 29de Marts 1814 blev paabudt og befalet.

En af de første Foranstaltninger var den angaaende Begravelsesvæsenet. Det er bekjendt, at Jøderne pleiede at begrave sig neppe 24 Timer efter Døden; ja, jeg mindes det Tilfælde, at en Mand døde Fredag Morgen Kl. 7 og blev begravet samme Dags Eftermiddag Kl. 2, fordi man ikke vilde lade sig ligge Løver-

dagen over. Det er ikke her Stedet at udvikle, hvilken Fare der er forbunden med altfor tidlige Begravelser; men vi skulle blot berette, at Forandring heri skete derved, at det ved Placat af 21de Mai 1811 blev foreskrevet, hvorledes den jødiske Religions Bøfjendere havde at forholde sig i Henseende til Ligs Begravelse. Den vigtigste Bestemmelse i denne Anordning er: Liget maa ikke jordes før end 3 Dage efter, at Anmeldelsen er skeet. I den 6te § af denne Anordning hedder det: „Der- som Betjenterne ved Jødernes Kirkegaard understaae sig at udlaae Ligvogn eller at tilstaae et Ligs Begravelse, uden at de her givne Forrifter iagttages, skulle de for saadant deres Forhold justitialiter tiltales.“

I Forbindelse med denne Lov har Kongen ogsaa under samme Dato confirmeret Lovene for det jødiske Begravelseselskab, som blev oprettet i 1810. Dette Selskabs Hensigt er at sørge for en anstændig Begravelse, saa at man ikke længere skulde være underkastet de ældre Selskabers vilkaarlige og høist krænkende Behandling. Sagen er denne: I mange Aar havde tvende Selskaber frivilligen og uden Betaling sørget for alle Begravelser. Medlemmerne paatog sig selv at vadske og klæde Ligene, ja endog at forfærdige Ligkisterne, som kun bestode af simple Bræder, og i den Henseende gjorde man ingen For-

skjel paa Rige og Fattige. Vi maae indrømme, at
 saadanne frivillige Selskaber fortjene al Anerkjendelse,
 saameget mere som vedkommende Familier næsten
 ingen Udgifter havde, undtagen hvad Ligklæderne,
 Kisten og Bognene kostede. Men Selskabet tillod sig
 at blande sig i den Afdødes religiøse Begreber og
 Handlemaade; man holdt derfor en formelig Stand-
 ret ude paa Kirkegaarden, og fandt Selskabets For-
 mænd, at den Afdøde ikke havde levet efter deres
 religiøse Anskuelse, saa behandlede de et saadant
 Lig som en Forbryders eller Selvmorders; man fandt
 ikke et saadant Lig værdigt til at ligge i Række med
 de andre Lig, men anviste det Plads paa affides
 Steder og haanede Familien paa flere Maader.
 Desuden herskede den største Uorden ved saadanne
 Begravelser baade i Byen og paa Kirkegaarden. For
 at gjøre Ende paa et saadant Uvæsen, forenede en
 stor Deel af Menighedens Medlemmer sig og dannede
 et nyt Begravelseselskab, der blev indrettet paa en
 til Tiden svarende Maade, man anskaffede saaledes
 en ny smuk Ligvogn, da den gamle kun var et
 Slags Kustvogn, ansatte Ligbærere og traf andre
 hensigtsmæssige Foranstaltninger. For Tiden existere
 vel de gamle Selskaber endnu, men de have dog
 indført passende, til Tiden svarende Forbedringer,
 uden derfor at gjøre nogen Forandring i Selskaber-
 nes oprindelige smukke Hovedformaal.

Jo mere Oplysning og Kundskaber udbredte sig blandt Ungdommen, desmere følte man Savnet af religiøs Dannelse, især hos Qvindkjønnet, som, saaledes som vi ovenfor have forklaret, ikke deeltog i Gudstjenesten; af 800 til 900 voksne Fruentimmer deeltog neppe 10 i den om Løverdagen afholdte Gudstjeneste. Den religiøse Huustugt, som før ved et Slags patriarchalsk Liv var indført hos de jødiske Familier, forsvandt efterhaanden. At man under disse sørgelige Omstændigheder især maatte føle Mangel paa religiøs Dannelse, herom havde jeg især Velighed til at overbevise mig i de af mig bestyrede Skoler. Jeg lod derfor i Aaret 1812 af en jødisk Theolog i Udlandet udarbejde en Lærebog og samme oversætte paa Dansk. Derefter henvendte jeg mig til det danske Cancellie og udviklede for dette Collegium Nødvendigheden af en Religionsunderviisning efter en bestemt Lærebog baade for Mand- og Qvindkjønnet og indsendte tillige den udarbejdede Catechismus, for at samme maatte blive prøvet af en Commission, som skulde bestaae af Statsraad Professor N. C. Kall, Justitsraad, Deputeret i Cancelliet Lassen, Ovrerrabbineren, Overlærer Gedalia Moses og Grosserer Gotlieb Eichel. Forslaget blev understøttet af Repræsentanterne og senere antaget af det danske Cancellie. Lærebogen blev prøvet, Commissionen foreslog nogle Foran-

dringer, og med disse autoriseredes og indførtes den som Lærebog i Religion for Bekjendere af den mosaiske Tro i Kongeriget.

Hvad Menigheden hidtil havde savnet, var en Stiftelse, hvor trængende ældre Medlemmer af Menigheden, og især Enker, kunde finde fri Bolig. Kjøbmand Moses Melchior har oprindeligen foreslaaet og understøttet Oprettelsen af en saadan Stiftelse. Repræsentanterne have udvidet Planen og kjøbt Huset Nr. 185 i Borgergade, hvor Stiftelsen under Navn af „Godgjørenhed“ er indrettet til 24 frie Boliger. (Herom siden mere).

Hvad Studerende angaaer, da have vi at nævne 13, der i det nærværende Decennium ved Københavns Universitet ere bleve indskrevne som academiske Borgere, nemlig:

1) Salomon Salomonson, som i 1811 vandt Guldmedaillen for det historiske Spørgsmaal; han var ansat som Ammannuensis ved det kongelige Bibliothek. Han udgav nogle Skrifter og døde i Aaret 1838. 2) Nathan Bendix Koppel. 3) Albrecht Joseph Nathan David, hvis Embeds- og litteraire Bane er noksom bekjendt. 4) Sylvester Herz, Redacteur af en Avis i Veile, hvor han tillige har anlagt et Bogtrykkeri; han er Forfatter af flere Skrifter (døde for nogle Aar siden). 5) Immanuel Wallich, som tog

medicinsk Examen med bedste Character i 1819, har udgivet nogle Smaaskrifter; reiste til Rusland, hvor han var practiserende Læge, og blev senere ansat som saadan ved Politiet (død). 6) Lazarus Michael Levy, som døde, forinden han tog Embedsexamen. 7) Immanuel Weil, som reiste til Tydskland og blev ansat som Læge i det Mecklenborgske (død). 8) Seligman Koppel. 9) Den forhen nævnte Præst J. N. Manheimer. 10) Jakob Simon Jacob, Cand. juris og Bogholder ved Menigheden. 11) Herman Adolph Hertz. 12) Procuratorerne Meyer Abrahamson og 13) Daniel Jacobi (Begge døde).

Med Hensyn til Haandværkere har man ogsaa i disse 10 Aar gjort betydelige Fremskridt. Af et Skrift, som Repræsentanterne have udgivet i Aaret 1813, sees, at der da allerede i Menigheden taltes 140 Haandværkere (Mestre, Svende og Dreng), og at der af den var anlagt 34 Fabrikker. Blandt Mestrene vare flere bekendte som særdeles dygtige og driftige Mænd, saasom Bager Hertz, Maler Hambro, Skomager Bendix og forhen nævnte Sadelmager Magnus.

Medens saaledes Alt, hvad der angik Jødernes borgerlige Stilling og Anliggender i alle Retninger var fremadskridende, og medens Jødernes Bestræbelser noksom maatte vise, at de havde gjort sig værdige

til Regjeringens liberale Fremgangsmaade, søgte man i Blade og Skrifter (den bekjendte Penneseide i 1813) at nedfætte deres Bestræbelser og Handlinger paa den meest lumpne, løgnagtige og skammelige Maade. Intet Tidspunkt kunde være bedre egnet hertil end netop det under Pengevæsenets Forandring i 1813. Denne Stats-Bankerot ruinerede desværre alle Klasfer af Folket. Rædsomt var det Tab, man led; Mange af Folket forarmedes aldeles ved denne Forandring; Andre tabte en stor Deel af deres Formue. Renterne af Statspapirer og Pensioner, hvoraf endeel Enker og Børn levede, bleve reducerede; og hvilken ulykkebringende Indskyldelse havde Forandringen ikke paa Overformynderiets Midler! Kort sagt, Alle, uden Hensyn til deres forskjelligte Religion, tabte meget af deres Formue og Indtægter. En saa sørgelig Tilstand kunde ikke andet end fremkalde almindelig Utilfredshed og Kummer. Under saadan en Stemning og saadanne Omstændigheder var Intet lettere, end at beskyldte Jøderne, der tildeels havde beskæftiget sig med Pengehandelen, for at være Skyld i den Ulykke og det Tab, som rammene Folket, for hvem Penge- og Bankvæsenet var en lukket Bog, og som ikke kjendte de sande Forhold. Pressen var bundet og lammet; man turde ikke udtale sig imod den eller dem, som meest havde bidraget til at fremkalde den herskende Glendighed, som havde plyndret

Landet for dets rede Penge, Sølv eller Guld, som ved deres flette Forvaltning og finantsielle Forhold Aar for Aar, ja man kan sige Dag for Dag, havde styrtet Landet i hiin ulykkelige Forsatning, saaledes som det senere blev godtgjort ved de deels af mig, deels af Andre udgivne Skrifter. Vedkommende vare naturligviis glade over, at man kastede Skylden paa Iøderne, og rakte vel ogsaa tildeels Haand til at udbrede disse Beskyldninger.

Skjøndt de daværende Forhold med Hensyn til Pengevæsenet nu noie ere oplyste, og uagtet man paa hiin Tid søgte at gjendrive disse bagvadsfende Beskyldninger, finder jeg det dog passende her i Korthed at udtale mig over disse Anliggender. Det er unægtelig sandt, at det tildeels var jødiske Handelshuse, Kjøbmænd og omløbende Handlende, som gjorde de største Omsætninger i rede Penge, Sølv og Guld samt Bexler paa Udlandet; men Spørgsmaalet er her, for hvis Regning og Opfordring disse store Omsætninger ere skete. Svaret er dette: „For ingen Andens end Finantsministerens eget Bexel=Contoir, der gif under Navn af Bank=Contoir.“ Det var dette Etablisement, som directe og indirecte opkjøbte alle rede Valuta, Sølv og Guld i Mønter og i Barrer, Sølvtoi og Bexler paa Udlandet. Det kjøbte Alt, hvad det kunde forskaaffe sig, og heri gif man saa vidt, at man endog

nedlod sig til det Allersmaaligste, saa at man lod kjøbe Sølv- og Guldsager paa Assistentshusets Auctioner, ja man lod endog engang Justitsraad Bertelsen reise til Kjøge for paa en der afholdt Auction at kjøbe noget Sølvtooi. Disse Operationer for at opkjøbe rede og fremmed Valuta dreves ikke alene her paa Børsen, men endog i Norge, hvor ingen Bøder opholdt sig. Nu var rigtignok Udførselen af Mønt, Sølv- og Guld-Barrer forbudt, men man omgik Loven, da Udførselen fra Bank-Contoiret var fri. Det er alt-
saa paa denne suue Maade, at Finantsministeren igjennem sit Contoir er kommen i Besiddelse af al rede Valuta og har udført den til Udlandet; og det var ikke ubetydelige Summer, men mange Millioner. Denne Trafik dreves ikke alene i Tidsløbet fra 1808 til Midten af Aaret 1812, men selv i de 4 eller 5 Maaneder, forinden Forordningen af 5. Jan. 1813 om Pengevæsenet udkom, og paa den Tid, da man udarbejdede denne, og altsaa efterat man havde besluttet at reducere Sedlerne fra 6 til 1. Selv i disse 4 eller 5 Maaneder begik man det ligesom usvarlige Bedrageri, paa alle mulige Maader at lade opkjøbe rede Valuta for de Sedler, man havde besluttet at reducere, baade paa Børsen og udenfor samme. Saaledes handlede man, efter hvad der er beviist ved Actstykker, mod Folket. Alt, hvad man altsaa har beskylt Bøderne for med Hensyn til

Pengevæsenet og Udsørfelen af Mønt, er aldeles løgnagtigt. Det var Digteren Thomas Thaarup, som paa hiin Tid lod sig forlede (af hvilke Grunde, ville vi her ikke undersøge) til at aabne Feiden; der var en Clique, som ledede det Hele, og som ikke tog Hensyn til Udgifterne. Paa Grund af Familieforhold ønsker jeg ikke at nævne alle Hovedpersonerne, men jeg kan ikke undgaae at nævne nogle af de Virksomste, nemlig Møntmester Warberg og Boghandler Brummer, som endog lod „Nogle Spørgsmaal til Jøderne“ af Confessionarius Bastholm trykke og gratis uddele iblandt Publikum. Jeg tvivler meget paa, at Boghandleren har gjort dette for sine egne Penge. Thaarup yppede paaah Striden, efterat jeg havde udgivet „Hofraad Meyers Levnet“, men han blev efter Fortjeneste besvaret i mit Skrift: „Fornødent Gjenmæle paa Thaarups Anhang til Ruhs“.

For at give vore Læsere et Begreb om hiin Tids Beviisførelse for Jødernes Skadelighed, ville vi blot anføre, at man i Thaarups Angreb fandt saadanne Ting, som: Abrahams Opsørfel mod hans Medhustru Hagar og Ismael maa dog kaldes grum — altsaa maae Jøderne til alle Tider være grumme; Jacob bedrog Ddningen Isak og tillsneg sig Esaus Førstefødselsret — altsaa maae alle Jøder være Bedragerer, o. s. v. o. s. v.

Glædeligt er det imidlertid, at Regjeringen ikke tog Hensyn til hine foragtelige Angreb. Man ordnede netop nogen Tid derefter ved Forordningen af 29de Marts 1814 Jødernes Anliggender. Det maa til alle Tider paaskjønnes, at det var det danske Cancellie, og især dets Præsident Kaas, der med stor Interesse tog sig af Jødernes Sag; efter Conferentsraad Knudsens Død var det Etatsraad Lassen, som hidrog meget til hensigtsmæssige Reformers Indførelse.

Forinden Forordningen af 29de Marts 1814 udkom, androge Repræsentanterne hos Kjøbenhavns Magistrat paa, at Jøderne i officielle Udfærdigelser ikke maatte betegnes efter deres Religion, men efter deres borgerlige Stilling, og i Cancelliets Prom. af 26de August 1813 hedder det, at Kongen under 17de August har behaget at resolvere saaledes:

„Vi finde allernaadigst, at Bekjendere af den mosaiske Religion, som have nogen borgerlig Stilling, bør i officielle Udfærdigelser, som ei vedkomme Religionen eller dens Skikke, tillægges Benvævnelse efter deres borgerlige Stilling, og ikke efter deres Religion.“

Som en Følge heraf bortfaldt Betegnelser som „Jøden N. N.“ eller „N. N. af den mosaiske Nation“ og lignende.

Forordningen af 29de Marts 1814 inde-

holder følgende vigtige Bestemmelser for Bøfjenderne af den mofaifke Tro i Kongeriget:

1) De af den mofaifke Religions Bøfjendere, der ere fødte i Danmark, eller have erholdt Tilbedelfe til at bofætte fig fammefteds, ſkal nyde lige Afgang med Kongens øvrige Underfaatter til at ernære fig paa enhver lovlig Maade, hvorimod de og, forfaavidt Kongen ikke ved denne Anordning derfra har gjort Undtagelfe, ſkal i alle Maader rette fig efter Landets borgerlige Love, ſaa at de i intet borgerligt Anliggende kan indſkyde fig under de mofaifke Love eller de ſaakaldte Rabbinifke Forſkrifter og Vedtægter. Heraf følger, at de i Henſeende til Skiftevæſenet, Fattigvæſenet ſamt Skolevæſenet (Religions-Underviisningen undtagen) ſaa velfom i ethvert andet Anliggende, der ei ſtaaer i uadſkillelig Forbindelfe med Religionen, ſkal høre under det Steds Jurisdiction og Øvrighed, hvor de ere bofatte, dog med de Undtagelfer, ſom i Henſeende til den mofaifke Religions Bøfjendere i Kjøbenhavn ere faſtſatte i det under Dags Dato udgivne Reglement.

2) Strax efter denne Anordnings Kundgjørelſe ſkal Politiovrigheden, enhver i ſit Embeds-Diſtrict, optage et Mandtal over alle der hjemmehørende Bøfjendere af den mofaifke Religion, i hvilket Mandtal enhver bør være anført med et Familie-

Navn, hvilket Søn efter Fader uforandret skal føre. Dette Mandtal, som iøvrigt bør være affattet overeensstemmende med det Schema, der under Litr. A. er vedføjet denne Anordning, skal Politimesteren i Kjøbenhavn directe, men paa de øvrige Steder igiennem Overøvrigheden, indsende til Cancelliet, og lige Mandtal bør derefter paa samme Maade aarligen optages og inden Januar Maanedes Udgang indsendes.

3) Alle Gjældsbreve, Testamenter, Egtepagter, samt alle andre Documenter, som oprettes af den mosaiske Religions Bekjendere, skal, naar de Vedkommende vil vente, at der skal tillægges Documentet Gyldighed, skrives i det danske eller tyske Sprog med gothiske eller latiniske Bogstaver, og de, der udstede slige Documenter, skal betjene sig af den i Kongens Riger og Lande almindelig gjældende Tidsregning. Paa lige Maade skal de Handelsbøger, hvilke Bekjendere af den mosaiske Religion maatte føre eller lade føre, hvis der skal tillægges dem nogen Troværdighed, skrives i det danske eller tyske Sprog med gothiske eller latiniske Bogstaver, og den ovennævnte Bestemmelse i Henseende til Tidsregningen ogsaa der iagttages. Hvis et saadant Document eller en Handelsbog tillige er affattet i et andet Sprog eller paa anden Maade end som befalet, bør de Tvivligheder, hvilke

i Anledning af samme maatte opstaae, alene paa-
kjendes efter det Document eller den Handelsbog,
der er affattet i Overensstemmelse med denne
Anordnings Forskrift.

4) Alle officielle Portocoller, hvilke af et mo-
saisk Religions-Samfund, efter hvad der i det
Følgende befales, skal holdes til Oplysning om
Personernes Alder, Ægteskab, Dødsfald eller anden
Gjenstand, hvorom der i borgerlige Anliggender
kan blive Spørgsmaal, skal ligeledes føres i det
danske eller tydske Sprog med gothiske eller latinske
Bogstaver og efter den almindelige, i Kongens
Lande og Riger gjældende Tidsregning. Disse
officielle Protocoller skal desuden være autoriserede
i Kjøbenhavn af Magistraten og udenfor samme
af Amtmanden, hvilke Dyrigheder skal have nøie
Indseende med, at Protokollerne virkelig blive
førte paa den foreskrevne Maade, og i modsat
Fald drage de Bedkommende til Ansvar.

5) Ægtepagter og Testamenter, som Bekjen-
dere af den mosaiske Religion efter denne An-
ordnings Bekjendtgjørelse oprette, og som inde-
holde Bestemmelser, der ere udenfor eller stride
imod de danske Loves Forskrifter, skal ikke med-
føre nogen Forbindtlighed eller Kraft, medmindre
de blive forsynede med Kongelig Confirmation.
De Ægteskaber og Testamenter, som ved denne

Anordnings Kundgjørelse allerede maatte være oprettede, skal, naar de inden eet Aars Forløb indsendes til Cancelliet, med ordrette Oversættelser, om de ikke ere affattede i det danske Sprog, og med vidimerede Gjenparter af Oversættelsen, efter Omstændighederne blive forsynede med Kgl. Confirmation, om de end i Noget maatte være afvigende fra de Regler, som ellers gjælde for slige Documenters Confirmation, hvorimod de, der ikke paa saadan Maade inden forberørte Tids Forløb indsendes til Confirmation, vil, forsaavidt de ikke have Hjemmel i Landets Love, blive at ansee som aldeles ugheldige.

6) Intet Egteskab, som er stridende imod de danske Love, maa tilstedes imellem Befjendere af den mosaiske Religion, med mindre dertil habes særdeles kongelig Tilladelse.

7) Skilsmisse fra Bord og Seng imellem Befjendere af den mosaiske Religion maa ikke skee paa anden Maade, end ved Dyrighedens, i Overeensstemmelse med Fr. 23. Mai 1800 meddeelte Bevilling, og intet Egteskab maa aldeles ophæves, uden ved Dom eller Kgl. igjennem Cancelliet meddeelt Bevilling.

8) Hverken Repræsentanter, Præster eller noget andet Medlem af et mosaisk Religions-Samfund maa fordrifte sig til, under Skin eller Paastud af

Religionen, i mindste Maade at forhindre eller forstyrre nogen af denne Religions Befjendere i sine lovlige Handlingers Udøvelse eller tiltage sig nogen Magt over deres huuslige Forfatning. I Følge heraf bliver den under 6. Marts 1722 givne Bevilling til at bruge det lette Band, som ved denne Anordning gjøres unødvendig, herved aldeles affsaffet.

9) Befjendere af den mosaiske Religion maae ikke have nogen Synagoge, undtagen hvor de dertil have erhvervet eller herefter erhverve speciel Rgl. Bevilling.

10) Ved enhver Synagoge skal ansættes en Præst, som beskikkes af Kongen, og som af Menigheden skal nyde saadan Embeds-Indkomst, som Kongen nærmere bestemmer. Desuden vil han beskikke en øverste Præst, der skal boe i Kjøbenhavn, og hvem de andre Menigheders Præster i alle Embedssager skal være underordnede.

11) Ingen præstelig Forretning maa foretages af andre, end de af Kongen saaledes beskikkede Præster, hvilke som kongelige Embedsmænd skal staae ham til Ansvar for deres Handlinger; dog skal de, der allerede ere i Besiddelse af Ret til at udøve præstelige Forretninger ved en slig Menighed, i 3 Maaneder efter denne Anordnings Befjendtgjørelse fremdeles dertil være berettigede;

men efter saadan Tids Forløb skal det være dem aldeles forbudet at iværksætte nogen saadan Forretning, med mindre de af Kongen ansættes ved nogen Synagoge, hvorom de, naar de dertil findes værdige, efter Ansøgning kan gjøre sig Haab.

12) Det skal være Pligt for Repræsentanterne eller Forstanderne for de mosaiske Religions-Me-nigheder paa de Steder, hvor det tillades at have Synagoge, at føre eller ved dertil af Øvrigheden udnævnte Mænd at lade føre tvende ligelydende Protocoller, hvori de Fødte, Døde og Ægteviede blive antegnede ved Navn med tilføjet Datum, naar Fødselen, Dødsfaldet eller Vielsen fandt Sted. Disse Protokoller, hvilke bør være autho-riserede paa den i 4. § befalede Maade, skal ind-rettes efter det denne Anordning hostrykte Schema Litr. B. De, der føre samme, skal jævnlig en conferere med hinanden, dog at begge Protokoller ikke nogen Nat ere under eet og samme Tag, og tvende Gange aarligen, nemlig hver 1. Mai og 1. November, skal Bøgerne forevises Øvrigheden, som ved Paategning har at attestere, hvorvidt de stemme med hinanden. Paa de Steder, hvor ingen Synagoge er, skal Stedets Øvrighed have en særskilt, efter Schemaet Litr. B. affattet og af Øverøvrigheden autho-riseret Protocol, hvori ligeledes indføres alle de Børn, som fødes af mosaiske

Religions-Bekjendere, alle Dødsfald, som indtræffe, og alle Egteffaber, som indgaaes.

13) For at det i foregaaende § Befalede nøiagtigen kan blive efterlevet, skal der gjøres Indberetning til den, der fører Protokollen, angaaende Fødsel og Dødsfald, af Forældre, efterlevende Egtefælle, eller hvem der ellers er nærmest til at foranstalte det Fornødne i Anledning af saadan Begivenhed, og angaaende Egteffab af den Præst, som har forrettet Vielsen. Indberetningen bør skee inden 24 Timer, under Mulct fra 20 til 500 Rbdlr. S. V., efter Forseelsens Beskaffenhed og de Skyldiges Vilkaar. Naar Fødselen, Dødsfaldet eller Vielsen foregaaer paa et Sted, hvor der ikke er nogen Synagoge, og hvor Indberetningen altsaa bør skee til Stedets Øvrighed, skal den Bedkommende være pligtig til, under lige Mulct, med første Postleilighed, at anmeldte saadan Begivenhed for den Menigheds Repræsentanter, hvortil de Fødte, Døde eller Egteviede høre, hvornæst Repræsentanterne have strax at lade saadant antegne i Menighedens Kirkebøger.

14) Da Kongen har autoriseret en Værebog i Religionen for Ungdommen af den mosaiske Troesbekjendelse, saa skal alle, saavel Drengesom Pigebørn, herefter være pligtige til, ved en offentlig Prøve at gjøre Rede for, hvad de efter denne

Bogs Veiledning have lært, og derefter høitideligen aflægge deres Troesbekjendelse, samt give Vøste om ikke med frie Villie at handle mod de af dem erkjendte og i denne Bog foredragne Grundfætninger.

15) Saadan offentlig Examen maa ikke afholdes andetsteds, end hvor der med Kgl. Tilladelse findes Synagoge, og ikke af Andre end den derved ansatte Præst eller de Mænd, hvilke til saadan Examens Afholdelse authoriseres igjennem Cancelliet.

16) Til saadan Examen, som kan afholdes 2de Gange aarlig, nemlig den første Uge i Mai og den første Uge i November, maa Ingen antages, forinden han har fyldt sit trettende Aar.

17) De, som ved denne Anordnings Kundgjørelse have fyldt deres fjortende Aar, eller som siden indkomme her i Landet, efter allerede at have opnaaet denne Alder, fritages for at underkaste sig denne offentlige Prøve; men ellers maae herefter Bekjendere af den mosaiske Religion ingenlunde stedes til at aflægge Ed, at indgaae Ægtefælskab, at indskrives som Svend i noget Laug, at vinde Borgerfælskab i nogen Kjøbsted, at drive nogen som helst Næringsvei af hvad Navn nævnes kan, at indskrives iblandt de Studerendes Tal, eller som myndig at raade over deres Gøds, for-

inden de have underkafstet sig forommeldte Prøve og aflagt deres Troesbekjendelse paa den foreskrevne Maade.

18) Den ved Synagogen ansatte Præst skal holde nøiagtig Protocol over den Ungdom, der saaledes stedes til at aflægge Troesbekjendelse. Denne Protocol, som bør authoriseres og føres paa den i 4. § befalede Maade, skal være indrettet efter det denne Fr. vedspøiede Schema Litr. C.

19) Enhver, som bekjender sig til den mosaiske Religion, hvad enten han henhører til den saakaldte portugisiske eller høitidske Menighed, og som maatte attraae et længere Ophold i Danmark, end det, der udfordres til blot Gjennemreise, hvortil i det Høieste ikkun tilstaaes en Tid af 14 Dage, skal, uden Hensyn til Kjøn eller Alder, være pligtig under Muldet fra 50 til 1000 Rbdl. S. V. efter Sagens Beskaffenhed, at indgive Ansøgning om saadant forlænget Ophold til Cancelliet, som Kongen har bemyndiget til, efter Omstændighederne, at meddele sliig Tilladelse paa nogle Maaneder. Skulde den Fremmede under det ham tilstaaede Ophold gjøre sig skyldig i utilladelig Handel, i det saakaldte Skatterie, i Betlerie eller andet lovstridigt Forhold, skal han, foruden at tiltales og straffes efter Anordningerne, strax efter

ubstanden Straf ved Politiets Foranstaltning føres ud af Landet.

20) Paa de Steder, hvor de mosaiske Religions-Bekjendere have særskilt Menighed, skal Repræsentanterne eller Forstanderne være pligtige, under vedbørlig Mulct, at anmeldte for Politiet enhver Fremmeds Ankomst til Menigheden, og paa denne Maade gaae Politiet tilhaande i dets Opsyn med slige Fremmede.

Foruden denne Anordning udkom ogsaa under samme Dag et Reglement særskilt for Religions-samfundet her i Kjøbenhavn, angaaende 1) Repræsentanterne, 2) om Menighedens Indtægter og Udgifter, om Skiftevæsenet og om Fattigvæsenet. Hvad Repræsentanterne angaaer, da blev deres Antal bestemt til 7, hvoraf 2 afgaae hvert Aar, de maae have fyldt deres 25de Aar og hde Bidrag til Menigheden. De ere pligtige at modtage Valget. Under deres Functionstid ere de frie for borgerlig militair Tjeneste og for personlige borgerlige Tvingder, og naar de have fungeret i 6 Aar, ere de aldeles frie for borgerlig militair Tjeneste. De udvælge imellem dem selv en Formand. Samtlige Repræsentanter skulle afgive Erklæringer, som Øvrigheden maatte affordre dem, hvilke Erklæringer affattes efter Pluralitetens Mening, dog skulle de, som ikke ere enige med Pluraliteten, ei tilkjendegive

dette ved at nægte deres Underkrift, men de bør udtryffeligen httre deres særskilte Mening og Grundene for samme. De maae føre Protocol over deres Forhandlinger og Copie-Bog. De skulle aarlig aflægge Regnskab, hvilket skal revideres. Forstanderne for alle private Selskaber skulle til Repræsentanterne aarlig indsende en Beretning om deres Virksomhed. Alt, hvad der vedkommer Religions=Ceremoniellet i Synagogen tilligemed det daglige Tilshyn med Gudstjenesten sammesteds, skal herefter være aldeles affondret fra Repræsentanternes Forretninger og overlades enhver Synagoges Forstander i Forening og Overlæg med Præsten.

Med Hensyn til Menighedens Udgifter, da bliver det fornødne Beløb paalignet Menighedens Medlemmer paa den i D. 2. 3. Bogs 6. Capitel befalede Maade ved 3 hertil udnævnte Taxationsmænd. Taxations-Listen udlægges i 14 Dage til Vedkommendes Eftershyn. Dersom Noget af de til Bidrag Ansatte bliver mærkeligen forarmet, da skal Magistraten være bemyndiget til at nedsætte Taxten eller aldeles at eftergive samme. Den 18de § af Reglementet omhandler de saakaldte Indtrædelses=Penge, og i den 19de § bestemmes, at, naar En, som ikke er Medlem af Samfundet dør i Kjøbenhavn, skal af hans Bo betales 10 til 40 Daler for Plads paa Samfundets Kirkegaard.

Hvad Skiftevæsenet angaaer, da behandles alle Boer efter Anordningen af Hof- og Stadsrettens Skifte-Commission, dog blive de allerede begyndte Skifter at tilendebringe af de Skifteforvaltere, der lovligen have taget samme under Behandling. Ved Fattigvæsenet foretages foreløbigen Forandringer.*)

* * *

Saaledes ere nu alle Menighedens Anliggender ved Lov blevne ordnede, og man kan deraf see, at Regjeringen for en stor Deel har taget Hensyn baade til hvad Commissionen fra 1795 har foreslaaet, og til de Klager og Forslag, som i Tidsrummet fra 1786 til 1809 vare indkomne til det danske Cancellie. Men det maa ikke oversees, at Meget var allerede ordnet af det nye Repræsentantskab forinden Anordningen af 29de Marts 1814 var udkommet, saaledes som man kunde vente af dhygtige, indsigtsfulde og oplyste Mænd. I det Hele var Alt i Fremadskriden, især med de Ungres Dannelse og hele Underviisningsvæsenet, som i saa kort Tid af omtrent 20 Aar allerede har viist de heldigste Resultater. Kun stod man tilbage med hvad der angik Gudstjenesten og Alt hvad der stod i Forbindelse hermed, og dette ville vi nu især tage Hensyn til ved Skildringen af Begivenhederne i de næste 10 Aar 1815—1824; dog,

*) Ved Frdn. af 19de Febr. 1849 ere flere Bestemmelser blevne forandrede. Herom siden mere.

forinden vi afhandle denne vigtige Sag maae vi endnu opholde os lidt ved Anordningen af 29de Marts 1814. Enhver Bekjender af den mosaifke Tro kunde ikke andet end være gjennemtrængt af Taknemmelighedens Følelser imod den Fyrste, der baade som Kronprinds og regjerende Konge med saa megen Alvor og fordomsfri har taget sig af Bødernes Anliggender og Frihed, og dette har allerede en Deputation fra Samfundet udtalt ved Kong Frederik den Sjettes Thronbestigelse, og gjentoges i følgende allerunderdanigste Skrivelse fra Repræsentationen i Anledning af Kroningen i 1815, og lyder saaledes:

Allernaadigste Konge!

I den Glæde, som i Anledning af Deres Majestæts Kroningsfest finder Sted over hele Landet, har vort Troesamfund ikke kunnet andet end tage den inderligste Deel, da det foruden andre Belgjerninger skylder Deres Majestæt dets fuldkomne Indlemmelse i det Større i Borgersamfundet. Os, som dets Forstandere, har det paalagt at tolke Deres Majestæt denne Deeltagelse, og skjøndt vore Læber ikkun svagt formaae med Ord at udtrykke hvad vore Hjerter føle, haabe vi dog, at Deres Majestæt i Naade vil høre vor Stemme. I dette saa høitidelige, Landet saa meget Held varslende Dieblif, anraabe vi den Almägtige om at forunde Deres Majestæt, og Deres ophøiede Familie den

Lykke, som det stedse har været Deres Majestæts Attraae ved Deres faderlige Regjering at forskaffe enhver af Deres Undersaatter. Vi nedbede Himlens største Velsignelse over det Land, vi ere stolte af at kalde vort Fædreland, og til hvis Velstand og Bærn vi ansee det for vor kjæreste Pligt at bidrage.

Dog, vort Troessamfund har ei alene paalagt os at lægge dets Følelser for Dagen, det har tillige givet os det Hverv hos Deres Majestæt at anholde om allernaadigst Tilladelse til at stifte et varigt Minde om denne Dag, hvilken det ikke har troet bedre at kunne festsiligholde end ved at komme lidende Brødre i Hu. Vestsjælede af denne Tanke have de Formuende af Samfundet sammensludt en Summe, hvilken de have bestemt som Gave til det kongelige Frederiks Hospital, til denne saa velgjørende, af Kongehuset saa hndede Stiftelse, og det saaledes, at de deraf faldende Renter for bestandigen anvendes til, paa 5 Senge i Hospitalet at forsyne uformuende Syge med fri Cuur og Pleie.

Idet vi allernaadigst gjøre os Haab om, at Deres Majestæt allernaadigst vil skjænke denne Foundation Deres kongelige Stadsfæstelse, forvente vi tillige at Deres Majestæt vil paalægge Directionen at foranstalte det Fornødne, for at Foundationen kan blive efterlevet.

Den i denne Anledning forfattede Fundats er bleven confirmeret den 31. Juli 1815 saalydende:

§ 1. En Capital af 40,000 Rbd. Sølv i kongelige Obligationer*), givet af bemeldte Troessamfund, som et Legat til det kongelige Frederiks Hospital, under Navn af „det mosaiske Troessamfunds Legat til det kongelige Frederiks Hospital, til Erindring om Kong Frederik den Sjettes og Dronning Marie Sophie Frederikkens Kroning“.

§ 2. Renten af disse Obligationer anvendes af Directionen for bemeldte Hospital saaledes, at det for bestandig paa Fem i Hospitalet i et eget Locale dertil indrettede Senge gives uformuende Syge fri Cuur og Pleie. Derimod bliver selve Capitalen for steds urørt.

§ 3. Da der til Sengenes Underholdning aarlig vilde medgaae circa 1,100 Rbd. Sølv, og Renten af Obligationerne saaledes ikke vil være tilstrækkelige til Udgifternes Bestridelse, førend i det 4de Aar efter Fonden, saa forbinder vi os til indtil 11. Juni 1817 at tilsthyde, hvad Udgifterne maatte overstige Indtægterne, med et Beløb af 400 Rbd. Sølv ialt.

*) Jeg maa her bemærke, at Obligationerne stod i 1815 meget lave, nemlig 15 pCt. Sølv.

§ 4. Naar Legatets Indtægt i sin Tid overstiger dets Udgift, da henlægges det Overskydende til Sammes Fond, for at anvendes til at dække en Underbalance, hvis en saadan nogensinde skulde finde Sted, eller i sin Tid, hvis Overskuddet dertil er tilstrækkeligt, til flere Senges Anskaffelse og Underholdning. Skulde Underbalancen finde Sted, uden at noget Overskud, hvorved den kunde dækkes, var henlagt, da skal dog Antallet af de engang indrettede Senge ikke indskrænkes, forinden Directionen for Hospitalet over Legatets Forsatning har underrettet Repræsentationen for det mosaiske Troessamsund og af denne erfaret, at den ikke er istand til at tilskyde det Manglende.

§ 5. I det aarlig for Hospitalet aflæggende Regnskab bliver Legatets Status hvergang at anføre, og at bemærke hvormange Syge heraf har nydt godt.

§ 6. De Omkostninger, som Sengenes og det dertil fornødne Inventariums Anskaffelse for første Gang medfører, skulle af os, naar de af Directionen for Hospitalet bliver os opgivne, refunderes Sammes Kasse.

Vi maae endelig med Hensyn til Frdn. af 29de Marts 1814 gjøre opmærksom paa, at man deri ikke havde forandret den ældre strenge Bestemmelse imod fremmede Jøder, og Forholdsreglerne bleve vel senere modificerede, men dog ikke ophævede, ind-

til Rigsdagen den 5te April 1850 vedtog, at alle ældre Bestemmelser angaaende fremmede Jøder skulde ophæves. Det hedder nemlig i den herom udfomne Lov saaledes:

„Indskrænkningerne i fremmede Jøders Afgang til at tage Ophold her i Riget ere ophævede; saa at disse Fremmede ikke ere andre Indskrænkninger i Henseende til deres Ophold her i Riget underkastede, end dem, der gjælde med Hensyn til Fremmede i Almindelighed.“

Saaledes er nu ogsaa denne eneste Adskillelse med Hensyn til Jødernes politiske Stilling i Kongeriget hævet, medens endnu alle mulige Indskrænkninger vedblive i Hertugdømmerne selv for danske Borgere af den mosaiske Troesbekjendelse.

Vi ville nu gaae over til at afhandle det, hvad der blev foretaget med Hensyn til Religionsunderviisningen og til Gudstjenesten.

Af Frdn. 29de Marts 1814 have vi seet, hvad der er paabudt med Hensyn til den offentlige Prøve i Lærebogen i Religionen og i Afslæggelsen af Troesbekjendelsen. Den offentlige Prøve, hedder det i den 15de § af Frdn., kan kun afholdes enten af den ved Synagogen ansatte Præst eller af de Mænd, som af det danske Cancellie hertil ere autoriserede. Men da nu den gamle Præst eller Overrabbiner ikke var Sproget kyndig, ei heller i nogen Henseende var skiftet

til at afholde den befalede Prøve, saa ansøgte Repræsentationen om, at den ofte her ansøgte Student Manheimer maatte blive ansat som Catechet ved Menigheden, og at han tillige maatte blive autoriseret til at afholde Examen og at forrette Alt, hvad der udfordres til Drengenes og Pigeres Confirmation. Som Følge heraf blev Manheimer under 17de Juli 1816 beskikket til Catechet, og blev ham paalagt 1) at forberede Ungdommen af den mosaiske Troesbekjendelse her i Staden til den offentlige Prøve, efter den autoriserede Lærebog; 2) at afholde denne Prøve med den hertil forberedende Ungdom, saavel i Kjøbenhavn, som overalt i Sjælland, i Overværelse og under Vedømmelse af de Mænd, som dertil nærmere maatte udnævnes (dette Opshyn med og Vedømmelsen af berørte Prøve har Cancelliet i Overeensstemmelse med Anordningen af 29. Marts 1814 § 15 overdraget Etatsraad, Professor N. C. Kall, Etatsraad og Borgermester Lange, Overrabbiner Abraham Gedalia, Overlærer Gedalia Moses og Grosferer Gottlieb Eichel, som tillige ere anmodede om, naar Prøven er afholdt, at gjøre Indberetning til Cancelliet om Udfaldet af den); 3) at give, naar det forlanges, Underviisning i Religion i Menighedens 2de Fattigskoler her i Staden, for samme Betaling som Skolens øvrige Lærer erholde".

Da der i Aaret 1817 endnu ikke var opbygget nogen

stor Synagoge og de mindre private Synagoger ikke vare passende til deri at afholde den forestaaende Examen eller Confirmation, leiede jeg en meget stor Sal i Gaarden Nr. 7 ved Gammelstrand, hvor der blev foretaget de fornødne Indretninger. Jeg anskaffede et lille Orgel og lod de af Catecheten valgte Psalmer (1ste, 23de, 33te og 111te efter Boyes Oversættelse, componerede af Kuhlau og Weise) trykke, de bleve affungne af Elever fra Carolinekolen og nogle Dilletanter. Da saaledes Alt var forberedet, hvortil jeg med utrættelig Iver blev assisteret af min afdøde Ven Joseph Raphael, blev Confirmationen ansat til at afholdes den 19de Mai 1817 i Overværelse af den af det danske Cancellie udnævnte Bedømmelses-Commission, og af et stort Antal indbudne Embedsmænd, Børnenes Forældre og Flere af Menighedens Medlemmer. Alles Opmærksomhed var henvendt paa den unge Geistlige, der, opfyldt af sit hellige Kald, fremtraadte for den store Forsamling. Han indledede denne høitidelige Handling med følgende Bøn, i hvilken han, saa at sige, indsatte sig selv i Embedet:

„Almægtige Fader! Her træder jeg frem for Dit Ansyn for at forkynde Din hellige Villie for dem, der ved mig tilbede Dig, Fader! Ei er jeg udmærket ved indsigtsfuld Viden, ei prydet med Veltalenheds skjønne Blomster; nei, i mit Livs Vaar svag af Legeme, i min unge Lands første

Fremspiren, ei moden i Erfaringens og Eftertankens Skole ledede det vise Forsyn mig paa denne ophoiede Plads. O Gud — stuer jeg ind i mit eget Inderste, eftersporer jeg mine Evner og Anlæg, min Indsigt og Kjendskab, da farer jeg modløs tilbage fra den betraadte Bane. Men nei! Aanden boer i Mennesket, og den Almægtige selv be-
 sjæler med Indsigt. Ja! Aanden boer i Mennesket: Disse Ord opliver mit sjunkne Mod, skaber Lys for mit bange Blik, og klædet i Morgenrødens hulde Skjær træder en blidere Fremtid for mit Die. Ja, Herrens Aand giver Indsigt. O Gud! derom beder jeg Dig her, ydmyg anraaber jeg Dig, be-
 sjæl Du mig med denne Din Aand, at jeg maatte stue Sandheden i sit rene, klare Lys, ublandet af Fordommens mørke Skygger; give du min svage Tunge den Styrke, der saa ganske fattes, at jeg med den maatte lede Ungdommen, hvis Lærv jeg saa inderligt, inderligt ønsker, til Dyd, til Salighed. Derom beder jeg Dig ydmygt, og alle de Dage, som Din Naade maatte skjænke mig, hvadenten Din Bissdom forunder mig mange eller saa, skulle være denne hellige Idræt offrede. Du gav mig Livet Fader, Dig være det helliget, lovet være Dit Navn i Evighed — Amen!"

Denne Bøn greb alle Tilstedeværende dybt, og end mere den paafølgende Prædiken, men især Cate-

chetens smukke og hjertelige Tale til Confirmanterne.

Efterat Manheimer havde sluttet sin Tale til Confirmanterne, fremtraadte OVERRABBINEREN og gjorde Ungdommen opmærksom paa, at det ikke kom an paa Løftet alene, men mere paa at efterkomme det, hvad Løftet indeholdt, hvorefter han i det hebraiske Sprog udtalte Betsignelsen over Børnene. I Beretningen, som den udnævnte Bedømmelses-Commission skulde afgive til Cancelliet, har han erklæret sig tilfreds med den afholdte Prøve.

Der udtalte sig kun een Mening om den unge Mand's høist sjældne Talegaver baade med Hensyn til Indhold og Foredrag, og Alle vare gjennemtrængte af det Ønske, at Menigheden ofte maatte have Leilighed til at høre hans religiøse Foredrag. Dette Ønske gav sig alt mere tilkjende iblandt en stor Deel af Menigheden. Man foranstaltede derfor strax Afholdelsen af Andagtsøvelser, som bestod i Afhyngningen af nogle Psalmer, ledsagede af Orgelet, og i en Prædiken af Manheimer. Disse Andagtsøvelser fandt Sted om Onsdag Aften og bivaandedes af flere hundrede Tilhørere.

Da nu Antallet af Tilhørerne ved de afholdte Andagtsøvelser stedsse tiltog, henvendte sig Flere af Menigheden til Repræsentanterne med en Ansøgning, der gik ud paa: „at der til visse Tider maatte foran-

stales offentlig Gudstjeneste, holdt i Landets Sprog, og at den her i Staden ansatte Catechet for Befjendere af den mosaiske Tro maatte under Gudstjenesten holde religiøse Taler for Menigheden".

I Repræsentanternes Erklæring over denne Ansøgning yttrede samme: „at de heller ikke kunde andet end attraae en saadan Gudstjeneste indført, da de ere overtydede om, at sand Religiositet ved denne Foranstaltning vilde fremmes i Menigheden, og at det i Særdeleshed for den opvoxende Ungdom vilde være af megen Gavn i Kirken at høre gjentagen og nyere udviklet de Religionslærdomme, som i Skolen og ved Forberedelserne til den ved Frdn. af 29. Marts 1814 § 14 befalede offentlige Prøve, efter den autoriserede Lærebog, blive dem foredragne“. Med Hensyn hertil anholdt Repræsentanterne om Autorisation til at foranstalte en saadan Gudstjeneste, og Bemyndigelse for ovennævnte Catechet at holde samme. Lillige bemærkede Repræsentanterne, at de „til denne Gudstjeneste agtede at afbenytte det Locale, i hvilket den ovenansførte offentlige Prøve var bleven afholdt, da, uagtet dette Locale ikke var stort nok til Kirke for hele Menigheden, det dog ikke for Tiden var muligt at faae et større, især da Velstanden i Menigheden var i betydelig Aftagende, og der derfor ikke kunde tænkes paa at opføre en Kirke for samme.“ Det kongelige danske Cancellie har derpaa under

10. Juni 1817 tilskrevet Repræsentanterne, at „herimod ikke haves noget at erindre.“

Vi maae her gjentage, hvad vi allerede flere Gange have yttret, at det var af den yderste Vigtighed at sørge for en Gudstjeneste, hvori Qvinden kjønnet kunde deeltage, baade de Gifte og de Ugifte, hvis Antal var, som allerede anført, henimod et Tusind. Det var altsaa Repræsentanternes og Catechetens Pligt at være betænkt paa en passende Gudstjeneste, hvori de kunde deeltage og opbygges; forinden dette kunde blive fuldført, havde man fundet det hensigtsmæssigst at forberede en saadan ved at lade afholde Andagtsøvelser til ubestemte Tider. Men ligesom Cancelliets Svar blev bekjendt, dannede der sig strax et Oppositionspartie af de saakaldte Retroende, som indgik med en Ansøgning til Cancelliet med Begjæring om: at Cancelliet vilde befale undersøgt, hvorvidt de foranstaltede Andagtsøvelser vare overeensstemmende med den mosaiske Troes Love, og hvis de vare stridende derimod, at de da maatte ophæves. „Man er overbevist om“ — tilføies — „at det ei har været Cancelliets Hensigt at sanctionere en Gudstjeneste, som strider imod og er uovereensstemmende med vore Fædres Tro og med vore Fædres Skikke.“ Til Slutningen hedder det endog: „Vi troe ikke at feile, idet vi modsætte os Tidens Aand, som er at fuldkaste al positiv Religion.“ Denne Ansøgning var ledsaget

af en Erklæring fra OVERRABBINEREN Abraham Gedalia, hvori han yttrede: at det vel var tilladt, naar man ikke forstaaer det ebraiske Sprog, da at holde sin Andagt i et hvilket som helst Sprog, som man forstaaer; men saa maa man ogsaa iagttage de paabudte Ceremonier og Skikke. Han anfører, hvori disse bestaae, og derhos at man er forpligtet at afholde 2de Gange daglig de foreskrevne Bønner, helst i Synagogen, og at Alt maatte skee i al Stilhed.

Saa vidt altsaa det Væsentligste af Ansøgningen og Rabbinerens Erklæring, og vi maae kun foreløbigen bemærke, at de af Denne benævnte Ceremonier og Skikke kun ere anvendelige paa Mandkjønnet og aldeles ikke paabudte Qvindeskjønnet.

Det danske Cancellie har tilsendt Repræsentanterne Ansøgningen og i den af disse afgivne særdeles vidtløftige Betænkning gjennemgik de Punkt for Punkt, hvad OVERRABBINEREN havde anført i sin Betænkning og de af de Ansøgende gjorde Klager. Det vil være altfor vidtløftigt at meddele denne Betænkning in extenso, men vi ville dog i Korthed anføre det Væsentligste heraf.

Repræsentanterne gabe først en tro, men sørgelig Skildring af Gudstjenesten, saaledes som denne blev afholdt i de forhen omtalte 10, om vi saa tør kalde samme, Puge-Synagoger, tildeels paa Loftskammere eller Aflukker, saarende Anstændighedens Følelser

og nedbrydende al Andagt; den yngre Deel af Mand-
 skjønnet deeltog næsten ikke i Gudstjenesten, som af-
 holdtes i et for dem uforstaaeligt Sprog og hvor
 ingen Prædiken holdtes, hvorved der kunde opbygges;
 Qvindeskjønnet, hedder det endvidere i Repræsenta-
 ternes Betænkning, er saa godt som aldeles udelukket
 fra Gudstjenesten, og om Løverdagen indfandt sig
 neppe En af hundrede gifte Fruentimmere. Efter nu
 at have skildret de farlige Følger af en saadan reli-
 giøs Tilstand, og hvorledes denne kunde føre til Fri-
 tænkteri og Indifferentisme, vedblive Repræsenta-
 terne: „Det var denne Frygt og disse Følelser, som
 besjælede os, da vort Dnsfe opstod, at indføre en
 dansk Gudstjeneste, der ikke nedbrød, hvad Opdra-
 gelsen og Religionsunderviisningen havde opbygget,
 der ikke forargede den fremskridende Landsdannelse
 eller stred derimod, der stemmede med den Sømme-
 lighedsfølelse, som nu finder Sted mellem de trofaste
 Troesforvandre, og som, efter hvad vi have oplyst,
 saa ofte savnes i de adsplittede smaa Forsamlinger.
 Vi have allerede omtalt det Indtryk, Confirmations-
 handlingen har gjort paa de Tilstedeværende, men
 jo mere høitidelig man fandt denne religiøse Hand-
 ling, jo mere følte baade Unge og Gamle Savnet
 og Vigtigheden af en værdig Gudstjeneste. For nu
 ikke at lade denne Stemning unhyttet, og for at for-
 bereede en fuldstændig Gudstjeneste, fandt vi det hen-

figtsmæssigst, at Hr. Catechet Manheimer foranstaltede Religionstaler, hvortil han af en stor Deel iblandt Menighedens Medlemmer er bleven opfordret, holdte til ubestemte Tider, hver 4de, 5te eller 6te Uge, uafhængig af den paa bestemte Tider i Synagogen foregaaende Gudstjeneste, og uden i ringeste Maade at bryde an paa den. For at give disse Taler og Forsamlingen en til Indtryk paa Gemytterne fornøden Høitidelighed, lode vi tillige affhønge nogle Psalmer og iøvrigt iagttage de samme Ceremonier som ved Confirmationen. Men at disse Sammenkomster ingenlunde sigtede til at fortrænge og erstatte en formelig fuldstændig Gudstjeneste, vil en hermed følgende trykt Tilsigelse til at bivaane Andagtsøvelserne oplyse, ligesom det allerede kan skjønnes af den sjeldne og ubestemte Holdelse."

Efterat Repræsentanterne derpaa endnu meget udførligt havde indladt sig paa de høist gavnlige Følger af en dansk Gudstjeneste, hedder det videre i Betænkningen: „Da vore Forsamlinger og Andagtsøvelser ikke bivaanes af vore Modstandere (Supplicanterne), hvi ville de blande sig deri? Eller mon de have glemt, hvad der bydes i Anordningen af 29de Marts 1814 § 8: Hverken Repræsentanterne, Præster eller noget andet Medlem af den mosaiske Religions Samfund maae fordrifte sig, under Skin

eller Paaftand af Religionen, i mindfte Maade at forstyrre nogen af denne Religions Bekjendere i fine lovlige Handlingers Udøvelse eller tiltage sig nogen Magt over deres huuslige Forfatninger. Ligesaa lidet vi forstyrre vore Modstandere i deres lovlige Færd, ligesaa lidet kunne vi indrømme dem Ret til at forstyrre os i vort. Selv om dette endog ikke stemmede med Moses Lov — som det dog virkelig gjør — at holde Gudstjenesten i andet Sprog end det hebraiske, turde vi dog uden tvivl i Betragtning af det tilsigtede Maal, haabe allernaadigst Dispensation“. „Det er ikke en Flok unge Mennesker“ — hedder det et andet Sted i Betænkningen — „som Nyhedslyst og Letvind have drevet sammen, det er Mænd af moden Alder, med de reneste Hensigter, med prøvet Overbeviisning, tildeels opvoagne i Livets Skole. Neppe var Søderne om en dansk Gudstjeneste bleven bekjendtgjort, førend strax henimod Et Hundrede værdige Huusfædre tegnede sig til denne; vi vare da ved Mangel af Locale nødsagede til at standse Circulaires Gang. Men skulde ikke saa stort et Antal af saadanne Mænds erklærede Ønske fortjene at opfyldes? Og om Antallet ei havde været saa stort, skulde da Sandheden behøve en Hærskare af Navne til at fejre? Men skjøndt Andagtsøvelserne bleve aabnede midt i den hedeste Sommer, besøgtes de dog af 400 Mennesker blandt vore egne Troesforvandre;

de vilde være blevne besøgte af dobbelt saa mange, naar Familieforhold og Localets Størrelse ikke forhindrede det“.

Repræsentanterne vilde ikke indlade sig i nogen Undersøgelse af Klagernes personlige Egenskaber eller borgerlige Forhold *) — der fandtes iøvrigt iblandt Klagerne dem, som selv med deres Børn deeltog i Andagtsøvelserne — men tilføiede kun: „Med Beemod see vi iblandt Klagerne flere agtværdige Mænd, men ikke kunne disse enkelte Værdige være mægtige nok til, at vi derfor skulle opoffre vore egne Overbeviisninger“. Repræsentanterne have iøvrigt ved denne Leilighed bemærket, at enhver hensigtsmæssig Forandring vilde paa hiin Tid have fundet ugrundede Klager, naar man antog, at saadanne vare afvigende fra gamle Skikke.

Dette var ogsaa Tilfældet, da Forordningen i 1810 udkom imod de tidlige Begravelser. De fleste af de Mænd, som underskrev Klagen imod Andagtsøvelserne, havde nemlig ogsaa indgivet en Klage til Cancelliet imod hiin velgjørende Bestemmelse. Overrabbineren har naturligtviis understøttet denne Ansøg-

*) En meget stor Deel af Klagerne vare ikke contribuerende Medlemmer. Næsten alle, som havde undertegnet Klagen, ere paa 25 nær døde, men jeg har Grund til at antage, at deres Ansuelse om Religionens Anliggender for største Deel har forandret sig.

ning med de meest spidsfindige og taabelige Beviser, hente de fra de talmudiske Skrifter. Hvad der var meest paafaldende ved denne Ansøgning, var, at den kloge David Amjel Meyer stillede sig i Spidsen for Klagerne i denne Sag, og det var mig ikke muligt at overbevise ham om det Forkeerte i hans Ansøgning. Han anvendte al sin Indflydelse for at faae Loven ophævet eller forandret, men forgjæves; Loven blev uforandret. Det forstaaer sig af sig selv, at Repræsentanternes Betænkning over Klagen blev indhentet; men disse godtgjorde i en hyperlig Afhandling det Intetsigende i Rabbinerens Beviser, ligesom de ogsaa imødegik Rabbinerens Erklæring angaaende Andagtsøvelsen. Det var især Overlæreren ved Friskolen, der som grundlærd Talmudist forshnede Repræsentanterne med de slaaende Modbeviser af Biblen og Talmud, der bleve afbenyttede i den afgivne Betænkning, og som gjorde Udslaget.

Andagtsøvelsen gik sin uforstyrrede Gang og fandt alt flere og flere Tilhørere, saa at Localet ikke kunde rumme dem alle. Imidlertid vedbleve Modstanderne at gjøre Alt for at forstyrre eller ophæve disse Forsamlinger, og de gik saavidt i deres Fanatisme, at de endog anklagede Catechet Manheimer hos Kongen, og da der vel ikke fandtes Mange, som vilde laane Navn til hiint ugrundede Angreb og skumle Færd, indskrænkede Klagernes Antal sig til 6

Individer, som baade henvendte sig til Kongen og Cancelliet og vedlagde Erklæringer fra flere Rabbinere i Udlandet. I deres Klage hedder det, at der i Menigheden er opstaaet en ny Sect, der søger at paatvinge den langt talrigere Deel af Menigheden en ny Troesbekjendelse, og at Catechet Manheimer misbruger sin Embedsstilling ved at bibringe Ungdommen den falske Lære. De ansøgte derfor om, at de maatte lade deres Børn undervise af en af dem foreslaaet agtværdig og i religiøs Henseende upaaklagelig Lærer og efter en indsendt fuldstændigere Lærebog. Denne Ansøgning blev tilsendt Catecheten, for at han kunde afgive sin Erklæring derover. Catecheten besvarede med megen Fynd Klagerne i en lang Afhandling. Iblandt Andet beraabte han sig ogsaa paa Ovrerrabbinerens Tilstedeværelse ved Religionsprøverne, med hvilke han som Medlem af Bedømmelses-Commissionen havde erklæret sig tilfreds, ligesom han oprindelig ogsaa havde approberet Lærebogen, og havde han ikke fundet den tilfredsstillende, burde han ikke have ladet hengaae et Par Aar uden at gjøre ham opmærksom paa den urigtige Lære eller at indsende Klage over ham til Cancelliet. Ovrerrabbineren indgav i Anledning af Catechetens Betænkning til Cancelliet en heel udførlig Afhandling om Talmud og den jødiske Tro, og søgte deri at bevise, at Catecheten afveg fra samme og for-

vanskede Læresætningerne. Vel havde han været tilfreds med Lærebogen og Prøvelsen, men han havde fundet sig skuffet i sine Forventninger.

Saaledes var Tilstanden i Slutningen af Aaret 1820. Menigheden var deelt i to Partier, hvoraf det ene holdt sig til de adspaltede smaa Synagoger, medens det andet deeltog i de af Catecheten afholdte Andagtsøvelser. Saalænge altsaa denne Uenighed fandt Sted, og den gamle Ovrabbiner levede og blev i Embede, kunde man ikke tænke paa Bygningen af en ny Synagoge og Udarbejdelse af en ny Kirke-Ritus.

Manheimer udgav i Trykken 5 Prædikener, som han holdt i Sommerhalvaaret 1819, nemlig: 1) Hvorledes skulle vi bede; 2) om den hellige Skrifts Læsning; 3) Hvorledes skulle vi erkjende vore Synder; 4) Hvorledes skulle vi hensigtsmæssigen anvende vor Ungdomstid; 5) om Mosaiternes Forhold og Pligter i Staten. I Fortalen til disse Prædikener hedder det iblandt Andet:

„En enkelt Deel af min Menighed, som følte Tidens Tarv, Trang til aandelig Næring, var det, som fremkaldte mig. De ere blevne mig troe i denne Tid, disse kjære og dyrebare Venner; Ingen har forladt mig; Ingen har unddraget mig ganske sin Opmærksomhed; saa ere de, hvis Hengivenhed er kjoluet. De, som stode ved min

Side, da Himlen var klar og skifri, og krøbe i Skjul, da de mærkede Modstand, dem har jeg aldrig gjort Regning paa.

Disse mine Venner have alt længe yttret det Onske, at besidde et mere varigt og blivende Vidnesbyrd om min Være, og — Dem byder jeg denne Gave. —

Et andet Partie har gjort sig det til Bane at udskrige og at forkjættre mig uhyørt; for at frie dem fra den Skyld, at fordømme en Uskyldig, forelægger jeg dem mine Værdomme; lad dem nu selv see og dømme — og bryde Staven over mig og min Gjerning, naar deres Samvittighed tillader dem det.

En tredje Klasse Væsere tænkte jeg mig, som hverken hørte til det ene eller til det andet Partie. Det er dem, saavel i som udenfor vort Samfund, der have hørt tale om disse Forsamlinger, uden nogensinde at have besøgt dem; som have hørt dem fordømme eller anprise, uden at vide, hvad det er for forargelige eller priselige Værdomme, som der udbredes. Ogsaa deres Dom skal denne Bog begrunde."

I 6 Aar, fra 1817 til 1823 vedblev Manheimer at afholde Andagtsøvelserne og henrev sine mange Tilhørere ved sine hyperlige Prædikener. Han vedblev ogsaa til samme Tid med de lovbestemte Con-

firmationer. I Aaret 1823 blev han kaldt til Berlin, for at ansættes som Præst ved en ny Synagoge eller Tempel; og da han ikke var tilfreds med sin Stilling paa Grund af de herværende vedvarende Religionsstridigheder, modtog han Kaldet og indgav Ansøgning til Kongen om sin Entledigelse som Catechet ved Menigheden. Skjøndt man paa høie Steder bad ham om at tage sin Ansøgning tilbage, var han dog ikke at bevæge hertil, og ligesaa lidt formaaede mine Bønner at rokke hans Beslutning. Han erholdt altsaa sin Afsked, og i Bevillingen hedder det, at Kongen var særdeles tilfreds med hans Embedsførelse. Regjeringen erkjendte hans Værd, og han forlod os med den beroligende Bevidsthed, at Regjeringen aldeles ikke tog Hensyn til de imod ham indgivne Klager, og der foretoges ingen Forandringer med Hensyn til Confirmationen eller Lærebogen.

Menigheden mistede ved hans Bortreise en fortrinlig, næsten uerstattelig Religionslærer; men hans sjuugaarige Virksomhed har havt en heldbringende Indflydelse paa Ungdommen, især paa Dvindesjønnet. Hans Bortgang bedrøvede baade Gamle og Unge, og da han i Aaret 1840 besøgte Kjøbenhavn, havde han den Glæde uforandret at finde Venner og Veninder, især iblandt dem, som han havde confirmeret, hvis Antal var 191 Drengene og 136 Piger. Man modtog ham paa den hjerteligste og meest smigrende Maade.

Fra Berlin blev han i Aaret 1825 kaldt til Wien, hvor han nu alt i 34 Aar har været Præst ved den store Synagoge; han er i sin nuværende Stilling afholdt, æret og agtet. Han har erhvervet sig megen Anseelse, hvilket ogsaa viste sig i Aaret 1848, da han blev valgt til Medlem af den store politiske (Stænder-) Forsamling.

Efter Mannheimers Bortgang blev Dr. Levison udnævnt til Catechet; han iagttog Alt, hvad der angik Confirmationen — men Andagtsøvelserne op-
hørte, og med Gudstjenesten foretoges der ingen Forandringer, indtil Dr. Wolff blev udnævnt til Præst. Antallet af dem, Catechet Levison har confirmeret, udgjør 305 Drengene og 326 Piger.

Den yngre Slægt vedblev at dyrke Videns-
skaben. I det nu afhandlede Decennium bleve ikke mindre end 26 indskrevne som academiske Borgere, og deriblandt Mænd, som senere have udmærket sig i forskellige Fag, saasom: Professor, Notarius publicus Abrahams; Justitsraad Speher; Etatsraad Trier; Dispatcheur Wesjely; Professor Rector Henrichsen; Dr. med. L. Ballin; Professor H. Herz; Dr. theol. Kalkar; forhønnævnte W. J. Siesby; Rammerraad Jacobi; Etatsraad Soldenfeldt; Dr. J. Trier (derhar været ansat som første Hospitalslæge i Hamborg og practiserer nu i Altona); og J. A. v. Deen (der er ansat som Professor i Phy-

siologien ved Universitetet i Gröningen).*) Vi have endnu at nævne en Læge, som har gjort en brillant Carriere i Udlandet, nemlig Harry Valentin Haurowitz, Læge hos Storhøst Constantin. Han er ikke Elev af Friskolen, som Flere have angivet, men han blev privat underviist paa Skolen af Pastor Bohe, der i 1817 dimitterede Haurowitz til Universitetet. Han modtog fremdeles stadig Understøttelse af mig til Fortsættelsen af sine Studeringer og tog anden Examen 1818. Han var Overlæge paa Corvetten „Diana“ paa et Togt til Vestindien og tog i Maret 1823 medicinsk Embeds-Examen med bedste Character.

I denne Periode modtog ogsaa en Mand, der siden er bleven europæisk berømt, sin Uddannelse som Kunstner, nemlig Ernst Meyer, der den største Deel af sin Levetid har opholdt sig i Italien, hvor han endnu har sin Bopæl i en lille By tæt ved Rom.

Endelig maae vi ogsaa fra hiin Tid nævne en Mand, der vel ikke hørte til de Studerende, men dog har udmærket sig ved mange sjeldne Kundskaber og Talenter, især i musikalsk Henseende. Denne Mand var Grosserer Hofraad Gerson, der var en fuldendt Violinspiller og en fortrinlig Componist; han døde desværre i en ung Alder.

*) Som bekendt, ere de fleste af disse siden gaaede over til den christelige Religion.

Vi have tidligere omtalt det i Aaret 1803 af d'Hr. Bing og Kalisch oprettede Institut. Denne Skole for Drengbørn af den mosaiske Tro har bidraget særdeles meget til den jødiske Ungdoms Dannelse. Skolen aabnedes med 25 Elever; Antallet steg efterhaanden og udgjorde i Aaret 1818 84, men aftog derefter igjen. Bestyrelsen gjorde sig fortjent ved til enhver Tid at give 5 til 8 Elever fri Undervisning. Indtil 1818 dimitteredes fra Institutet 78 Elever, hvoraf 11 valgte den videnskabelige Bane. Vi maae beklage ikke nøiagtigt at kjende Skolens Historie længere end til 1818, men vi have Grund til at antage, at der ialt er blevet dimitteret fra denne Skole henved 400 Elever. Hr. Bing deeltog i Bestyrelsen indtil 1820, hvorefter Hr. Kalisch alene forestod Skolen, indtil han i Aaret 1840 afgang ved Døden. Regjeringen paastjønede ogsaa Bestyrernes Bestræbelser ved flere Gange at tilkjendegive dem Kongens Tilfredshed.

Med Hensyn til Menighedens oeconomiske Tilstand anføre vi, at Udgifterne i 1820 udgjorde 8461 Daler Sølv, hvoraf Sygepleie var opført med 1947 Daler og Huusleiehjælp til 102 Familier og enkelte Personer med 652 Daler. Blandt Hofraad Meyers Legater er der ogsaa en Capital af 24,000 Daler, hvoraf Renterne ere bestemte til Huusleiehjælp. I

den 20de § af Foundationen er der iøvrigt angaaende dette Legat bestemt saaledes:

„Skulde Repræsenterne i sin Tid finde det gavnligt for dette, at der for den nævnte Summe kjøbes een eller flere Eiendomme her i Staden, hvor fattige Medlemmer af Troessamfundet kunne nyde fri Bopæl, da ere de, uanset det, der i følgende Paragrapher bliver bestemt, berettigede til at afhænde de for den ovenmeldte Summe udstedte Obligationer, dog kun paa følgende Villkaar: a) at den Summe, der erholdes ved Salget af Obligationer, ene og alene anvendes til Kjøb af een eller flere Eiendomme; b) at der til Kjøbsafflutninger indhentes det kongelige danske Cancellies Samtykke; c) at den eller de kjøbte Eiendomme derefter aldrig sælges, men stedse afbenyttes til at forskaffe fattige Medlemmer af det mosaiske Troessamfund fri Bopæl; d) at der under ingen Omstændigheder prioriteres nogen Capital i Eiendommen, Bankhæftelsen undtagen, og at Menigheden paatager sig at udrede Renten af bemeldte Hæftelse, saavel som Skatter og Afgifter af Eiendommen, samt endeligen vedligeholde disse, og e) at disse Eiendomme kommer til at bære Navn af „Meyers Minde“.

Efter Brevvevling med Cancelliet blev det til-
ladt at anvende de 24,000 Daler til Opførelse af

en ny Bygning, som stete paa endeel af Grunden i Krystalgaden bag Synagogen. Bygningen, som fører Navnet „Meyers Minde“, er indrettet til 31 Familier, foruden Bopæl til Inspecteuren. Ved Opførelsen af denne Bygning besvaredes altsaa endeel Udgifter til Huusleiehjælp.

I Aaret 1817 borttrømte Menighedens Kassierer og ved Kasseundersøgelsen fandtes en Deficit af 8245 Daler. I denne Anledning opstod en Strid med Hensyn til Godtgjørelsen. Spørgsmaalet var, om ikke de afgaaede Repræsentanter, der havde fungeret, medens Kassemanglen eller Underslæbet fandt Sted, vare pligtige at tilsvare den omtalte Summe. Sagen gik til Domstolen, og ved Lands=Dver= samt Hof= og Stads=Retssdom af 27de October 1824 bleve de i 1817 fungerende Repræsentanter*) dømt at svare til Menighedens Kasse den stedfundne Deficit med Renter og Omkostninger, i Alt 9784 Daler.

I Anledning af denne Dom have de her nævnte ældre Repræsentanter indgivet en Ansøgning til Cancelliet, og efter sammes afgivne Betænkning har det behaget Hs. Maj. Kongen under 9de August 1825 at resolvere saaledes:

„Ifølge det af de nærværende Repræsentanter

*) Mægler S. Gerson, HofraadH ambro, Hofverellerer Heilbuth. Grossererne M. Fürst, L. J. v. Halle, R. M. Henriques og nærværende Forfatter.

for det mosaiske Troesfund i Kjøbenhavn gjorte Forslag med Hensyn til Dækningen af den hos Samsfundets forrige Kassierer fundne Kassemangel, ville vi allernaadigst have bemyndiget dem til, saafremt Supplicanterne (Gerson m. fl.) dertil ere villige, at forene sig med disse om, at de skulle tilsvare Halvdelen af den dem ved Vor Lands-Oversamt Hof- og Stats-Retsdom af 27de Octbr. f. A. idømte Capital med Renter og Omkostninger og saaledes, imod at frasalde denne Doms Indstævning til Vor Høiesteret, fritages for at betale den anden Halvdeel, hvilken da i Overeensstemmelse med ovennævnte Forslag tilveiebringes ved Ligning paa samtlige Samsfundets Medlemmer i 10 paa hinanden følgende Aar."

I Overeensstemmelse med denne kongelige Resolution blev ogsaa Sagen afgjort.

* * *

Sun ugjerne berører jeg en beklagelig Begivenhed, som staaer i Forbindelse med nærværende historiske Fremstilling, men Saadant lader sig ikke forbigaae, naar Skildringen skal være fuldstændig.

Det var nemlig i Sommeren 1819, at man paa flere Steder i Tydskland under eet eller andet Paaskud overfaldt de fredelige jødiske Beboere paa forskjellige voldsomme Maader. Man antog dengang, at det egentlig ikke var Jøderne meent,

men at det var en politiff Demonstration af de Misfornøiede, som et Forsøg paa, hvad man med en Masse Pøbel kunde udrette imod Regjeringernes Magt. Urolighederne forplantede sig da lige til Hamborg; som ved Smitte naaede de ogsaa hertil, og uden den allermindste Anledning begyndte man her med lignende Overfald. Aftenerne den 4de og 5te September samlede en Hob Pøbel paa Østergade og slog Binduerne ind hos de derboende jødiske Kræmmere; derfra drog man til andre Gader for der at fortsætte Overfaldet. Kun Mangel paa Conduite og Energie fra Politimester Hvidbergs Side var Skyld i, at det ikke blev kvalt i Fødselen, men tvertimod tog Overhaand; thi det kan ikke have været vanskeligt at standse en Hob Pøbel af i det Høieste 500 til 600 Individier i dens lovstridige Handlinger, naar man strax med Kraft og Alvor havde taget rigtige og energiske Forholdsregler. Men Politimesteren viste Frygt og Svaghed, hvorved Pøbelen blev dristigere og vedblev med sine Excesser, og man blev tilsidst nød saget til at skride ind med Militairmagt, hvad man i Begyndelsen havde søgt at undgaae.

Den 7de Sept. udkom en meget streng kongelig Bekjendtgjørelse, der opfordrede til Rolighed og til lige underrettede Publikum om, at der var udnævnt en Commission, som var bemyndiget til, endog uden

Appel, at ansee dem, der deeltog i Opløb og Uroligheder, med corporlig Straf, ja efter Sagens Bestaffenhed endog med Livsstraf. Man udsatte efter kongelig Befaling ogsaa en Belønning af 4000 Daler til den, som beviisligen angav Ophavsmanden til Tumulten. Commissionen bestod af nuværende Geh. = raad Lassen, Conferentsraaderne Kosøed og (nuværende Bankdirecteur) Aagesen. Denne Commission har allerede under 15de Sept. affagt Dom imod 4 anholdte Personer; det hedder i Dommen, at Ingen af dem er bleven anseet som Stifter af Tumulten; men i Forhold til den større Deel, de have taget i samme, ere de tilfundne at hensættes til offentlig Arbeide: En til 3 Aar i Rasphuset, En til 2 Aar i Forbedringshuset, og To hver til 1 Aar i samme. Dommen blev strax udført. Noget senere affagdes der Dom over 24 Personer, af hvilke Een blev dømt til 18 Maaneders Fængsel i Forbedringshuset, og de øvrige fra 30 til 10 Dage paa Band og Brød. Alle de Afstraffede hørte, med Undtagelse af Een, til de laveste Classer.

I Anledning af udsprede Rygter om Studenternes Deeltagelse lod Provsten paa Regentsen, Hr. Professor Myrup, i Begyndelsen af Urolighederne offentliggjøre Følgende:

„Da Ingen af alle de paa Regentsen boende Herrer Studenter har paa den fjerneste Maade

havt den allermindste Deel i de her i Staden i de tvende Aftener, den 4de og 5te ds., foresaldne Bøvel=Dptrin, erklærer jeg den, som paaستااer det Modsatte, for En, der farer med aabenbar Usandhed."

Iøvrigt bidrog baade Livjægercorpset og Studenterne samt en Deel af Borgervæbningen til atter at tilveiebringe Rolighed.

Hvormegen Indignation disse Dptrin vakte, kan ogsaa sees deraf, at en af Kjøbenhavns meest udmærkede Præster, Biskop Mynster, som dengang var Capellan ved Frue Kirke, fandt sig foranlediget til paa den 14de Søndag efter Trinitatis s. A. at holde en Prædiken, hvori han med Kraft og indtrængende Alvor talte mod den Raahed, som gjorde sig gjældende i denne Tumult, og hvori han lagde alle bedresfunde Borgere paa Hjerte at virke hver i sin Kreds baade med Ord og Gjerning imod disse ubegrundede og nedværdigende Fjendtligheder. Vi skulle ikke anføre noget enkelt Sted af denne fortrinlige Prædiken, men blot anføre, at den findes trykt i hans samlede „Veilighedstaler“, 1. Bd. 2. H. Ogsaa Catechet Manheimer holdt ved en Andagtsøvelse et Foredrag i denne Anledning, som findes blandt de ovenfor anførte trykte Prædikener.

Vi ville nu gaae over til den følgende Periode (1825—1834), i hvilken en ny Synagoge endelig blev opført og en forbedret Gudstjeneste indført.

Af det Foregaaende have vi seet, at de religiøse Andagtsøvelser ophørte ved Manheimers Bortgang, og at Meget med Hensyn til Gudsdyrkelsen tabte sig igjen; Partierne vare deelte, og Udsigterne til en hurtig Forbedring vare ikke gunstige. Disse Forhold i Forbindelse med flere andre Omstændigheder bleve for en Deel den ydre Anledning til, at flere Familier og enkelte Studerende forlode det mosaiske Religions-Samfund og gik over til den christelige Religion. Imidlertid døde den gamle Ovrabbiner i Maret 1828, og nu var endelig Tiden kommen, da man maatte være betænkt paa Ansættelsen af en dannet og opløst Præst, der kunde opfylde de Fordringer, som Tiden og Civilisationen krævede. Det kunde ikke gaae an at hidkalde Manheimer fra Wien, da dette vilde have vakt Utilfredshed hos en Deel af Menigheden, og Religionsstriden da vilde have begyndt paany. Han var desuden ikke at bevæge til at komme hertil. Man maatte altsaa the til Udlandet, og efter en Opfordring, der var skeet igjennem thdske Blade, meldte der sig directe og indirecte flere Candidater, og iblandt disse valgtes den nuværende Præst, Dr. A. A. Wolff, daværende Ovrabbiner i Provindsen Over-Hessen, en høist

begavet og kundskabsrig Theolog og Taler. Han blev under 8de October 1828 allernaadigst beskikket til dette Embede. I Anledning af denne Udnævnelse har Cancelliet meddeelt Repræsentanterne en kongelig Resolution, hvori det hedder, „at den beskikkede Præst skal bære Navn af øverste Præst for det mosaiske Samfund i Danmark. Som en Følge heraf skulle alle mosaiske Præster og Catecheter udenfor Staden saavel som Catecheten her i Staden i deres Embeder staae under Øverstepræstens Tilbøn. Denne Præst har, naar Menigheden erholder en Synagoge, hver Lørdag og andre mosaiske Helligdage at holde geistlige Taler over selvalgte Texter af det gamle Testamente. Disse Taler, hvori Intet maa foredrages, der strider imod den af Hs. Maj. Kongen autoriserede Bærebog, blive at holde i det danske Sprog, og naar den nye beskikkede Præst ikke maatte være det danske Sprog mægtig, blive Prædikenerne at holde i det tydske Sprog, indtil han har erhvervet sig denne Færdighed, hvilket i det Seneste bør være opnaaet inden 2 Aar. Præsten skal føre en af Magistraten autoriseret Embedsprotocol over Alt hans Embede Vedkommende. For sin Tjeneste nyder han en aarlig Løn af 1600 Daler, der udredes af Menighedens Kasse, og derhos Offer, som Menighedens Medlemmer af egen god Villie yde ham, uden at dog Noget dertil kan ansees pligtig“.

Under 14de October 1828 udkom desuden følgende Cancellie-Placat:

„Hs. Majestæt Kongen har med Hensyn til den nu ved det mosaiske Troessamfund i Kjøbenhavn allernaadigst udnævnte Præst foreskrevet adskillige Bestemmelser, hvoraf Følgende i Medfør af allerhøieste Befaling bliver at bekjendtgjøre til Efterretning for alle Vedkommende:

§ 1. Iagtet fornævnte Præst, saalænge der ei i Overensstemmelse med Anordningen, angaaende hvad Bekjendere af den mosaiske Religion, der opholde sig i Danmark, have at iagttage, dateret 29de Marts 1814 § 10, ere ansatte Præster ved de mosaiske Menigheder her i Riget udenfor Kjøbenhavn, ikke fører det sammesteds bestemte Navn af øverste Præst, skulle dog alle Catecheter, som ere eller maatte blive ansatte ved det mosaiske Troessamfund i Danmark, saavel i Kjøbenhavn som i Provindserne, i deres Embedsførelse staae under hans Tilsyn.

§ 2. Alle i Kjøbenhavn foresaldende ministerielle Forretninger hos den mosaiske Religions Bekjendere, saasom Vielser og hvad der i Anledning af Skilsmisser bliver efter de mosaiske Love at foretage, tilfalde Præsten, hvorimod de Vielser, som foresalde hos den mosaiske Troes Bekjendere i Sjælland, men udenfor Hovedstaden, blive at

forrette af den ved bemeldte Troessamfund her i Staden ansatte Catechet. Iøvrigt bliver i Forbindelse med Anordningen af 29de Marts 1814 § 17 de i Forordningen angaaende Præsternes Embede med Hensyn til Egtteskab af 30te April 1824 § 3 givne Forrifter, forsaavidt de ere anvendelige paa Bekjendere af den mosaiske Tro, at iagttage, inden nogen Vielse i Troessamfundet maa forrettes; ligesom Præsten, i Overensstemmelse med førstnævnte Anordnings § 7, ikke maa iværksætte nogen Skilsmisse imellem Egtfolk, inden deres Egtteskab ved Dom eller Resolution er aldeles ophævet i Overensstemmelse med Landets almindelige Love.

§ 3. Den ved det mosaiske Troessamfund i Kjøbenhavn ansatte Catechet haver at afholde den i ovenmeldte allerhøieste Anordning af 29de Marts 1814 § 14 befalede Religionsprøve og modtage den dermed forbundne Troesbekjendelse og religiøse Løfte, saalænge indtil Præsten, der ikke endnu er det danske Sprog mægtig, efterat have erhvervet den dertil fornødne Sprogkundskab, som Hs. Maj. har paalagt ham inden en vis Tid at forstaffe sig, overtager sig bemeldte Forretning, under den i saa Henseende foreskrevne Bestemmelse.

§ 4. Menigheden skal for Fremtiden have sin i Overensstemmelse med Reglementet af 29de Juli

1814 indrettede Skolecommissiön, bestaaende af Præsten i Forbindelse med nogle verdslige Medlemmer af Menigheden, der udnævnes af den Kongelige Direction for Almue- og Borger-skolevæsenet i Kjøbenhavn, men hvortil Repræsentanterne have at foreslaae nogle gode og duelige Mænd for Directionen. Repræsentanterne ville saaledes blive at fritage for de dem ved allerhøieste Resolution af 17de August 1813 indtil videre paalagte Pligter med Hensyn til Menighedens Skolevæsen.

§ 5. Ligesom Præsten haver, paa Forlangende, mundtligten at besvare alle Spørgsmaal angaaende Ceremonialloven, samt at examinere og autorisere Schæcterne, samt ellers at iagttage det Fornødne med Hensyn til Ceremonialloven, saaledes tilfalder det ham og skriftligen, paa Forlangende, at besvare Spørgsmaal angaaende den jødiske Ret, forsaavidt samme, uagtet Bestemmelserne i Anordningen af 29de Marts 1814, kan komme i Betragtning, samt oversætte Documenter, affattede i det jødiske Sprog.

§ 6. Uagtet det hører til hans Embede at overvære Eedsfæstelse af Parter og Vidner, der bekjende sig til den mosaiske Tro, og i Overensstemmelse med Forordningen af 15de September 1747 eller de Forskrifter, som derom allernaadigst

maatte blive givne, at bestyre den til Eden hørende Ritus m. v., bliver dog denne Forretning at udføre af Catecheten saalænge, indtil den nu allernaadigst ansatte Præst har erhvervet sig den fornødne Færdighed i det danske Sprog.

§ 7. Skjøndt der er tillagt Præsten en passende Løn af Menighedens Kasse, skal han dog være berettiget til at modtage det Offer, som Menighedens Medlemmer af egen god Villie yde ham, men uden at Noget dertil kan ansees pligtig. Fremdeles er han berettiget til at oppebære Betaling for Vielser, saa og for at afholde den befalede Religionsprøve, samt modtage den dermed forbundne Troesbetjendelse og Religionsløfte, og dertil forberede Ungdommen, naar han, i Medhold af § 3, i sin Tid overtager denne Forretning; dog bør Betalingen i begge disse benævnte Tilfælde stedse overlades til Vedkommendes fri Villie, og de, der mangle Evne til at betale noget, bør være aldeles frie. Endvidere nyder han Betaling for de i § 5 omhandlede skriftlige Responsa og Oversættelser, naar disse maatte forlanges af Private, hvilken Betaling, i Mangel af mindelig Overenskomst, bliver at afgjøre ved Magistratens Kjendelse. Derimod tilkommer der ham ingen Betaling, naar slige Responsa eller Oversættelser kræves af en offentlig Autoritet eller til Brug ved

en offentlig eller beneficeret Sag; dog, hvad disse sidste angaaer, med Undtagelse af de Tilfælde, hvori den allerhøieste Placat af 20de April 1825 kan hjemle ham Afgang til Betaling.

Præstens Embedsdragt bestaaer ifølge kongelig Resolution af 29de Juli 1820 af en Fløiels Baret, en sort Kjole af Silke eller uldent Stof, besat med Fløiels Striber tilligemed et Belte, og hvide Flipper istedetfor Krave.

Umiddelbart efter Præstens Ankomst hertil leiede Repræsentanterne et stort Lokale i store Kongensgade til et midlertidigt Forsamlingssted, hvor der hver Løverdag holdtes formelig Gudstjeneste for begge Røn, og hvor ogsaa Præsten ifølge Resolutionen holdt Prædikener i det tydske Sprog; disse tiltalte ogsaa i høi Grad Tilhørerne. Præstens og Repræsentanternes forenede Bestræbelser gif nu ud paa at lade opføre en ny Synagoge. Hr. Dr. Wolff paatog sig derfor det Hverv at samle frivillige Bidrag hos Menighedens Medlemmer, og han var i denne Henseende meget heldig. Beløbet af de indsamlede Gaver udgjorde 26,910 Daler foruden extraordinaire Gaver og Legater, samt Offeringer 4,512 Daler, tilsammen 31,422 Daler, hvoraf 24,550 Daler i rede Sølv, Resten i Sedler. De meest Bidragende vare: Justitsraad Eibeschütz 1,266 $\frac{2}{3}$ Daler, Grosferer Joseph Nathan David 1,200 Dlr., Hofraad Ham-

bro 1,000 Daler, Mægler Gerson 1,000 Daler, Grosserer G. M. Melchior 700 Daler, følgende 6 Medlemmer: D. S. Jacobson, Jacob S. Meyer, J. Raphael jr., Lyon Israel, Gerson Levy og J. M. Wulff, hver 500 Daler. De øvrige Medlemmers Bidrag vare fra 300 Daler til mindre Summer.

Man lagde nu Haanden paa Bærket; det overdroges flere Kunstnere at udarbejde Tegningen til en ny Synagoge, og Bygningens Opførelse med alt dertil Hørende samt Tilsynet med samme overdroges til Hr. Professor Hetsch. Da den Menighedens tilhørende Grund i Krystalgade ikke var stor nok, tilkjøbtes den tilstødende Gaard, Nr. 71, for omtrent 10,000 Daler. Bygningen kostede i Et og Alt 16,351 Daler rede Sølv og 87,812 Dlr. i Sedler. Man var altsaa nødsaget til at optage et Laan af 63,000 Daler r. S. hos Spassurancé-Compagniet imod Renter og Afdrag 6 pCt. aarsligt. Det sidste Afdrag forfalder til næste Mars Udgang.

Synagogen blev indviet den 12te April 1833 paa den meest høitidelige Maade *) og med en fortrinlig Indvielses-Tale af Menighedens Præst. Der er 420 Stole til Mandkjønnet og 256 Stole til Kvindekjønnet, foruden omtrent 100 staaende Pladser.

*) See herom Einweigungs-Feier des Israelitischen Gotteshauses.

- Gudstjeneste holdes uden Undtagelse hver Dag to Gange, om Morgenens og om Aftenen. Om Løverdagen og andre Helligdage afholdes der ogsaa Gudstjeneste om Eftermiddagen, med Undtagelse af den store Bede- eller Forsoningsdag, paa hvilken der holdes Gudstjeneste fra om Morgenens tidlig til om Aftenen kl. 7 uden Afbrudelse. Gudstjenesten holdes i det ebraiske Sprog efter en i Aaret 1833 af Dr. Wolff udgiven Agende. Hver Løverdags og paa de andre Helligdage holder Præsten en Prædiken, som i de første Aaringer holdtes paa Tydsk, men senere, efter Anordningen, paa Dansk. I Præstens Fraværelse holdes Prædikenen af Catechet Dr. Levinson. Ved Kirken ere ansatte tvende særdeles gode Forsangere eller Cantorer, som blive assisterede af et Chor, bestaaende af 2 Sangere og 12 Chordrenge; Sangene blive i det Hele taget meget smukt udførte. Kirkens Anliggender og Orden er overdraget til et Forstanderskab, bestaaende af Præsten, et Medlem af Repræsentantskabet og nogle Andre, som blive valgte af Menighedens controellrende Medlemmer. Til Ordenens Opretholdelse ere ogsaa ansatte 3 Kirkebetjente.

Det er meget at beklage, at Dr. Wolff ved den affattede Agende ikke gif videre i Reformen af Gudstjenesten; det havde været en let Sag for ham, da han var afholdt af Menigheden, og man havde Tillid

til ham. Den allerstørste Deel af Menigheden, især den yngre Deel af Mandkjønnet, forstod ikke Ebraisk, og endnu mindre Dvindekjønnet, og det var altsaa for dem et dødt Sprog, som ikke kunde have nogen heldig Indflydelse paa Andagten. Vi sige, Intet var lettere for Præsten, end at gaae videre i Reformationen end Agenden foreskriver; thi kun yderst saa jødiske Menigheder vare saa godt forberedte til Modtagelsen af en Reform, som netop den kjøbenhavnske. Savnet af danske Bønner var meget føleligt, og om ogsaa den oplyste Præst havde Betænklichkeiten ved at indføre en dansk Gudstjeneste, saa kunde man jo have gjort et Udvalg af nogle enkelte ebraiske Bønner og Sange, som kunde blive affungne paa Dansk under Ledsaagelse af et Orgel, Noget, som nu for Tiden er indført i flere jødiske Menigheder i Udlandet, og som først nylig er skeet i Gothenborg, hvor selv de Medlemmer, der, som bekjendt, meget strengt holde sig til det Gamle, have fundet det rigtigt og tidstilsvarende at oversætte flere Bønner paa Svensk. Imidlertid er det dog glædeligt, at Præstens ypperlige Prædikener have bidraget til, at Menigheden talrig søger Guds Huus; thi uden disse Prædikener havde Synagogen bestemt været tom, især den qvindelige Afdeling.

Ogsaa i dette Decennium have flere unge Mennesker valgt den videnskabelige Bane; Antallet af

dem, som bleve dimitterede til Universitetet, baade fra Skolerne her i Staden og fra Provindserne, var 48, af hvilke vi her kun ville nævne de tre Læger, Professorene Levh, Hannover og Melchior samt Procurator Simonson.

Bed Stænderinstitutionen i Aaret 1834 bleve Alle, som ikke bekjendte sig til den Christelige Religion, udelukkede fra at kunne vælges som Stænderdeputerede, men vare iøvrigt valgberettigede. Jødernes fuldkomne Emancipation skete, som tidligere bemærket, først ved Grundloven af 5te Juni 1849; men forinden denne blev givet, fandt Saadant tildeels allerede Sted ved Kjøbenhavns Commune, idet Silke- og Klædefræmmer Fredericia i Aaret 1841 blev valgt til Borgerrepræsentant.

Vi ville nu gaae over til at afhandle Perioden fra 1835 til den nyeste Tid. Valget af Hr. Fredericia var med Hensyn til Jødernes borgerlige Stilling, efter min Mening, et betydeligt Fremskridt. Ved alle mine Undersøgelser har jeg altid fundet, især i ældre Tider, at Jødernes værste Fjender med Hensyn til deres borgerlige Stilling fandtes iblandt deres Medborgere af Handels- eller Haandværkerstanden, der havde Sæde i Magistraten og dertil hørende Institutioner, s. Ex. de 32 Mænd. Derfor fandt jeg det anførte Valg meget betydningsfuldt, og det blev det endnu mere ved de følgende Valg, som

have fundet Sted fra 1841 til 1858. I Maret 1852 valgtes Grosserer Moritz M. Melchior, som nu har fungeret i 7 Aar; i Maret 1856 valgtes Garvermester Herz, og i 1858 Grosserer D. B. Adler og Kunsthandler, Fabrikeier M. M. Bing. For Tiden tæller altsaa Borgerrepræsentationen 4 Medlemmer af den mosaiske Tro, hvilket tilfulde godtgjør den Agtelse og Tillid, Tøderne nyde hos deres Medborgere af andre Religioner. — Ved Folkethingsvalgene faldt flere Stemmer paa Borgere af den mosaiske Tro, men Ingen naaede det fornødne Antal Stemmer.

Ved Embedsbesættelser har man heller ikke ladet sig binde af Hensyn til Religionsbekjendelse, og Flere af den mosaiske Tro ere ansatte i forskjellige Embeder.

Det var tidligere meget vanskeligt for Studenter af den mosaiske Tro at faae Plads paa Regentsen, men ogsaa denne Hindring er nu falden bort. Et heller gjør man nogen Forskjel med Hensyn til Reise- og andre Stipendier. — Til Riddere af Dannebrog ere fra 1848 til 1858 udnævnte 18, og deriblandt 2 Geistlige, nemlig Præsten ved Menigheden, Dr. A. A. Wolff og forhenværende Catechet i Fyen, Cohen. Fortjenester i en eller anden Retning blive saaledes ogsaa belønnede uden Hensyn til Religionsbekjendelse.

Tødernes Anerkjendelse af den Ligeberrettigelse, der er bleven dem tildeel, vises ogsaa paa forskjel-

lig Maade, og synes især at lægge sig for Dagen ved de betydelige Summer, hvormed de have betænkt de christelige Institutioner, Stiftelser, Hospitaller, Skoler m. v.

Af Hofraad Meyers Legater tilfaldt saaledes ikke mindre end 190,000 Daler christelige Stiftelser, navnlig vare derved næsten alle christelige Borger-skoler rigeligen betænkte. Den Afdøde havde aldeles overladt til Executorerne at bestemme Anvendelsen af Renterne af den Deel af hans Efterladenskaber, som han har bestemt til offentlig Brug. Som en Følge heraf have Executorerne (Grosserer S. S. Trier, Jacob Salomon Meyer og nærværende Forfatter) ved en under 20de December 1822 confirmeret Foundation bestemt Anvendelsen saaledes: 1) til Kunstacademiet 10,000 Daler; 2) Kjøbenhavns Universitet 20,000 Daler; 3) Fødselsstiftelsen 25,000 Daler; 4) Frederiks Hospital 10,000 D., 5) Blindeinstituttet 7,500 D.; 6) Garnisons Hospital 12,500 D.; 7) Bombepøssen 2,500 D.; 8) St. Hans Hospital 4,000 Daler; 9) Almindelig Belgjørenheds Selskab 5,000 Daler; 10) Trøstens Bolig 2,500 D.; 11) Selskabet for Druknedes Redning 1,500 D.; 12) Døvstumme-Instituttet 7,500 D.; 13) Hvens Stifts Bibliothek 2,500 D.; 14) Det Harbouske Frue-Kloster 2,500 D.; 15) Paul Fehtes Stiftelse 3,500 D.; 16) Den Wærnske Opdragelses-Anstalt 7,000 D.; 17) De Masmanske

Skoler 5,000 D.; 18) Borgerdydsskolen paa Christianshavn 2,000 D.; 19) Efterslægtskolen 3,000 Daler; 20) Trinitatis-skolen 3,000 D.; 21) Iydsreformert Skole 2,000 D.; 22) Fransk-reformert Skole 2,000 D.; 23) Nicolai Skole 2,500 D.; 24) Væregadens Skole 4,000 D.; 25) Frue Kirkestole 5,000 D.; 26) Borgerdydsskolen her i Staden 4,000 Daler; 27) Metropolitan-skolen 2,500 D.; 28) Gjentofte Sogns Skole 2,000 D.; 29) Skolelærer-Seminarieret paa Bernstorfs Minde 2,500 D.; 30) Niels Brocks Stiftelse 3,000 D.; 31) Petri Menigheds Fattigskole og Stiftelse 10,000 D.; 32) Herlufsholms Skole 14,000 D.

Hvad dernæst Justitsraad Eibeschiüg's Legater angaaer, da har han allerede, medens han levede, skjænket til Frederiks Hospital og Almindelig Hospital hver 10,000 Daler og til Invalidernes Fond 5,000 Daler. Ifølge Testamentet har han endvidere legeret i aarlige Renter til: 1) Kjøbenhavns Universitet 300 D.; 2) Polytechnisk Læreanstalt 300 D.; 3) Kunstacademiet 300 D.; 4) Staden Kjøbenhavn til Forskjønnelse 300 D.; 5) Invalideforsørgelses-Fonden 200 D.; 6) Umbeobøfsen, 7) Stiftelsen for fattige Haandværkere, 8) Frederik den Sjettes Asyl, 9) Børnehospitalet, 10) Det forenede Understøttelsesselskab, 11) Bespisningsanstalten i Kjøbenhavn, 12) Dito paa Christianshavn, 13) Den private Spøssuranc-

Forening — til hver af de 8 sidstnævnte Stiftelser 100 Daler aarligt, tilsammen 2,200 Daler aarligt eller en Capital af 55,000 Daler, i Alt altsaa 80,000 Daler.

Fremdeles maae vi anføre det Soldinske Legat,*) af Beløb 34,120 Daler til fri Bolig for Enker og ugifte Fruentimmer af Borgerstanden i Kjøbenhavn; Kjøbmand Gerson Levys Legat 15,000 Daler, hvoraf 5,000 Daler er bestemt til Frederiks Hospital, og en lignende Sum til Almindelig Hospital, Resten til Blindeinstituttet, Bombebesøssen og flere af Stadens Skoler; Guldrækker Meyer v. Halle's Legat, 2000 Daler, hvoraf Renterne ere bestemte til Brænde-Uddeling til trængende Familier.

*) I blandt de Jøder, som i den første Periode 1800—1810 have udmærket sig som Videnskabsmand, have vi overseet at nævne Boghandler Salemon Soldin. Han var født i Aaret 1774, og, uden at have søgt de lærde Skoler eller at være Student, har han ved egen Flid og Lærdom uddannet sig, og udmærket sig ved mange-
 sidig Kundskab og Kyndighed i fremmede Sprog. Allerede i Aaret 1816 har han oversat Rousseaus berømte Skrift „Om Oprindelsen til Ulighed blandt Menneskene og deres Grundstøtte“; han berigede Literaturen senere ved flere Skrifter (S. Forfatter-Lexicon 12te Hefte S. 191); men især udmærkede han sig som Journalist. Bladet „Nyeste Skilderi af Kjøbenhavn“ blev fortrinligt redigeret baade med Hensyn til Indhold og Sprog; Bladet havde mange Læsere, og var almindelig yndet.

endvidere Begælerer W. M. Goldschmidts Legat, 10,000 Daler, hvoraf 5,000 Dlr. til Sygehjemmet, og endelig Grosserer J. M. Wulffs Legater, 11,600 Daler og 5,000 Dlr., til forskjellige Stiftelser uden Hensyn til Troesbekjendelse.

Vi have saaledes anført de væsentligste Legater, som af Bekjendere af den mosaiske Tro (saavidt samme er kommen til vor Kundskab) ere blevne stjenkede til christelige Stiftelser o. desl.

Vi have ovenfor forbeholdt os nærmere at give Underretning om Præmie-Selskabet, hvis Virksomhed og Understøttelse var temmelig omfattende. Fra Aaret 1835 til 1858 har dette Selskab tilstaaet rentefrie Udlaan til christelige og mosaiske Mestres til et Beløb af i Alt ca. 37,000 D., og Udlaan imob ApSt. fra 1843—1858: 82,000 Dlr. Disse Laan tilstodes 453 christelige og 211 mosaiske Mestres og Evende; der blev fremdeles ydet Understøttelse til Klæder til 572 Værlinge, i Alt 5,819 Daler, foruden Præmier. — Selskabet eier for Tiden en Capital af 58,000 Dlr.

Vi have S. 183 nævnt Godtgjorenheds-Stiftelsen, om hvilken her noget Udsørligere. I Aaret 1850 nedbrændte en Deel af Baghuset, og dette blev derefter opbygget og indrettet mere hensigtsmæssigt; Godtgjorelsen fra Brandkassen udgjorde 1600 Dlr., men Ombygningen kostede 3900 Daler. Forhuset trængte til en stor Reparation; det blev derfor ned-

revet til Grunden og opbygget paany. Udgifterne herved beløb sig til 10,400 Dlr. Stue-Etagen blev indrettet til Boutik og ubleiet. Stiftelsen beboes af 26 trængende Familier, foruden af Inspecteuren. Næsten hver Familie har 2 Børnsler og eget Kjøkken. Paa Eiendommen hæfter 10,000 Daler.

Menigheden er nu ogsaa kommen i Besiddelse af „Melchior's Stiftelse“ i Løngangstræde Nr. 173. Denne Stiftelse beboes af 8 Familier, som efter Testators Bestemmelse svare en meget ringe Leie, i Alt 118 Daler om Aaret. Familierne i Forhuset have hver 3 Børnsler, de i Baghuset 2 Børnsler, Alt med Kjøkken. Testators Arvinger have desuden ladet udbetale til Menighedens Hovedkasse 2,000 Daler; for Renterne heraf og for Leien skal Bygningen vedligeholdes. I de her nævnte 2 Stiftelser samt i den forhen nævnte Stiftelse „Meyers Minde“ findes altsaa 65 Beboelsesleiligheder til ligesaamange trængende Familier.

Dernæst maae vi anføre en 4de Stiftelse; det er den i Aaret 1834 paa Kong Frederik den Sjettes Fødselsdag af afdøde Justitsraad Eibes Chüß stiftede Fribolig i Huset Nr. 66 i Compagniestrædet for 13 til 14 Familier og Enker. Efter Testators seneste Bestemmelse nyder enhver af disse Familier en aarlig Understøttelse af 50 Daler.

Endelig maae vi ogsaa nævne en 5te Stiftelse,

jom Enken Frænkel har oprettet i Huset Nr. 114 i Rosengaarden, i hvilket 6 Familier have fri Bopæl.

Der er saaledes i de 5 ovenfor nævnte Stiftelser i Alt sørget for fri Bolig til 85 Familier. Men foruden disse Stiftelser have flere af Samfundets afdøde Medlemmer ved testamentariske Bestemmelser, ved Legater udsat betydelige Summer til Huusleiehjælp; Beløbet heraf kunne vi anslaae til 2,100 Daler aarligt. Alligevel er den Understøttelse, som disse Stiftelser og de betydelige Legater hde, ikke tilstrækkelig, thi af det offentliggjorte Regnskab for forrige Aar sees, at Hovedkassen havde en Udgift af 465 Dlr. til Huusleiehjælp for omtrent 100 Familier og eenlige Personer. Heraf kunne vi slutte os til den store Trang i Menigheden, skjøndt Medlemmernes Antal ikke har tiltaget synderligt i de sidste 40 til 50 Aar. Ved sidste Folketælling, den 1ste Februar 1855, udgjorde Antallet af de her i Staden boende Bekjendere af den mosaiske Tro ikke mere end 2,695 *). Alt Antallet ikke er steget synderligt i det sidste halvhundrede Aar, maa for en Deel tilskrives den Omstændighed, at mange Familier i dette Tidsrum ere gaaede over til den christelige Religion, ligesom ogsaa de blandede Egte-

*) Det er besynderligt, at man i Almindelighed antager Antallet for, som det hedder, uhyre stort, skjøndt det ei er mere end en 53de Deel af Stadens Befolkning

flaber have bidraget Deres; dertil kommer, at der i Tidsløbet fra 1820 til 1858 i Gjennemsnit ei er stiftet flere end 14 jødiske Ægteflaber aarligt. Af Ministerialbogen sees ogsaa, at i disse 39 Aar oversteg de Fødtes Antal de Dødes kun med omtrent 2 pCt. for hele Tidsløbet. Antallet af de Fødte var nemlig i Aar 1839 *) og af de Døde 1780, følgelig vare kun 59 flere fødte end døde, hvilket jo er saare ringe i en Menighed af 2600 Individuer. Tilvæksten blev vel større ved Indvandring fra Udlandet, men paa den anden Side ere ogsaa Flere, især af Mandkønnet, dragne til Udlandet og have tildeels etableret sig der. Flere have ogsaa nedsat sig i Provindserne. Smidlertid ere i de sidste 5 Aar mange Familier flyttede hertil fra Provindserne, og deriblandt ikke saa ubemidlede, som falde Menigheden til Byrde. Høist mærkeligt er isøvrigt det ugunstige Forhold af Mandkønnet til Qvindeskønnet. I Almindelighed er Forholdet i Kongeriget 1000 Mandfolk imod 1027 Fruentimmer; i Hovedstaden var Forholdet ved Folketællingen i 1855 ugunstigere, thi der var Forholdet som 1000:1066. Men ved samme Tælling fandtes iblandt de 2,695 Mosaiter 1242 af Mandkønnet og 1453 af Qvindeskønnet eller et Forhold af 1000 til 1169. Den væsentlige Grund hertil maa søges i den Omstæn-

*) Vi maae ved denne Leilighed bemærke, at der af uægte Børn kun fødes yderst faa.

dighed, at mange Mandfolk ere udbandrede og have etableret sig i Sverrig, England, Frankrig og andre Lande; ja selv i Eghypten har t. Ex. en af Friskolens Elever (Polak) etableret sig. Det er vel vanskeligt at angive Alle, som saaledes ere udbandrede, men deres Antal kan vistnok anslaaes til 100, og for at give et Begreb herom, saa kunde jeg t. Ex. navngive 4 enkelte Familier, hvoraf 16 Sønner have begivet sig til Udlandet og ere forblevne der. Af flere Familier udbandrede to, af andre kun en enkelt Søn. Men vi antage dog, at det hele Antal ikke vil være mindre end 100.

Af det Foregaaende have vi seet, at Antallet af de Trængende (fleest af Qvindeskønnet) er overordentlig stort i Menigheden, saaledes som det desværre har været i alle Perioder. Men de Trængende savne heller ikke Understøttelse; den ydes dem paa alle mulige Maader, og i Sandhed den velhavende Deel af Samsundet er utrættelig og til alle Tider beredvillig og velbillig til at afhjælpe Nøden. Her findes mange Foreninger, der tildeels understøtte enkelte Familier, især Enker, men ogsaa saadanne, hvis Formaal er mere omfattende: saaledes en Forening, som uddeler Brændsel, baade Tørv og Brænde, til Alle, som trænge hertil; andre Foreninger som uddele Brød; atter en anden, som til Høitiderne lader uddele Kjød; fremdeles en Forening, der sørger for Syge-

pleie o. s. v. Nogle af disse Selskaber ere gamle og have opsamlet en lille Fond, saaledes Eier t. Ex. Brændeselskabet en Fond af 13,500 Daler, de andre Selskaber Fonds af mindre Størrelser. Men foruden disse Foreninger have mange afdøde Medlemmer ved Legater betænkt de Trængende, hvilke Legater for største Delen bestyres af Repræsentanterne; det vilde være altfor vidtløftigt at angive alle disse Legater specielt, men af en for mig liggende Oversigt seer jeg, at 78 afdøde Medlemmer have stiftet Legater, de fleste navnlig af dem, som døde uden Vidsarvinger, saaledes som t. Ex. Hofraad Meyer, Justitsraad Eibeschütz, Kjøbmand Raphael Ascher Anna, hvad ogsaa Tilfældet er med afdøde Mænd af den christne Tro, som t. Ex. Niels Brock, Ladiges, Thomsen o. Fl. Det ældste Legat er stiftet af Moses Amiel Meyer (en Broder til Hofraaden), det er efter Testament af 1782 og beløber sig til 11,100 Daler; det næstældste er Isaac Jacobs Legat af 1789, der beløber sig til 39,000 D., derefter kommer Raphael Annas fra 1798 til et Beløb af 70,000 D. Men Størstedelen af disse ældre Legater vare bestemte til fromme Folk, der skulle læse i de hellige Skrifter, et Slags Sjælemesse. — De største Legater ere de, som stiftedes af afdøde Justitsraad Eibeschütz og af afdøde Hofraad Meyer, hvilke sidste vi allerede paa andre Steder have anført (til de tvende Fristoler og

Meyers Minde i Alt 104,000 Dlr. ; dog kommer hertil endnu et Legat af 7,600 D. til forskjellige Stiftelser). Den Førstnævntes Legater til Menigheden udgjøre et Rentebeløb af 3,700 D. aarligt til forskjellige Foreninger og Stiftelser. Hofraad Gersons Legat til 2 Studerende og flere Stiftelser, en Capital af 10,000 D.; Meyer Levin vor Halle 2,300 Rstrl. i dansk-engliske Obligationer og en Prioritet i Huset Nr. 57 paa Rjøbmagergade, 18,275 D. til Huusleie og flere Stiftelser; samme Bestemmelse har ogsaa Grosserer Joseph Nathan Davids Legat, 19,410 D. De øvrige Legater ere af mindre Beløb og tildeels legerede til Paarørende. Flere Legater angaae Brudeudstyr til Slægtninge, og deriblandt 16,000 Daler Capital efter afdøde Salomon Amsel Meyer; Rjøbmand Gerson Levys Legat, 15,138 Daler, til Huusleiehjælp. Andre Legater af samme Bestaaffenhed ere blevne opsamlede, da der til Aaret 1858 Ingen har meldt sig; den saaledes opsamlede Fond med Renter er omtrent 19,000 Daler. Enkelte Legater ere ogsaa tilfaldne Menighedens Hovedkasse, da de Afdøde ikke ønskede, at Kassen skulde tabe af det aarlige Bidrag, som de hvede, medens de levede.

Med Hensyn til Skolevæsenet, da ophørte ved Hr. Kalischs Død i 1840 særskilte Skoler (med Undtagelse af Friskolen) for Drengébørn af den mosaiske Tro; Ungdommen udenfor Friskolen søger udelukkende

de christelige Skoler. Hvad Pigebørn angaaer, da er der for Tiden 3 Skoler, som bestyres af Hustru Esperance Jacobsen, af Hustru Bendix og af Frederikke Levin. Antallet af de i disse 3 Skoler søgende Elever udgjør for Tiden 82. Den sidstnævnte Beskytterinde har ogsaa faaet Tilladelse til i sin Skole at optage Børn af den christelige Tro, naar særskilt Lærer holdes til Religionsunderviisning. Iøvrigt søge ogsaa Pigebørnene de christelige Skoler.

I nærværende Periode have Mange valgt den videnskabelige Bane, og Antallet af de til Universitetet Dmitterede udgjør 44. Enkelte have ogsaa valgt Kunstnerbanen, og iblandt disse maae vi nævne Professor Monnies og Hr. Friedländer samt Componisten S. Saloman. Vi maae i begge Henseender ogsaa henholde os til det, som er anført om de enkelte Elever af Friiskolen, der have valgt baade videnskabelige og Kunstner-Baner.

Med Hensyn til Menighedens Bestyrelse er der foregaaet betydelige Forandringer. Vi afskrive derfor Forordn. af 18de Febr. 1849, som lyder saaledes:

Da de Bestemmelser, som indeholdes i Regl. af 29de Marts 1814 A §§ 1—4 angaaende Repræsentanterne for den mosaiske Menighed i Kjøbenhavn og den Maade, hvorpaa disse vælges, ikke staaer i Samklang med de Ansøuelser, som siden hiint Reglements Emanation ere gennem-

førte med Hensyn til Valg af Repræsentanter for Communer og andre Samfund, har Kongen i Betragtning heraf og med specielt Hensyn til de af Menigheden i saa Henseende fremsatte Ønsker, fundet for godt herom at træffe saadanne Bestemmelser, at der igjennem et frit Valg af Menighedens Repræsentanter gives alle Samfundets Medlemmer en saadan Indflydelse paa dets Anliggender, at Interessen for disse kan næres og styrkes hos Menigheden. Thi byder og befaler Kongen som følger:

1) Det mosaiske Troessamfund i Kjøbenhavn bestyres af 7 Repræsentanter, der vælges frit og umiddelbart af alle i Overeensstemmelse med denne Kundgjørelse dertil kvalificerede Medlemmer af Samfundet.

2) Valgberettiget og valgbar er i Reglen enhver Mandsperson i Samfundet, der har opnaaet sit 25de Aar, og som contribuere til Menighedens Kasse. Dog er den, der er sat under Bærgemaal, eller hvis Bo er under Opbuds- eller Fallitbehandling, eller som igrigt er under Retsfølgning, der efter Lovene betager ham Raadigheden over alt hans Gods, saavelsom ogsaa den, der er sat under Tiltale for nogen i den offentlige Mening vanærende Handling, saalænge han ikke ved endelig Dom er aldeles frisuunden, ude-

luffet saavel af de Valgberettigedes som de Valgbares Klasse.

3) Valgberettiget, men ikke valgbar er: a) en hver af Samfundets Klasse lønnet Embedsmand; b) enhver Mandsperson, der, uagtet han har den i § 2 nævnte Qualification, ikke befinder sig i en uafhængig og selvstændig Stilling, hvoraf følger, at den, der staaer i Være eller i et andet privat Tjenesteforhold, ikke vil kunne vælges, medmindre han har egen Huusstand og selv holder Dug og Dist.

4) Fader og Søn, Svigerfader og Svigersøn, maae ikke paa een og samme Tid have Sæde i Repræsentantskabet.

5) Af de nuværende Repræsentanter afgaae de 3 ældste, naar de nye Valg, hvortil de fornødne Forberedelser strax blive at iværksætte, opreensstemmende med denne Kundgjørelse ere foretagne, og senest inden April Maanedes Udgang d. A.; de øvrige ere pligtige at vedblive, om de end ellers havde Ret til at afgaae. Den 1ste Januar 1850 afgaae de to næstældste, det paafølgende Aars 1ste Januar de to yngste. Paa samme Maade skeer for den derpaa følgende Tid bestandigt Afgangen mellem Repræsentanterne, saaledes at Functions-tiden stedse bliver 3 Aar for hver.

6) Enhver af de udtrædende Repræsentanter

kan gjend vælges, og tager da den Plads, som det nye Valg giver ham. Enhver er pligtig at modtage det paa ham faldende Valg; dog er den, der har fungeret som Repræsentant, ikke pligtig at modtage det nye Valg, førend efter Udgangen af det dobbelte Antal Aar, hvori han sidst har fungeret, ligesom og Den, der har opnaaet en Alder af 60 Aar, altid paa Grund heraf kan undskyldes sig for at modtage et paa ham faldet Valg.

7) Hvergang der skeer Valg paa Repræsentanter, bliver der tilligemed disse at vælge et ligesaa stort Antal Suppleanter, hvilke i den Orden, der svarer til det Antal Stemmer, hvormed hver især er valgt, have at indtræde istedetfor de til Repræsentanter Valgte, som paa Grund af en af de ovennævnte Forhindringer eller formedelst andet lovligt Forfald ei komme til at overtage Posten, hvorimod de Pladser, der ved tilfældig Afgang maatte blive ledige i Aarets Løb, henstaae ubesatte, indtil de i det næste Aar kunne besættes tilligemed dem, der ved den i § 5 anordnede aarlige Afgang blive ledige.

8) Valgene forberedes ved en Liste over de Valgberettigede og Valgbare, der forfattes under Repræsentationens Tilsyn af Samsfundets Bogholder. Denne Valgliste fremlægges 4 Uger, inden Valghandlingen foregaaer, til almindeligt Eftersyn

i en Tid af 8 Dage. Kundgjørelsen herom fceer forinden i den Avis, hvori officielle Bekjendtgjørelser for Stadens Bedkommende indrykkes. Forsaavidt Nogen maatte finde ea Uberettiget optagen eller en Berettiget udeladt, har han inden 8 Dage efter Forløbet af den Tid, hvori Listen har været fremlagt til Estershyn, at indsende en skriftlig og motiveret Indsigelse til Repræsentationen, der, forsaavidt den ikke maatte give denne Indsigelse Medhold, indstiller den til Kjøbenhavns Magistrat, som i saa Fald afgiver sin Decision som endelig Afgjørelse. En Anke over Nogens Optagelse eller Udelukkelse kan ikke komme i Betragtning, naar den ei inden foransførte Tid er fremført.

9) Efterat Listen saaledes er berigtiget, bliver den trykt og omdeelt mellem samtlige Valgberettigede. Tilligemed denne erholder enhver Valgberettiget en paa hans Navn lydende, af Samfundets Bogholder udstedt, Stemmeseddel, der indeholder Opgivende af, hvormange Repræsentanter og Suppleanter der skulle vælges.

10) 8 Dage inden Valghandlingen, der hvert Aar skal fceer i Løbet af December Maaned, henføres paa Samfundets Contoir en tillaaft og med Samfundets Segl forsynet Kasse, hvori Enhver til den Tid, der nærmere maatte blive be-

stemt, selv eller ved Andre kan indlægge sin Stemmeseddel. Stemmesedlen bør imidlertid være egenhændigen underskrevet af den Valgberettigede, for at være gyldig.

11) Valghandlingen skeer offentlig paa det Sted og til den Tid, hvorom Bekjendtgjørelse forinden 3 Gange har været offentliggjort. Den ledes af en Comitee, bestaaende af en Repræsentant og 2 af Repræsentantskabet udvalgte Medlemmer af Menigheden udenfor Repræsentantskabet 3 den første Time efter Valghandlingens Begyndelse kan Enhver, der ikke forinden maatte have afleveret sin Stemmeseddel, nedlægge den i Kassen. Dernæst aabnes denne, og efter den Tid modtages ikke længere nogen Stemmeseddel.

12) Det af Comiteens Medlemmer, der er Medlem af Repræsentantskabet, optager Stemmesedlerne og forelæser lydeligen de Valgtes Navne, der optegnes af de to andre Medlemmer af Comiteen i 2 til dette Brug af Kjøbenhavns Magistrat autoriserede Protocoller; og Sedlerne henlægges dernæst, indtil Valghandlingen er sluttet. Saasnart en Stemmeseddel er oplæst, udstryges den Stemmendes Navn paa Listen. Naar Optællingen er færdig, conferere Protocolførerne de optegnede Stemmer, og findes da nogen Uoverensstemmelse, gjennemgaaes Stemmesedlerne paany, og først naar

Balget er fuldendt, tilintetgjøres disse. Repræsentanten bekendtgjør dernæst Udfaldet, der indføres i begge Protocoller, hvormed Balghandlingen er sluttet. Om Udfaldet af Balget meddeler Repræsentantskabet i Forening med de to udenfor samme valgte Medlemmer af Comiteen det Fornødne til Kjøbenhavns Magistrat, der skriftligen har at communicere det til de Valgte.

13) Skulde nogen af Repræsentanterne i Løbet af den Tid, hvori han har at fungere, komme i det Tilfælde, der betager ham hans Habilitet til denne Function, andrages Sagen for Kjøbenhavns Magistrat, der dernæst har at entledige ham fra denne Bestilling. Skulde der i denne Henseende opstaae Tvivl eller Uenighed, har enhver af de Paagjældende Ret til at indstille Sagen til Indenrigsministeriet, der deri har at decidere.

14) Saalænge Nogen fungerer som Repræsentant, er han fritagen for borgerlige personelle Tyingder.

15) Repræsentanterne ere forpligtede til at antage en Kasseferer, der lønnes af Samsfundets Kasse, og som stiller behørig Sikkerhed for de ham anbetroede Oppbeørsler. Repræsentationen er pligtig til inden 8 Uger fra Dato at indsende et Udkast til en Instrux for denne Embedsmand til Inden-

rigsministeriet, der har at approbere det, forinden Kassererens maa antages af Repræsentationen.

16) Ved disse Bestemmelser er Regl. 29. Marts 1814 dets §§ 1—4 hævede, og navnlig ogsaa den i § 3 a indeholdte Bestemmelse om, at een af Repræsentanterne bestandigt skal henhøre til den portugisiske Menighed, hvorimod denne Kundgjørelse iøvrigt ikke gjør nogen Forandring i de bemeldte Menighed tilstaaede Rettigheder.

* * *

Vi maae, forinden vi slutte nærværende historiske Fremstilling, endnu komme tilbage paa den religiøse Tilstand siden Synagogens Opførelse, og paa det Spørgsmaal, om den ved ovennævnte Afgende indførte Gudstjeneste er almindelig tilfredsstillende. Vi kunne desværre ikke sige, at dette er Tilfældet; medens en Deel af de saakaldte Rетроende aldeles har skilt sig fra Kirken og afholder Gudstjeneste i et særskilt Locale — hvad ikke kan undre — har den ej heller tilfredsstillet den yngre Deel tilligemed en Deel af de meest agtede ældre Mænd i Menigheden, hvilket tydelig har givet sig tilkjende i Esteraaret 1850, da der blandt den meest anseete og oplyste Deel af Menigheden dannede sig et Reform-Selskab hvis Formaal var, ved Siden af de ebraiske Bønner at indføre danske, som kunde være alle de Kirkesøgende forstaaelige. Programmet for dette Selskab lyder

paa, 1) at nogle af de Bønner, der nu om Løverdagen og samtlige andre Helligdage afholdes i det ebraiske Sprog, for Fremtiden bør bedes paa dansk; 2) at en Revision af de indførte Bønner bør foranstaltet, og at de til vor Tid og vore Forhold ikke svarende Bønner affattes eller forandres; 3) at Orden og Ro under Gudstjenesten bør paa det Strengeste opretholdes. — Programmet fandt meget Bifald, saavel hos den største Deel af Menigheden, som ogsaa hos dem, som ellers ere meget orthodoxe. Man henvendte sig altsaa til Menigheden Præst desangaaende, men det førte ikke til noget Resultat; Præsten fandt Betæneligheder, og den attraaede Reform blev foreløbig udsat. Det er saameget mere at beklage, som Opfordringen denne Gang udgik fra sindige, ældre, høiagtede Mænd, der vare besjælede af de reneste Hensigter, og for at undgaae et Schisma i Menigheden har man derfor heller ikke fortsat Bestræbelsen for at komme til Maalet, hvilket ikke vilde have været vanskeligt. Vi have allerede (S. 240--41) udtalt os over denne Gjenstand, og det kan ikke være vor Hensigt at indlade os i videre Undersøgelse eller i en theologisk Controvers,*) men det

*) Afvigelsen fra den ældre Ritus finder til alle Tider Modstandere, hvilket ogsaa er Tilfældet med de kristelige Samfund. Da den ubodelige Mendelsohn oversatte de 5 Mose-Bøger paa Tydsk, kom alle jødiske Me-

er efter vor Mening ganske vist tilraadeligt, at den høiagtede Præst vilde indføre danske Bønner, som bleve affungne ved Gudstjenesten om Helligdagene, og da Hr. Dr. Wolff ved Oversættelsen af den almindelige Bønebog i Slutningen har tilføiet flere fortrinlige nye Bønner affattede i det danske Sprog, saa var det jo en let Sag at vælge nogle af dem tilligemed nogle af de ældre, som kunde blive affungne paa Dansk. Det forekommer os saameget mere tilraadeligt, som den Tid kan komme, da det ikke vil blive saa let at afværge et Schisma (hvilket jo efter vore nuværende Love om Religionsfriheden ikke er vanskeligt at bevirke) og en særskilt Menighed kan saaledes meget let danne sig, uden at Præsten kan lægge nogen Hindring i Veien, ligesaa lidt som det for Tiden lader sig gjøre med det særskilte Bedehuus i Læderstrædet. Det er, som vi alt have sagt, den danske Prædiken, som især bidrager til, at Qvindelkjønnet søger Kirken. Beviis herpaa afgiver jo det

nigheder i Bevægelse og fandt stor Forargelse heri; ja en zelotisk Præst har endog sat ham i Ban herfor, skjøndt han jo maatte vide, at noget Lignende allerede var steet i Oldtiden. Det var nemlig paa hiin Tid, da Jøderne bleve befriede fra Exilet i Babylon. Da havde de glemt det hebraiske Sprog, og vare derfor nødsagede til at oversætte baade Bønner og Mosebøger paa Chaldæisk (Targum). Ja endnu den Dag i Dag er jo overalt chaldæiske Bønner indførte ved den jødiske Gudstjeneste.

Factum, at Fredagasten og andre hellige Aftener Qvindeafdelingen er aldeles tom og ikke engang oplyst, fordi Ingen indfinder sig der. Blev Guds-tjenesten tildeels afholdt paa Dansk, da vilde Kirken om Helligasten være oversfyldt af begge Kjøen. Er det nu beklageligt, at Reformen foreløbigt er blevet udsat, saa skal det paa den anden Side atter anerkjendes, at der ved Præstens hyperlige og opbyggende danske Prædiken er vundet meget, og at den har bidraget betydeligt til en stadig god Kirkegang om Løverdagen og de andre Helligdage, ligesom ogsaa de af Præsten indførte Reforme i andre Retninger, saasom ved Vielser, Begravelser og andre religiøse Handlinger ere hensigtsmæssige og have gavnet overordentlig meget. Vi maae imidlertid ved denne Leilighed opfordre den høiagtede Hr. Dr. Wolff til at lade den 91de Psalm, som afshynges paa Ebraisk ved Begravelser, for Fremtiden synges paa Dansk.

Vi have med Hensyn til Skolevæsenet ovenfor anført, at Drengbørn med Undtagelse af dem, som frequentere Friskolen, ligesom ogsaa Pigebørn med Undtagelse af dem, der ere optagne i Carolinestolen og 2 af de mosaiske Pigeskoler, savne Religions-Underviisning fordi de alle søge de christelige Skoler. Dette Savn følte man alt mere og mere, og overbeviste sig om, at Saadant maatte afhjælpes. Man gjorde enkelte Forsøg, men det lykkedes ikke.

Da sammentraadte 6 Mænd af Menigheden*), som med Alvor toge sig af Sagen, og skjøndt de stødte paa Vanskeligheder, vidste de dog at rydde disse af Veien; de lagde med Kraft Haanden paa Værket, og det lykkedes.

I Slutningen af 1853 begyndte Skolen sin Virksomhed med 50 Elever af begge Køn. Underviisningen blev overdraget til den særdeles dygtige Religionslærer, Cand. phil. Sjøskind, Overlærer ved den jødiske Friskole, og Eleverne gjorde megen Fremgang, hvilket viste sig ved de afholdte Examina. Hr. Sjøskind fratraadte Skolen i November 1856 paa Grund af en Uovereensstemmelse med Bestyrelsen. Ved hans Fratrædelse frekventeredes Skolen af 63 Elever. Bestyrelsen var altsaa nødsaget til at antage en anden Religionslærer og var saa heldig at finde en saadan i Hr. Mielziner, forhenværende Lærer i Randers. Underviisningen fortsattes altsaa, og Skolen tæller nu 85 Elever. Udfaldet af den sidste Examen var særdeles tilfredsstillende. Hr. Sjøskind har imidlertid ved Siden af denne Skole fortsat sin Virksomhed og har for

*) Hr. Brygger Heymann (som Formand), Kniplingshandler J. P. Dessau, Procurator Heckscher, Secretair D. Dessau, Kræmmer Dehn og Kjøbmand Dessau. Den Sidstnævnte er afgaaet ved Døden, og i hans Sted indtraadte Handelsagent Sim. Simonsen.

Tiden en egen Skole, hvor 38 Elever af begge Kjøen modtage Veiledning i Religion af ham.

Den oprindelige Dannelse af Skolen under den ovenfor nævnte Bestyrelse fortjener megen Paaskjønnelse. Skolen bliver opretholdt deels ved frivillige Bidrag og deels ved Betaling af 1 Daler maanedlig for hver Elev. Bestyrelsen udfolder stor Virksomhed, og Formanden har til Fonden skænket 1,000 Daler. Bestyrelsen har ogsaa den Fortjeneste, at den har foranstaltet den ebraiske Bønnebog oversat paa Dansk. Oversættelsen er besørget af Menighedens Præst, Dr. Wolff og udkom paa Religionskolens Forlag.

Et andet Selskab har dannet sig under samme Bestyrelse, nemlig „det jødiske-theologiske Understøttelseselskab for Danske“. Selskabets Formaal er at opmuntre unge Jøder fra Kongeriget Danmark til at lægge sig efter det jødiske-theologiske Studium og sætte dem istand til at erhverve sig de fornødne Kundskaber til i Tiden at kunne ansættes her i Landet som Præster, Catecheter eller Lærere.

Dette Formaal søges opnaaet paa den Maade, at dertil qualificerede unge Mennesker ved Selskabets Understøttelse her hjemme erholde de til Studiet af den jødiske Theologie nødvendige Forkundskaber og senere erhverve den til deres Fag nødvendige høiere Uddannelse ved et af Udlandets jødiske Seminarier.

For at kunne erholde Understøttelse til at uddanne sig som Theolog i Udlandet, maa han her have taget Examen artium og philosophicum med idetmindste anden Character. For Tiden modtager Student Hecksher (jf. S. 152) denne Understøttelse. Han har nydt Underviisning i den jødiske Theologie i 2 Aar af den ovenfor nævnte Hr. Mielziner.

Selskabet vedligeholdes ved frivillige Bidrag, og Formanden, Hr. Heymann, har ogsaa til dette Selskabs Fond skænket 1,000 Daler.

* * *

Vi maae endnu omtale en af de ældre Anordninger, som i en vis Henseende staaer i Forbindelse med Religionen; det er nemlig Forordn. af 15de Septbr. 1747, angaaende Jødernes Eedsafleggelse. Den Fremgangsmaade, som i denne Forordning er foreskrevet, maa være krænkende for ethvert ærefjært Menneske. Man maatte nemlig indfinde sig i Synagogen for der at aflægge Eden efter en høist krænkende Formular og derpaa underkaste sig allehaande Ceremonier i Overværelse af 10 jødiske vogne Mandfolk, Rabbieren eller Præsten og den ved Universitetet ansatte Professor i Ebraisk. Hiu Forordning af 15de Septbr. 1747 er nu ved Forordningen af 10de Mai 1843 efterat den var forelagt Stænderne,

bleven hævet. Det hedder i Indledningens til den nye Anordning saaledes:

„Da de Ceremonier, der ifølge Forordning af 10de Sept. 1747 skulde iagttages ved Eds=Aflæg-gelse af den mosaiske Troes Bekjendelse, saavel som de Formularer, der ved bemeldte Anordning vare foreskrevne, ikke mere findes passende til bemeldte Troesfamfunds nuværende religiøse og moralske Tilstand, saa har Kongen ladet de danske Pro-vindsialstænder forelægge Udkaft til en ny Anord-ning angaaende denne Gjenstand o. s. v.“

Efter denne nye Anordning skal, naar Nogen af den mosaiske Tro tages i Ed, samme aflægges i Kædet i Overværelse af Præsten eller Catecheten uden andre Ceremonier, end at Mandfolk aflægge Eden med bedækket Hoved, og at der bliver forelagt den Sværgende et trykt Exemplar af Pentateuchen i det ebraiske Sprog, som er aabnet og opslaaet paa Kap. 20 V. 7, og hvorpaa han holder sin høire Haand saaledes, at han med Fingern peger paa Ordene Jehovah Elohim, medens han løfter den anden Haand i Veiret.

Idet vi maae paaskjønne Ophævelsen af den ældre Anordning, finde vi dog, at ogsaa den nye Anordning trænger til Modification, især da denne Fremgangsmaade jo ikke er anvendelig paa Qvinde-kjønnen. Vi haabe altsaa, at Menighedens Præst i

Forening med Repræsentanterne vil sørge for det Fornødne i denne Henseende.

* * *

Hvad angaaer Menighedens Udgifter, da ere samme stegne betydeligt. Af det Foregaaende have vi seet, at Udgifterne i 1820 vare 8,400 Dlr., men ifølge det senest offentliggjorte Regnskab beløb Udgifterne for 1858 sig til 21,474 Dlr. Denne Forsøgelse har sin væsentligste Grund i Udgifter, som vedkomme Synagogen, hvilke tilligemed Afdrag paa Laanet beløbe sig til omtr. 9,000 D.; dog maa her bemærkes, at der for Aaret 1858 havde nogle extraordinaire Udgifter for Umbrolægning og Gasindlægning, der udgjorde omtrent 1,900 Dlr. Udgifterne ved Synagogen blive imidlertid dækkede ved Leien for Stolene i Kirken og ved Offerpenge, som i Alt beløbe sig til omtrent 5,300 Dlr. Hovedindtægten bestaaer i Vigningen paa de contribuerende Medlemmer, som for Aaret 1858 androg 13,000 Daler; men dette Beløb maa jo, naar Resten af Gjælden til Spasurancé-Compagniet i Slutningen af næste Aar bliver betalt, kunne nedsættes betydeligt. Menighedens Kasse har desuden Indtægter ved flere Legater til Synagogen, ved Indtrædelsespenge og for Jord paa Kirkegaarden. Det aarligen paalignede Beløb har iøvrigt til alle Tider været stort. I Aaret 1842 var

det omtrent 11,300 Daler, og vedblev lige til 1853 at være ligesaa stort; men efter denne Tid steg det efterhaanden til den anførte Sum af 13,000 Daler.

Menighedens Gjæld udgjorde ved Slutningen af 1858: Rest til Spasurance-Compagniet 6,700 D.; Rest paa Kjøbet af Jord til Kirkegaardens Udvidelse 1,450 D., og 10,000 Daler, som skyldes paa 1ste Prioritet, indestaaende i Stiftelsen „Gødgjørenhed“. Menigheden eier derimod: 1) Synagogen, som er assureret for 100,200 Daler, 2) Stiftelsen „Gødgjørenhed“, assureret for 20,200 D., 3) Stiftelsen „Meyers Minde“, assureret for 30,500 D., og 4) „Melchior's Stiftelse“ i Vøngangsstræde, assureret for omtrent 7,000 Dlr.; 5) Kirkegården med Bygning, som er assureret for 3,900 Daler; endelig 6) nogle Obligationer, Bankhæstelser o. s. v., i Alt omtrent 5,700 Daler.

I Maret 1852 kjøbtes en Mark til Udvidelse af Kirkegården for 3,550 Daler mod en aarlig Afbetaling af 300 Daler. Kirkegaardens Udseende var meget stygt og i det Hele slet vedligeholdt. En Comitee blev valgt af Repræsentanterne, bestaaende af Grosjerer M. Melchior og Garver Herz, til at omregulere det Hele og sørge for Kirkegaardens Forstjønneelse. Dette blev udført paa den meest tilfredsstillende Maade; Hovedgangen er nu beplantet med Træer, og det Hele har faaet et særdeles smukt Udseende, ligesom der er bleven indrettet et nyt Kapel og Badstuehus, og Vedkommende, som havde Tilshyret med Kirkegården, især Garver Herz, fortjene i denne Henseende megen Aerkjendelse.

Af det Foregaaende have vi seet, at der i vort lille Samfund findes et altfor stort Antal Fattige og Trængende; men skjøndt de paa alle mulige Maader og til alle Tider (saavel ved glædelige som ved sorgelige Familie-Begivenheder) blive rigelig betænkte, saa trænger Menigheden dog til et vel or-

ganiseret Fattigvæsen, og vi ville haabe, at dette snart maatte blive ordnet.

* * *

Af vor hele Fremstilling og de deri indeholdte Kjendsgjerninger vil det nu fremgaae, at, saalænge Beskjenderne af den mosaiske Tro her i Landet levede under indskrænkende Bestemmelser og ugunstige Vilkaar, vare de i Almindelighed fordømte til Uvidenhed og til at drive saadanne Næringsveie, som man misbilligede eller fandt skadelige. Men ligesaa 1784, da man efterhaanden løsnede de Baand, som vare lagte paa dem, og fritog dem fra de ældre Indskrænkninger, indtil Grundloven af 5te Juni 1849 have de i alle Retninger og Livsstillinger udviklet sig saaledes, at de hverken i aandelig eller i anden Henseende, hverken i Borgersind eller i Fædrelandskjærlighed, stode tilbage for deres Medborgere. Naar man tænker sig et halvt Aarhundrede tilbage, og betænker, paa hvilket Culturtrin de da stode, kan det sikkert ikke andet end forbause, at der fra dette lille Samfund, som kun tæller 1250 mandlige Medlemmer af alle Aldre, ere udgaaede 150, som have valgt Videnskabernes og Kunstens Bane*), og vi have dog i dette Antal ikke medtaget dem, som, forinden de bleve dimitterede til Universitetet, ere blevne indlemmede i den christne Kirke, som f. Ex. Baron Hambro o. Fl. Derhos have til samme Tid ikke Faa gjort sig bekjendte ved Dydighed i mercantil og industriel Retning. Vi have i vor Fremstilling

*) Iblandt de i den sidste Periode (s. S. 254) anførte 44 Studenter maae vi fremhæve Hr. Redacteur M. A. Goldschmidt, Dr. med. Adler, Dr. med. Salomonson, Bibliotekar Hannover, Procurator Hefsker og Secretair hos Finantministeren M. Levy. Som Chemiker har gjort sig bekjendt Professor B. C. Levy i Paris, for Tiden ansat ved Monten d'Orsted.

ikke, uden ved Fristolens Historie, navngivet Nogen, som i denne Henseende har udmærket sig; men da man dog til alle Tider har fremhævet de Mænd, som have fremmet den danske Industri, saa finde vi det ikke oversflodigt at supplere denne Fremstilling ved ogsaa at minde om de industrielle Foretagender, som stuldes Medlemmer af det jødiske Samfund. Det var det Hambroske Huus, som allerførst har anlagt en Dampmølle til Meel og Riis i Forbindelse med Dampbageri. Senere har det Halberstadtiske Huus opført en Dampmølle efter en stor Maalestok og med et stort Omfang, der desværre er afbrændt og endnu ikke opført paany. En af de største danske Fabrikker er Rubenss Kattuntrykkeri i Kronprindsessegaden. Som henhørende til en lignende Branche maae vi nævne det Goldschmidtiske Farveri. Af Tøifabrikker nævne vi det store Selomonsonske, for nogle Aar siden ophævede Bæveri og Wendels allerede forhen omtalte; ligeledes maae vi anføre Hartvigs Tøifabrik. Kunsthandler Bing har med megen Indsigt og Anstrængelse anlagt en Porcellainsfabrik, hvis Frembringelser ere almindeligt anerkjendte, og som finde betydelig Af sætning i hele Monarchiet, ja selv i Nabolandene. J. W. Heymann har anlagt et meget stort Baierisk Bryggeri, som efter Kyndiges Dom kan maale sig med de bedste Anlæg i denne Genre. Endelig maae vi ogsaa fremhæve Herkspungs Tobaksfabrik. Disse Etablissementer ere alle fremstaaede ved Vedkommendes egen Formue, og ikke, som før meest var Tilfældet, ved Understøttelse og Forstød af Statskassen.

Hermed slutte vi saa vor Fremstilling af Jødernes Forhold og Stilling her i Staden fra Midten af det 17de Aarhundrede til Nutiden.

